

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית כפר קאסם 2017

חוברת תקצירים

האגודה האנתרופולוגית הישראלית מתכבדת להציג:
הכנס השנתי ה-45
כפר קאסם 17 - 18 במאי 2017

בין "עבודה" ל"שדה": חשיבה מחודשת על ייצור ידע ועל זהות
מקצועית באנתרופולוגיה עכשווית

جمعية الانثروبولوجيه الإسرائيلية تتشرف بدعوتكم لحضور:
المؤتمر السنوي الخامس والأربعين في مدينه كفرقاسم بتاريخ 17-18 أيار لهذا
العام 2017

بين "العمل" و "الميداني": تفكير متجدد وإنتاج للمعرفة حول الهوية المهنية في
الانثروبولوجيه الأنثيه

The Israeli Anthropological Association is honored to
present:

The 45th Annual Conference
Kafr Qasem, May 17th- 18th, 2017

Between "Field" and "Work": Rethinking Knowledge
Production and Professional Identity in Contemporary
Anthropology

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

הרצאות היום הראשון

		עבודת שדה, תרבות פופולארית, וכיצד מתגבשות הגדרות חברתיות כקטגוריות אנליטיות
	תל חי, צפת	מארגנים: ד"ר דלית שמחאי + ד"ר אורי דורצ'ין
"וייב" ו"סאחיות": קטגוריות מומצאות-ממשיות בקרב מפיקי פסטיבלי אינדי	תל חי	ד"ר דלית שמחאי
"רוקדים את עצמם לדעת": או: מה כל כך אפריקאי במועדון הריקודים האפריקאי?	צפת	ד"ר אורי דורצ'ין
פסיכאדליה יהודית-אורתודוקסית-רוחנית: מבט אתנוגרפי על תופעה ואנשים חוצי גבולות	בר אילן, אפרתה	נעה לאה כהן
כי אתה שומע תפילת כל פה "?! אתנוגרפיה של תפילות בקהילות רפורמיות ישראליות	בן גוריון	אלעזר בן לולו

עבודת שדה, תרבות פופולארית, וכיצד מתגבשות הגדרות חברתיות כקטגוריות אנליטיות

(דלית שמחאי ואורי דורצ'ין)

האפיסטמולוגיה שבבסיס המחקר האנתרופולוגי, והתצפית המשתתפת כנדבך מרכזי שלה, פותחים פתח בפני חוקרים להתוודע לקטגוריות החברתיות ש"צומחות" משדה המחקר ולחשוב באמצעותן. קטגוריות חברתיות אלו נושאות איתן משמעויות בשדות המחקר, הן משקפות את היחסים החברתיים ואת ההגיון התרבותי המארגן אותם והן משמשות לא פעם כסמל מפתח שבאמצעותו ניתן לקבל הבנה מקיפה אודות התרבות הנחקרת. באופן ספציפי יותר, פיענוח הקטגוריות שצומחות בתתי תרבויות שונות מאפשר הבנה גם ביחס לעבודת הגבולות שמבחינה בין חברי תת התרבות לבין מי שלא משתייך אליה, ועל האופן בו בעלות על הון תת-תרבותי משמשת להבניית גבולות אלו של שייכות. ההבדל בין המחזיקים בהון תת-תרבותי לבין החסרים אותו מוצג במקרים רבים כקשור באתניות, גיל, מעמד, מגדר, עמדה פוליטית או סגנון חיים. הקטגוריות המבחינות בין אלה לאלה מובנות לפיכך כבינאריות ויציבות.

במושב המוצע אנחנו מבקשים לאתגר את הטענה אודות קטגוריזציה נוקשה זו. בעקבות מחקרים בשדות שונים בתחום האמנות והתרבות הפופולארית נראה כי הקטגוריות שמובנות בהם הן דינמיות וגמישות, הן עשויות להתכונן ולהתפרק במקביל. בשונה ממה שנידון עד כה בספרות, הניתוח שמוצע בכל אחת מההרצאות במושב מעלה שאמנות ותרבות פופולארית הן זירות פעולה בהן יש פוטנציאל לפרק דיכטומיות מוכרות, לערער על ההיררכיה בין הקטגוריות השונות, ולכונן זהויות מרחבות, לעתים סותרות-לכאורה, באופן גמיש ודינמי.

"רוקדים את עצמם לדעת": או: מה כל כך אפריקאי במועדון הריקודים האפריקאי?

אורי דורצ'ין, מכללה אקדמית צפת

לפני 15 שנים הצגתי בכנס האגודה את מחקרי על מועדוני הריקודים של קהילת העובדים הזרים האפריקאים שהתקיימה בתל אביב באותן שנים. על אף שהגדרה "עובדים זרים אפריקאים" מדברת לכאורה בעד עצמה, וככזו עשויה לשמש (ואכן משמשת) כבסיס למחקר אמפירי, בהרצאה זו אשוב

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

לעבודתי המוקדמת ואבחן באופן רפלקסיבי וביקורתי את הממד המובן מאליו לכאורה שבקטגוריזציה על בסיס אתני. לצורך כך אציג השוואה בין שני המועדונים המרכזיים שפעלו באותן שנים בקרב קהילת העובדים מאפריקה ואשר התגבשו במידה רבה כאלטרנטיבה האחד לשני. בניגוד למחקרים המזהים את המועדון כרכיב במערכת חברתית מקומית מחד, או כמרחב בלתי תלוי המאפשר ניתוק מסביבה קונקרטית ומתחושת זמן מאידך, אראה כי ייחודו של המועדון נעוץ בשילוב בין שני הממדים. חרף ההבדלים ביניהם, בפרמטרים של הרכב הקהל והעדפה סגנונית, שני המועדונים שאציג זימנו לקהלם חוויה של זיקה סימולטנית למעגלי השתייכות נוספים, חלקם מאומצים באופן וולונטרי וחלקם נכפים על בני הקהילה מבחוץ, הנפתחים ונסגרים תדיר, משיקים, מכילים ומדירים זה את זה לסירוגין. בהינתן הזיקה המתמדת בין מכלול מעגלי השיוך הרי שתיגו של קבוצת נחקרים תחת הגדרה אתנית (או אחרת) תהיה בהכרח בגדר בחירה שרירותית, ללא קשר לתוקף הרשמי שעשוי להיות להגדרה זו. יתירה מזו, אטען שהגדרה קטגורית כלשהי מקבלת את משמעותה מעצם היותה חלק במכלול של קטגוריות אלטרנטיביות ובשל הדיאלקטיקה המתקיימת ביניהן.

"וייב" ו"סאחיות": קטגוריות מומצאות-ממשיות בקרב מפיקי פסטיבל אינדי

דלית שמחאי, מכללת תל חי

בהרצאתנו ננתח את סצינת המוסיקה העצמאית בישראל. תצפית משתתפת בהפקת פסטיבל "אינדי בחורש" מלמדת על קיומה של הבחנה בין שתי קטגוריות המוצגות כמוציאות זו את זו: "וייב" ו"סאחיות". בדומה למחקרים אחרים בתחום של תתי תרבויות, גם בהפקת הפסטיבל השימוש בקטגוריות אלו מבסס את ההבחנה בין "אנחנו" לבין "הם". למשל, מפיקי "אינדי בחורש" מסמנים את הפסטיבל כאירוע שיש בו "וייב" בניגוד לאירועים אחרים, שגם הם מוקדשים למוסיקה עצמאית, המסומן על ידם כ"סאחים". ואולם, מבט השוואתי על אירועים אלה מלמד שההבחנה איננה ברורה מאליה וכי ההפקות השונות דומות זו לזו במובנים רבים: לשחקנים המרכזיים בהן רקע סוציולוגי דומה, טעם מוסיקלי משותף ותמימות דעים לגבי מוסיקה עצמאית והאתיקה שבבסיסה. כמו כן המחקר מעלה שקיימת תנועה מתמדת של אנשים ורעיונות בין ההפקות השונות. מה שנראה במבט ראשון כהבחנה נוקשה ומבדלת מתברר כמהלך דינמי וגמיש יותר.

בעקבות ניתוח ההבחנה האמית (Emic) בין "וייב" ל"סאחי" אנו טוענים כי הבעלות על ההון התת-תרבותי, בגינה מייחסים לעצמם אנשי פסטיבל "אינדי בחורש" את איכות ה"וייב", לא נעוצה במאפיינים אישיים וגם לא בבעלות על ידע בעל אופי ברור, כפי שהודגש עד כה בספרות. תחת זאת, נראה שהבעלות על "וייב" מבוססת על האופן בו הם מפרשים את האינטראקציות המתקיימות ביניהם ואת היחסים הבינאישיים שהם מקיימים אלה עם אלה לאורך השנים, ובעיקר בתקופות ההקמה של הפסטיבל. לא פחות מכך, תחושת הבעלות על "וייב" נסמכת על פרשנותם של המפיקים בנוגע לאינטראקציות המתקיימות בקרב מעגלים חברתיים אחרים, הנתפסים בעיניהם כ"סאחים" ובשל כך משמשים להם מקור להערכה עצמית.

פסיכאדליה יהודית-אורתודוקסית-רוחנית: מבט אתנוגרפי על תופעה ואנשים חוצי גבולות
נעה לאה כהן, בר אילן, אפרתה

הרצאתי תתמקד בקבוצה של אמנים יהודים שהושפעו מתרבות הנגד באמריקה של שנות הששים והשבעים, ובפרט מהתחייה הרוחנית שהתאפשרה, בין השאר, מהתנסות חוויתית פסיכודאלית. כחלק מתהליך הצמיחה הרוחנית בחרו אמנים אלה לאמץ אורח חיים יהודי אורתודוקסי ולעלות לישראל בה המשיכו לפתח את קריירת האמנות בד בבד עם אורח חיים החדש. בהרצאה אטען כי אמנים אלה מאיישים נישא ייחודית בשדה הרחב של התרבות היהודית כאמנים עולים- אורתודוקסים-

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

רוחניים. מעמד זה דן אותם לשוליות כפולה, הן מצד מעצבי דעת הקהל במסד האמנותי החילוני והן מצד הממסד הדתי הרואה בהם חוזרים בתשובה בעלי סטאטוס שונה, המכילים אלמנטים זרים וחדשניים בהשקפתם השמרנית. היצירות המשלבות רעיונות מעולם היהדות והקבלה עם השפעות של אמנות פסיכודאלית משקפות אפוא תפיסה המערערת על קווי התיחום המקובלים של שיוך אתני, דתי, לאומי ואמנותי, כזו המבקשת לבנות מודל זהות מובחן משלהם. בהרצאתי אבסס טענה זו על ניתוח מאפיינים מרכזיים של היצירות לאור מחקר נרטיבי המעגן את המאפיינים הללו במסגרת הפרשנית-סובייקטיבית של יוצריהן.

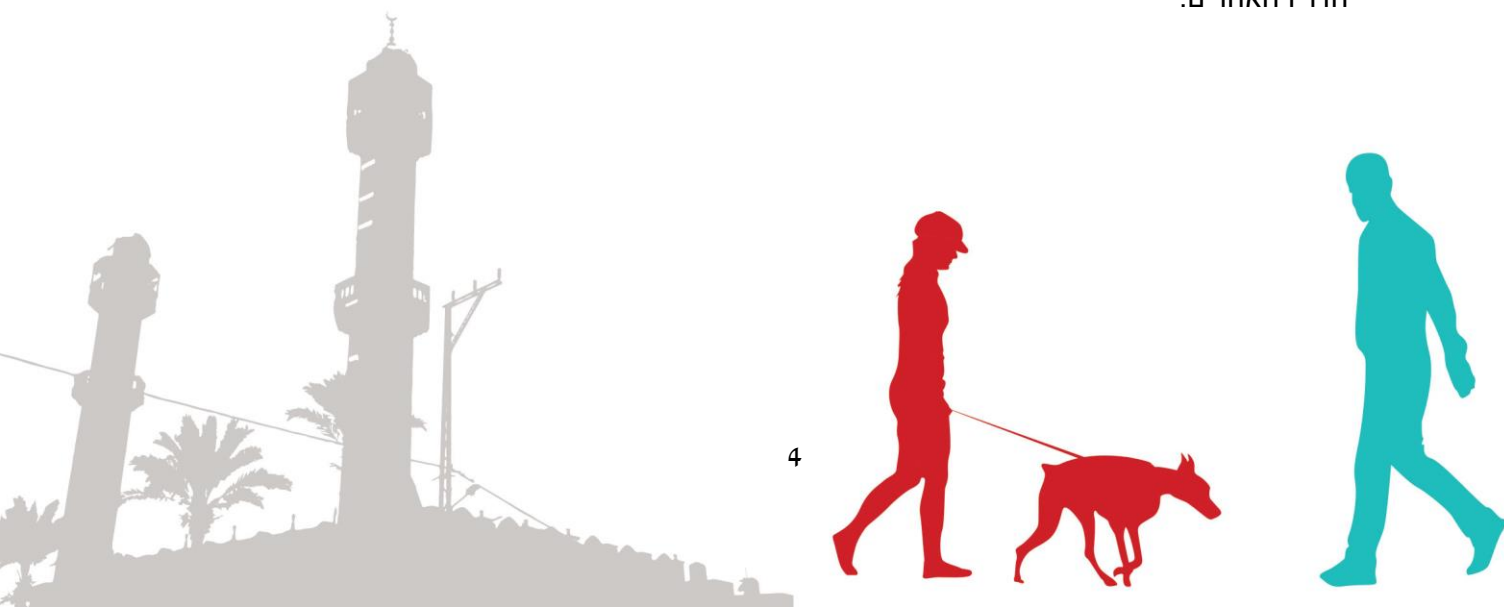
"כי אתה שומע תפילת כל פה"!? אתנוגרפיה של תפילות בקהילות רפורמיות ישראליות

אלעזר בן לולו, אוני' בן גוריון

"אינני אומרת אותו בלב, אני אומרת אותו ממש: "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד". דומה כי רק בעיניים עצומות אני יכולה לומר את המשפט הזה" (אלאור, 2006:154). התמודדות זו של אלאור המתוארת בספרה "מקומות שמורים", היא דוגמה המשקפת את אחת מחוויותי במהלך עבודת שדה שאני מבצע בשלוש השנים האחרונות בקהילות רפורמיות ישראליות. התצפיות המשתתפות שקיימתי בפרקטיקות דתיות שונות בשבתות ובחגים חושפות את מקומי בתור חוקר-מתפלל, ומתפלל-חוקר. בהרצאה זו אציג את הקשיים המתודולוגיים ודרכי ההתמודדות עמם לצד מחשבות רפלקסיביות העולים יחד בזמן תפילה.

אמנם התפילה לכשעצמה היא חוויה קהילתית שמתקיימת ברבים, אולם זהו רגע אינטימי, בו היחיד חובר לאלוהיו או לעצמו, ולכן נדרש מהחוקר לנהוג במשנה זהירות בכדי למזער תחושת אי-נוחות בקרב המתפלל. באלו טקטיקות עלי לנוקט בהיותי נמנע מכתובה בזמן אמת? כיצד לזכור ולתעד באופן מדויק את הנאמר והנשמע? מה דרכי ההתמודדות לאותם פרקי תפילה שנשכחים עם סיומה? האם לנצל את אפשרויות התיעוד הדיגיטליות במסגרת ההיתר הרפורמי לשימוש במכשירי חשמל בשבת?

במהלך עבודת השדה זיהיתי כי התצפית המשתתפת בזמן התפילות היא תצפית בתנועה מתמדת, הנעה בין תצפית מתחמקת (הימנעות מהדלקת נרות אחרי כניסת שבת, או אחיזה בקלף התורה פתוח) לבין תצפית משתתפת (קריאת שמע, או שירה משותפת). על מנת להתגבר על הקושי העולה ולדווח את החוויה הדתית נחוצה ההסתמכות על ניסיון אישי (שביד 2009). כך המעבר מ"צופה" ל"משתתף" מתקבל עבורי מתוקף היותי איש מתפלל, אדם מאמין. "כי הבא לבית הכנסת כצופה מוכרח להתאכזב, עד שיתעשת להיות כאחד המתפללים במניין ויצטרף למקהלות", ומשהצטרפתי למקהלה, הפכתי שותף לחוויה הקהילתית. הפכתי בעצמי לתפילה. אולם, בכנות, אני מתקשה להתנתק מעומק החוויה של היהדות המוכרת לי מבית, של מזמורים ופיוטים אחרים. האם וכיצד הזיכרונות מבית אבי ישפיעו על הערכת הטקסים בקהילות? כך, לא פעם אני מתמלא בתחושת פספוס והחמצה של קבלת השבת שלהם, ומבין שגם האנתרופולוג בבית נדרש להכיר מחדש את חדריו האחרים.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

		הורות מיטיבה וילדות ראויה: מחקר אתנוגרפי בזירות חינוכיות
	חיפה, חיפה	מארגנות: הדס נצר דגן + ד"ר דבורה גולדן
Parents' involvement in the primary schooling of their children – some theoretical and methodological insights	חיפה, לוינסקי	ד"ר דבורה גולדן + ד"ר לורן ארדריך
אתיקה ופרקטיקה בחקר תהליכי ההקמה של בתי-ספר חופשיים בישראל: "הסכמה מדעת" וביטחון מעמדי	חיפה/עמק יזרעאל	עמית רוטמן
מעבר למילים: גוף, תנועה וצליל כהתגלמות של קולם של הילדים בפעילויות מאורגנות עבורם	חיפה	הדס נצר דגן
אתנוגרפיה ככלי לחקר סוגיות חינוכיות בזירה שאינה מוגדרת כחינוכית: מקרה התרמילאות המשפחתית-ישראלית בהודו	חיפה	חן יערי

הורות מיטיבה וילדות ראויה: מחקר אתנוגרפי בזירות חינוכיות

"Perhaps even more than most cultural matters, child-rearing practices and beliefs reflect local conceptions of how the world is and how the child should be readied for living in it" (Jerome Bruner, 2000).

המושג יעסוק בעבודת השדה בשדה החינוך באמצעות ארבע עבודות אתנוגרפיות שבוצעו בזירות שונות ועוסקות בדרכים שבהן מעצבים הורים ומחנכים סביבות חינוכיות עבור הילדים שבאחריותם. עבודות אלה ישמשו כבסיס לדיון באנתרופולוגיה של החינוך כענף מחקרי שנוגע בעקרונות התרבותיים שביסודם של החיים החברתיים.

המחקרים שיוצגו במהלך המושב יציעו מבט על התנהלותם של ההורים והמחנכים בזירות חינוכיות שונות, כמו גם על זו של הילדים בהן, כמתאפיינת במשא ומתן על משמעויות הנוגעות בטיבה של הילדות הראויה כזו שמציידת את הילדים בכלים מועילים לחייהם כבוגרים. כפי שיוצג, העיסוק בילדות הראויה כולל את הפרקטיקות החינוכיות שמאפשרות את מימושה ואת הסביבות הראויות לכך. הדיון יעסוק בסוכנות של השחקנים השונים בזירות שיוצגו ובאופנים שבהם מעוצבת פעולתם בזיקה לדפוסים תרבותיים ובמסגרת יחסי גומלין שבהם מכוננות הזהויות של ההורים והמחנכים כמיטיבים עם הילדים. אלה מעוגנות בתרבות המעמד הבינוני ומתממשות באמצעות פרקטיקות ארגוניות וצרכניות שתורמות אף הן לעיצובן.

הצגת העבודות האתנוגרפיות השונות, על הסוגיות התיאורטיות, האמפיריות, המתודולוגיות והאתיות העולות מהן, תהווה בסיס לדיון במאפייניה של האנתרופולוגיה של החינוך בעת הזו ובמקומה בשיח האנתרופולוגי בישראל ומחוץ לה.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

Parents' involvement in the primary schooling of their children – some theoretical and methodological insights

Lauren Erdreich, Levinsky College of Education,

Deborah Golden, University of Haifa,

This paper presents a theoretical argument regarding the power of school to shape parental involvement in culturally informed ways, as well as a methodological concern about the future of educational ethnography. The paper emerged out of preliminary fieldwork among Jewish middle-class parents - an exploratory stage of a larger project on middle-class mothers' involvement in their children's education. We did not conduct research inside educational settings, but educational settings came into the range of mothers' daily practices. As often happens in ethnographic research, unforeseen issues emerged in the field. Intense activity around the transition to primary school became a lens for the theoretical claim that parental involvement is not just a matter of the fit/lack of fit between home cultural capital and school, as posited by much of the relevant sociological literature that has adopted Bourdieu's conceptual framework. Rather, cultural shaping of parental involvement takes place *within and through* encounters between school and family: by means of school's cultivation of 'proper' disposition and comportment for parents, the power of emotional community, and the recruitment of key cultural symbols. In keeping with the inductive nature of ethnography, our analysis aimed to make sense of data that arose from an unforeseen extension of the field. Yet the inclusion of educational institutions raised hurdles of informed consent, transparency of research goals, and protection of participant identity. All of this required that we take extreme precautions in the presentation of data, to some extent limiting the richness of the ethnography.

אתיקה ופרקטיקה בחקר תהליכי ההקמה של בתי-ספר חופשיים בישראל:

"הסכמה מדעת" וביטחון מעמדי

עמית רוטמן, אוניברסיטת חיפה ומכללת עמק יזרעאל

ההרצאה מבוססת על עבודת שדה אנתרופולוגית העוסקת בחקר תהליכי ההקמה של בתי-ספר מתחום החינוך החופשי בישראל. בתי-ספר אלו, שנוכחותם הולכת ומתרחבת במערכת החינוך הישראלית, מבדילים עצמם במרבית המקרים מבתי-הספר של הזרם המרכזי ופועלים מתוך מימון פרטי נרחב. מוסדות החינוך החופשי פועלים כחלק מתופעה רחבה יותר של הקמת מוסדות לימוד ביוזמה פרטית (בתי-ספר לטבע ואומנויות; בתי-ספר דו-לשוניים; אנתרופוסופיים ועוד). בתחום החינוך החופשי מדובר על בתי-ספר דמוקרטיים בעיקר וכן על בתי-ספר כגון אלו מתחום החינוך הדיאלוגי.

עבודת השדה כללה מעקב אחר שתי יוזמות מקומיות להקמת בתי-ספר. האחת, בית-ספר דמוקרטי ממוקד למידה והשנייה, בית-ספר סאדברי. הדגש במחקר הינו על המפגש בין השקפות העולם העומדות בבסיס מניעי ההורים להקמת בתי-הספר ואסטרטגיות הפעולה שהם נוקטים בכדי להוציא את השקפות עולמם לפועל וזאת מתוך התייחסות למגמות התרבותיות והחברתיות המשתקפות בפעולות ההורים ובתפיסות עולמם. היבטים אלו נבחנים מתוך התייחסות לשאלת מאפייניו של המקרה הישראלי של הקמת בתי ספר חופשיים ביוזמה פרטית, על ההשפעות הלוקאליות והגלובליות הקשורות בו.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

ההרצאה עוסקת במורכבות האתית המלווה את עבודת השדה האנתרופולוגית בתחום החינוך ובפרט בסוגיית אופייה של ה"הסכמה מדעת" בתהליך מחקר שהינו אינדוקטיבי ודינמי במידה רבה. הנושא ידון מתוך הצגה של ממצאי המחקר הקשורים במיקומם המעמדי של הפועלים בתחום החינוך החופשי בישראל. יוצגו חוסר החשדנות של הנחקרים כלפי החוקרת ותפיסתם אותה כ"אחת מהם" למרות הגישה הביקורתית שהיא מביאה עימה למחקר, המשמעויות האתיות של תפיסה זו, וההקשרים המעמדיים הנלווים לה, אשר מהווים כוח מעצב משמעותי ביוזמות החינוך שנחקרו.

מעבר למילים: גוף, תנועה וצליל כהתגלמות של קולם של הילדים

בפעילויות מאורגנות עבורם

הדס נצר דגן – אוניברסיטת חיפה

ההרצאה תדון בהזדמנויות הגלומות במחקר אתנוגרפי בזירות חינוכיות להתבוננות על דפוסי הסוכנות של הילדים בהן וללמידה על החוויה שלהם במסגרת פעילויות מאורגנות עבורם. הדיון יתבסס על דוגמאות הלקוחות מעבודת השדה שביצעתי במוזיאון הילדים הישראלי בחולון, ועסקה בהבניה של ילדות בו.

כמרחב המציע למבקרי חוויה תרבותית שהנה מנוהלת במובנים של עיצוב התצוגה, ארגון התכנים והדרכת הסיורים במסלולים השונים בו, נתונים הילדים המבקרים במוזיאון הילדים לניהול הדוק במובנים של פעולה, תודעה וחוויה. הדבר מתבצע בעיקר באמצעות פעולות של דיבור: דיבור פרוצדורלי – המשמש לארגון הקבוצות, לתזמון הפעילות ולשיוך המבקרים למסלולים השונים, דיבור מיטיב – המשמש להנעה להשתתפות בפעילות בהסתמך על העניין וההנאה שיפיקו ממנה הילדים, ודיבור מפעיל – המשמש בהדרכת הסיורים לניהול גופם של הילדים, לעיצוב דרכי הפעולה שלהם, לתיווך התכנים הנלמדים ולעיצוב חוויית הביקור.

הדיבור במוזיאון מעוגן, אם כן, בפערי כוח בין המבוגרים והילדים בזירה ובהבדלים במידת האוטונומיה העומדת לרשותם לניהול פעולתם. הדבר מציב אתגר בפני האתנוגרפית, שהנה מבוגרת בעצמה, המבקשת לעמוד על הווייתם של הילדים מנקודת מבטם. כפי שיוצג, מכיוון שהדיבור במוזיאון "תפוס" על ידי המבוגרים ומשמש לניהול הפעילות והחוויה של הילדים, הרי שהילדים נוהגים לבטא את החוויה שלהם בו, ובפרט את החלק בה שאינו נתון לניהול, באמצעים אחרים.

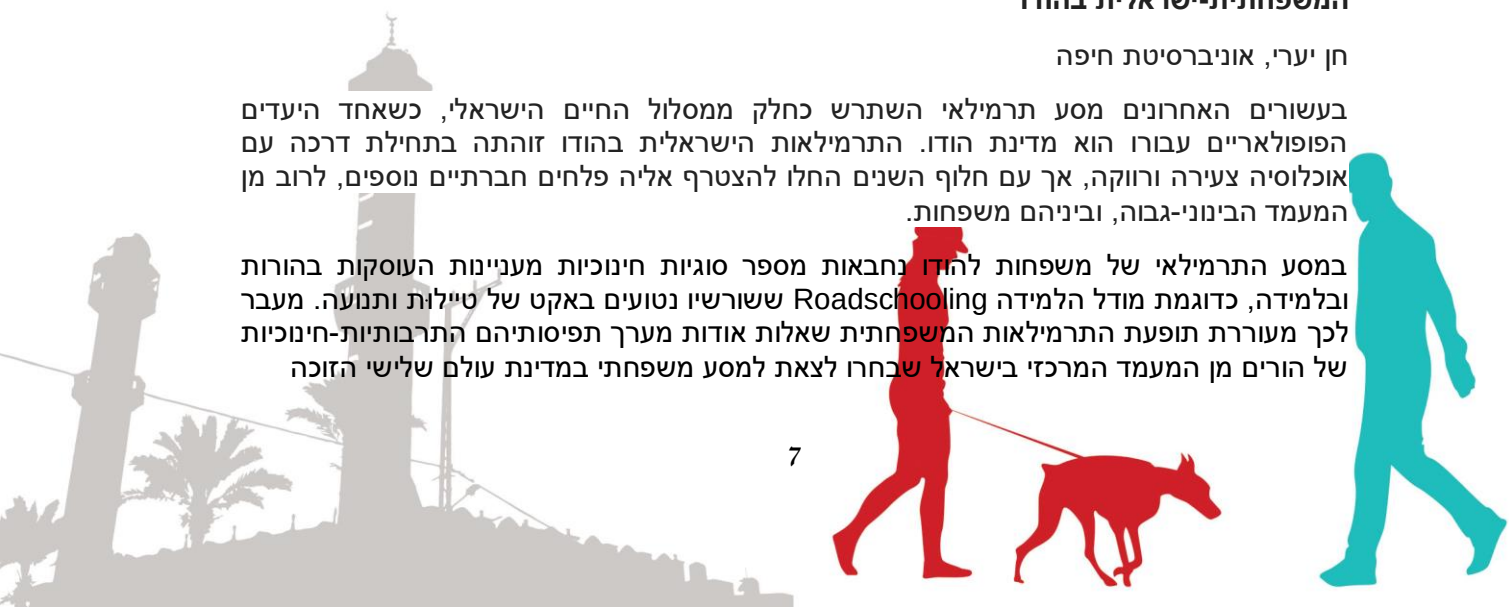
ההרצאה תתמקד ביישומם של רעיונות מהגישה האתנומטודולוגית להתבוננות על פרקטיקות גופניות כאמצעים הבעתיים המשמשים את הילדים לביטוי הווייתם. המבט על הגוף כמגלם את הנוכחות במרחב, על ממדיו, דפוסי התנועה שלו ועל הצלילים שהוא מפיק, כרוך במודעות לא רק לממד המגופן (Embodied) של התהליכים החינוכיים הנתונים להתבוננות בעבודת השדה, אלא גם למשמעויות המגופנות הטמונות בפרקטיקות המחקריות של עבודת השדה עצמה.

אתנוגרפיה ככלי לחקר סוגיות חינוכיות בזירה שאינה מוגדרת כחינוכית: מקרה התרמילאות המשפחתית-ישראלית בהודו

חן יערי, אוניברסיטת חיפה

בעשורים האחרונים מסע תרמילאי השתרש כחלק ממסלול החיים הישראלי, כשאחד היעדים הפופולאריים עבורו הוא מדינת הודו. התרמילאות הישראלית בהודו זוהתה בתחילת דרכה עם אוכלוסיה צעירה ורווקה, אך עם חלוף השנים החלו להצטרף אליה פלחים חברתיים נוספים, לרוב מן המעמד הבינוני-גבוה, וביניהם משפחות.

במסע התרמילאי של משפחות להודו נחבאות מספר סוגיות חינוכיות מעניינות העוסקות בהורות ובלמידה, כדוגמת מודל הלמידה Roadschoooling ששורשיו נטועים באקט של טיילות ותנועה. מעבר לכך מעוררת תופעת התרמילאות המשפחתית שאלות אודות מערך תפיסותיהם התרבותיות-חינוכיות של הורים מן המעמד המרכזי בישראל שבחרו לצאת למסע משפחתי במדינת עולם שלישי הזוכה

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

לתדמית אקזוטית ומסוכנת. בהמשך לכך השדה התרמילאי מזמן התבוננות על הורות עכשווית ועל ההנחות התרבותיות המונחות בבסיסה, בשל הבנייתם של הורים בו את חינוך ילדיהם ואת תפקידם ההורי ללא מסגרות מארגנות, רגולציה וכבלים ממסדיים - שכן אלו נעדרים מן השדה התרמילאי.

תופעת התרמילאות המשפחתית בהודו מקפלת בתוכה אם כן סוגיות חינוכיות רבות העוסקות בלמידה והורות בת-זמננו, אך היא אינה מוגדרת או מזוהה כזירה חינוכית. לפיכך, תהליכי חינוך ולמידה המתקיימים בה נעדרים מעטפת ארגונית, מבנה, בעלי תפקידים, לוח זמנים קבוע ומרחבים תחומיים וקבועים. בזירה התרמילאית הורות, חינוך ולמידה נכרכים זה בזה 24 שעות ביממה, במרחבים שונים ומשתנים וללא מערך ארגוני.

בהרצאה המוצעת ברצוני לעסוק ביתרונות ובחסרונות של מחקר אתנוגרפי חינוכי בזירה שכזאת, בהזדמנויות הגלומות בו למבט על הרעיונות התרבותיים שבבסיס התפקוד ההורי, ובדילמות המתלוות אליו - כדוגמת הנגישות לאותם הנחקרים ולסוגיות של חינוך, ואתיקה מחקרית בסביבת מחייה משותפת.

תגובה משותפת:

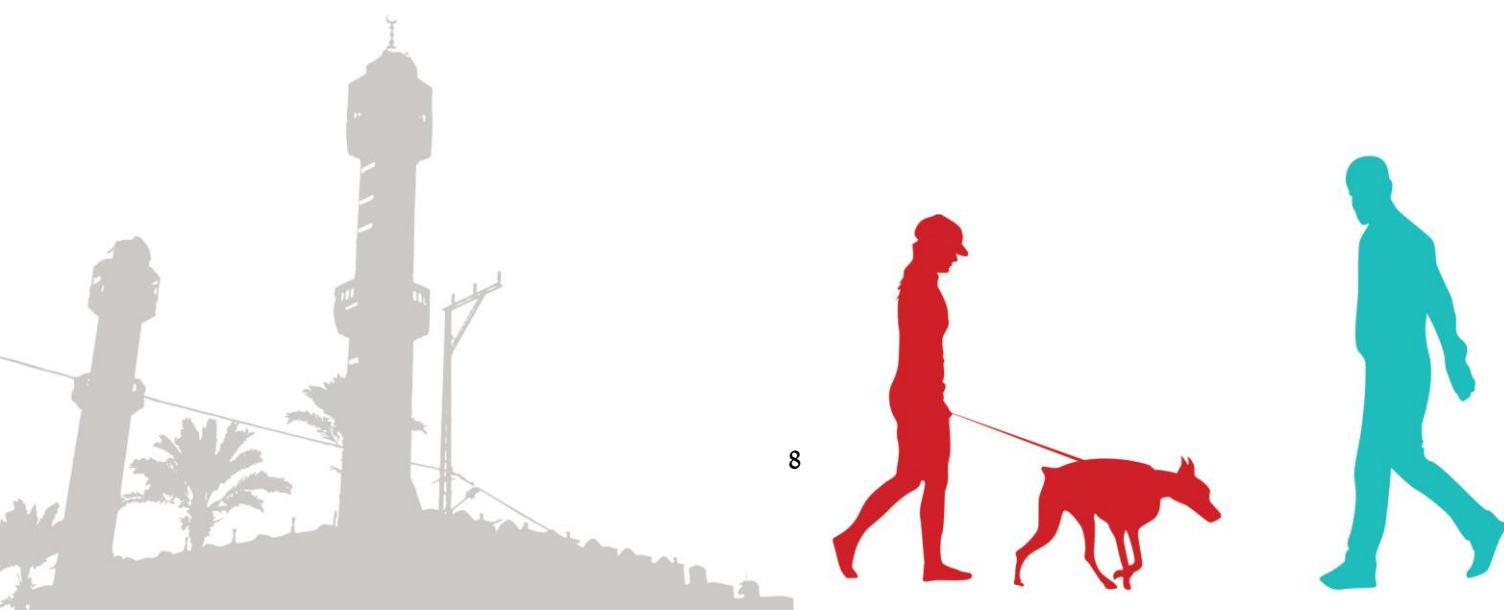
עבודת השדה בשדה החינוך: אתגרים והזדמנויות

לורן ארדריך, דבורה גולדן, חן יערי, הדס נצר דגן ועמית רוטמן

חלק זה של המושב ייוחד לדיון בתמונה העולה מההרצאות שהוצגו. נתבונן על הסוגיות העולות מעבודות השדה השונות, ועל הדמיון והשוני ביניהן. הדיון יעסוק במאפייני הזירות שנחקרו ובאופייה של עבודת השדה בהן. ייבחנו המשמעויות הכרוכות בעריכת מחקר אתנוגרפי בהקשרים ממוסדים לעומת הקשרים בלתי ממוסדים במובנים של התמקמות החוקרת בזירה, אופיים של יחסי הגומלין עם הנחקרים, המשמעויות הקשורות בטבעה הדינמי של עבודת השדה והתפתחות המחקר בהתאם למה שעולה בה, וכן הדילמות האתיות והפרקטיות הקשורות בכל אלה. הדיון יעסוק בייחודן של זירות חינוך ובאתגרים הכרוכים בעבודת השדה בהן במובנים של רגולציה, כוח, תרגום וייצוג.

סוגיות אלה יידונו לנוכח העיסוק המוגבל באנתרופולוגיה של החינוך בשיח האנתרופולוגי הישראלי בהשוואה לנעשה באנתרופולוגיה האמריקאית והבריטית, למשל. מאידך, נעסוק בזיקות בין המחקר האתנוגרפי בשדה החינוך לבין מחקרים איכותניים שמתבצעים בו מתוך דיסציפלינות אחרות.

כחלק מהדיון נעלה שאלות ביחס למשמעויות היישומיות של מחקר אתנוגרפי בחינוך וביחס לתרומתן האפשרית לקידום הנראות והרלוונטיות של הידע האנתרופולוגי להתמודדות עם אתגרים חינוכיים, חברתיים ותרבותיים במציאות של ימינו בקרב מעצבי מדיניות ואנשי מקצוע בתחום החינוך.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

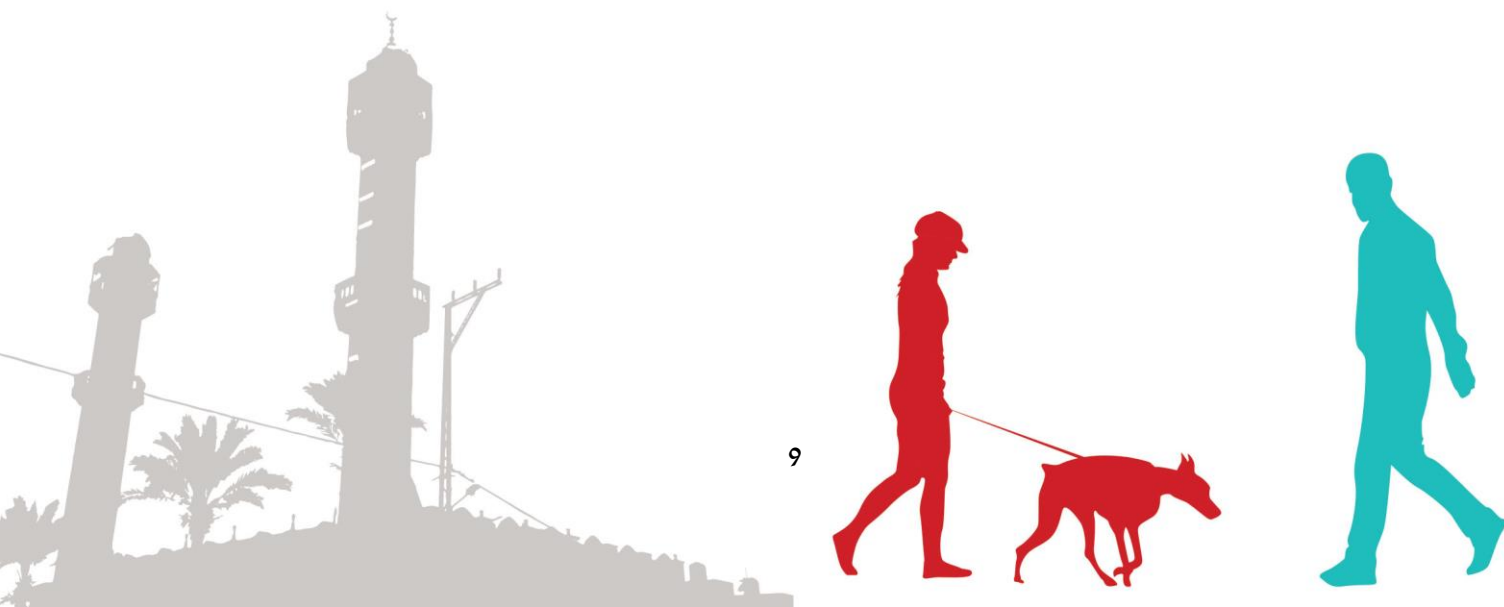
מגדר ועבודת השדה		
עאמר איברהים	תל אביב	ערבים סורים, כיבוש, גולן, אתנוגרפיה ופוליטיקה, מניעת מידע מחוקר
ד"ר טל ניצן	העברית	כשאי אפשר ללכת הביתה: אי/ביטחון, שדה ובית
ד"ר תגריד יחיא - יונס	תל אביב; מו"פ המשולש	"חוקרת אתנוגרפיה בשדה: 'רשמים' מניסיוני בחברה הפלסטינית בישראל"
תמר פריאל	תל אביב, עמותת הלב	שימוש במחקר התרבות בעיצוב תכניות לצמצום אלימות והעצמת נשים

עבודת שדה במרחב תחת פיקוח (under surveillance): הערות ודילמות מתודולוגיות

עאמר איברהים

תקציר: הרצאה זו מבוססת על עבודת מ.א. שעוסקת בתפיסות של גבריות וכוויוניותיהם המרחביות והלאומיות של גברים צעירים תושבי הכפרים הסורים באזור רמת הגולן, הכבוש על ידי ישראל מאז שנת 1967, כאזור גבול. מטרת העבודה היא לעמוד על חוויותיהם היומיומיות של אותם גברים במרחב הגבול בגולן וללמוד, דרך המפגש בין המבט הדורי והמבט המגדרי כמיקומי כוח חברתיים המצטלבים יחד והנפגשים באזור הגבול, אילו תפיסות וייצוגים של גבריות מתגבשים באותו הקשר, ואיך הם מתכתבים עם תפיסות חברתיות ופוליטיות מקומיות. הקולות בעבודה אתנוגרפית זו הוגבלו כאמור לקולותיהם של חמשה-עשר גברים צעירים שנולדו בכפרים הסורים בגולן לאחר סיפוח השטח על ידי ישראל ב-1981, למציאות בה ישראל מחילה את המשפט, השיפוט והמינהל שלה בשטח, ובנוסף, מפעילה טכניקות שונות של פיקוח ומעקב אזרחי.

לא מעט מרואיינים בעבודה זו חוו בעברם חקירה על ידי גורמי הביטחון של המדינה או המשטרה, או שהיו הם בעצמם, או מכרים שלהם, במעצר. עובדה זו, בעיקר כשהיא צומחת בתוך אקלים התיישבותי קולוניאלי כמו בגולן, דורשת מחשבה מעמיקה וביקורתית לדרך בה העבודה האתנוגרפית בשדה הופכת למאתגרת, מגבילה ולעיתים רבות גם בעייתית. הרצאה זו תתמקד בדילמות המחקריות ובקשיים המתודולוגיים שעומדים בפני האנתרופולוג החוקר, במיוחד כשהוא מגיע מאותה אוכלוסייה נחקרת (תרתי משמע). ההרצאה תעסוק בשאלות כגון: איך (והאם צריך) לייצג את אותה אוכלוסייה הנמצאת בהקשר הקולוניאלי הנתון? איזה שיקולים עומדים בפני החוקר כשבא להחליט על איזה מידע מתוך הראיון יש להשאיר כי הוא חשוב וחיוני לשימוש, ואיזה מידע יש להשמיט מתוך המחקר תוך שמירה על המסר שאותו רצה המרואיין להעביר? מה משמעותה של עבודה אתנוגרפית כשהיא מתבצעת בשדה המתואר אשר בבסיסה עומדת שאלה פוליטית? ובאיזה דרכים, ושפה, מנסה אותה אוכלוסיית מחקר לשמור על המידע שלה לעצמה, או להיפך, איך (ומתי) היא מחליטה לשתף ולדון במידע זה עם אחרים?

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

כשאי אפשר ללכת הביתה: אי/ביטחון, שדה ובית

ד"ר טל ניצן, הפורום לחקר סוגיות מגדר, יישוב סכסוכים ושלום ע"ש סופי דיוויס, האוניברסיטה העברית בירושלים.

עבודת השדה האתנוגרפית מהווה טקס מעבר המכונן זהות אנתרופולוגית. ככל שעבודת השדה ארוכה יותר, מרוחקת יותר מבסיס האם ובתנאי מחייה בסיסיים וסגפניים יותר, היא מכוננת סמכות ואף יוקרה מקצועית. הנחת יסוד מרכזית העומדת בבסיסה היא שדרך מפגש מאתגר זה האנתרופולוג בשדה לומד להבין עולם תרבותי חדש, שונה, מרגש מזה שהותיר מאחוריו ב"בית". תפיסה זו של עבודה השדה מניחה אם כן ההבחנה ברורה בין מציאות החיים ב"שדה" ו"בבית". מה קורה, אם כן, כשעבודת השדה עוסקת בתופעת אלימות שהאנתרופולוג נמנה על אוכלוסיית היעד שלה? אלו הנחות יסוד מתודולוגיות מתערערות? כיצד משפיע הדבר על בניית מערך המחקר, אישורו, ניהולו ולבסוף כתיבתו ופרסומו?

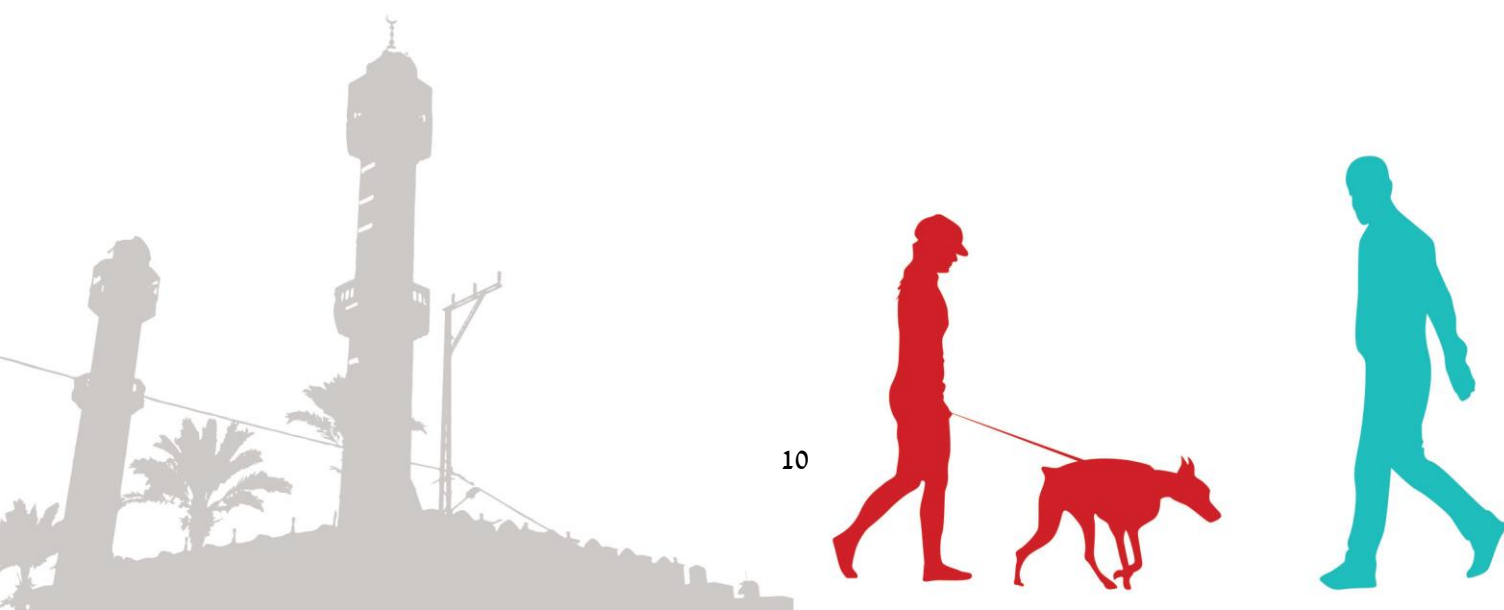
הרצאה זו בוחנת כיצד מקומי כאישה אתנוגרפית השפיע על עבודת השדה שלי בגואטמלה בנושא אלימות נגד נשים, כלומר כיצד מיקום זה איפשר, עיצב, והגביל את הדרך בה הבנתי את האלימות אותה חקרתי. נקודת מבט זו מאתגרת את ההבחנה בין "בית" ל"שדה" ואת ההקבלה בין "ביטחון" ל"בית" ובין "סכנה" ל"שדה".

זהות החוקר/ת ועבודת השדה האתנוגרפית: 'רשמים' מניסיוני בחברה הפלסטינית בישראל

תגריד יחיא-יונס

ההרצאה עוסקת ברלוונטיות של זהות החוקר/ת לעבודת השדה האתנוגרפית, והשפעותיה על מיצוב החוקר/ת בשדה זה, ולבסוף על האתנוגרפיה הנוצרת, מבחינה אתית, מתודולוגית, ואפיסטמולוגית. אדון בנושא באמצעות התבוננות במקרה בוחן והוא המקרה של אישה, חוקרת, ילידית, בחברה הפלסטינית בישראל, והשפעות המיצוב שלה בחברתה ובשדה המחקר על עבודת השדה ועל יצירת האתנוגרפיה במונחים מתודולוגיים, אפיסטמולוגיים ואתיים. ההרצאה תתמקד בשייכות הלאומית והמגדרית, במרכיבי זהות רלוונטיים אחרים, ובגורמים סוציו-פוליטיים שנמצאו כבעלי השפעה בנדון; וכתוצאה בהשפעתם על יחסי הכוח המתכוננים בין החוקרת למשתתפות/ים במחקר, והנשזרים בתוכם - בין אם כמעצמים ובין אם כממתנים או מנטרלים - בתוך יחסי הכוח שנוצרים מעצם המפגש בין 'חוקר/ת' ל'נחקרות/ים' באשר הן/ם, ובייחוד בקונטקסט של מיעוט מולדת.

ההרצאה מתבססת על מחקרי שדה אתנוגרפיים שערכתי בין השנים בעשור וחצי האחרונים ובמסגרתם ערכתי תצפיות, שיחות עם איפורמנטים, וראיונות עומק עם עשרות משתתפות/ים.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

שימוש במחקר תרבות בעיצוב תכנות לצמצום אלימות והעצמת נשים

תמר פריאל, אוניברסיטת תל אביב ועמותת "אל הלב"

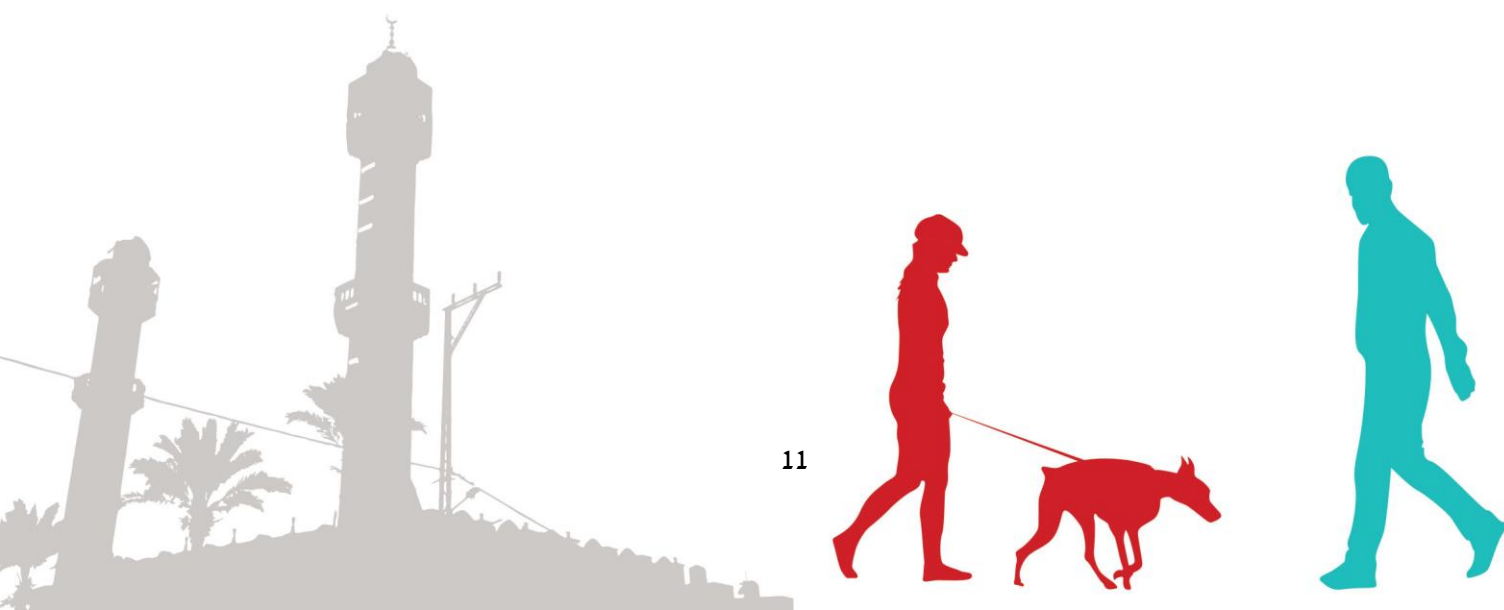
אלימות מגדרית היא מגפה עולמית וגם תופעה מקומית, שמושפעת מהדפוסים התרבותיים בקהילה בה היא מתרחשת. לכן, אוריינות תרבותית חשובה לעוסקים בצמצום אלימות מגדרית ולעיצוב התערבויות רלוונטיות וברורות קיימא. בהרצאה אציג מערך מחקרי שיושם בהצלחה ברפובליקה הדומיניקנית ב-2016, כחלק מפרויקט "הגנה עצמית מעצימה מותאמת תרבותית".

הגנה עצמית מעצימה (הע"מ) היא שיטה ייחודית, נבדלת מאמנויות לחימה או הגנה עצמית סטנדרטיות, שנוצרה בארה"ב לפני 40 שנים כהתערבות קבוצתית פמיניסטית המעניקה לנשים ולנערות דרכים "להילחם חזרה" באלימות. השיטה הוכחה מחקרית כהתערבות יעילה לצמצום אלימות, העצמה נשית, ושוויון מגדרי, והומלצה לאיחוד האירופאי כאסטרטגיה למאבק באלימות. נלמדות בה מיומנויות גופניות המותאמות לגוף נשי, וגם כלים למודעות, שימוש בקול, הצבת גבולות, שיתוף ותמיכה.

הפרויקט ברפובליקה הדומיניקנית עוצב ובוצע בידי צוות של שתי נשים, מוסמכות בעבודה סוציאלית ובהדרכת הגנה עצמית מעצימה. ההכשרה שלי כחוקרת תרבות עמדה בבסיס הפרויקט.

השלב הראשון במודל העבודה כלל מחקר בן שמונה שבועות שנועד לחקור "תסריטי אלימות" ("Rape Scripts", McCaughey, 2008) של אלימות מגדרית ברפובליקה הדומיניקנית. תכנית המחקר כללה שימוש בשיטות אתנוגרפיות, ניתוח תוצרי תרבות, והפעלת שיטות Participatory Rural Appraisal שהותאמו לצרכי המחקר. כחלק משותפות עם קהילה מקומית נעשה שימוש בראיונות, תצפיות, תמונות, ציורים ומשחקים כדי למפות דפוסי אלימות מגדרית בקהילה, ולשרטט שלב אחרי שלב את הדינמיקות וההתפתחות של דפוסים אלו. דגש מחקרי מיוחד הושם על זיהוי החסמים והזרזים התרבותיים שנשים דומיניקניות יכולות לחוות במפגש עם הע"מ. בהתאם לממצאים פותחו מערכי שיעור ופדגוגיות הוראה שהופעלו בשיעורי הע"מ לנשים דומיניקניות ובהכשרת מדריכות מקומיות.

בהרצאה יוצגו המחקר והקשרים בין הממצאים להתאמה התרבותית של תכנים ופדגוגיה. דרך מקרה מבחן זה אגע בכמה מהסוגיות בהן עוסק הכנס השנתי.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

עבר והווה במחקר האתנוגרפי		
פרופ' יורם בילו	העברית	בין צדיק למשיח, בין צופה למשתתף: על מעורבות אתנוגרפית
דמטרי סקולסקי	תל אביב	מקומות זיכרון בצל הפטריוטיזם: המקרה של המוזיאון להנצחת קורבנות גולג בטומסק
גילי טופר	בן גוריון	בקצה השדה - גבולות וזהות מקצועית בעבודת השדה
פרופ' הרווי גולדברג	העברית	Ethnographic Work in a Textual Field: Some Reflections on Anthropological inputs to the Study of Miqra ²
ד"ר נעמי סילמן	אשקלון	מחקר טקסטואלי כהתרחשות חברתית

בין צדיק למשיח, בין צופה למשתתף: על מעורבות אתנוגרפית פרופ' יורם בילו, האוניברסיטה העברית

ב"חקר התרבות העממית בעידן הפוסט-מודרני" (בילו 1996) עסקתי ביחסי הגומלין שבין הטקסט האתנוגרפי לבין המציאות שהוא אמור לייצג, באמצעות תיאור מקרה "יחודי". הראיתי כיצד תרם ספרי אודות רבי יעקב ואזאנה, מרפא יהודי יוצא-דופן שחי ומת בהרי האטלס שבמרוקו, להפיכתו לצדיק מקומו וכיצד הפכתי אגב כך ל"אמרגן של אמרגני קדושים". מוקד העבודה היה מערך הקשרים המורכב שנרקם ביני לבין תושב באר-שבע, ר' יוסף ביטון, שכונן את פולחן הצדיק והפך למרפא ועושה נסים מכוחו. ביקור חוזר אצל ר' יוסף, החי כיום באשדוד, חושף את הפרק הנוכחי בסיפור שאינו נגמר בין האנתרופולוג ונחקריו.

מקומות זיכרון בצל הפטריוטיזם: המקרה של המוזיאון להנצחת קורבנות גולג בטומסק

דמטרי סקולסקי, אוניברסיטת ת"א

ההרצאה תעסוק בחוויות המבקרים במוזיאון גולג בעיר סיבירית טומסק. בהתבסס על ניתוח סמינטי של התצוגה וקריאה של ספרי המבקרים, אני מראה איך למרות המאמץ של צוות המוזיאון לבסס אותו בתור מקום זיכרון, האורחים נטו לפרש מוזיאון כמקור של מידע היסטורי מסקרן או כאטרקציה מבדרת בלבד.

ממצאים אלה מצטרפים למערך של דיווחים על שוויון נפש של הרוסים כלפי פשעי סטליניזם בכלל וסבל אסירי גולג בפרט. אולם בעוד שבדרך כלל אדישות זו מוסברת על ידי הצבעה על מניפולציות של האליטות; טראומה או הידרדרות מוסרית, אני מציע קו פרשנות אחר. בהתבסס על ניתוחו של ג'יימס וורטש את ה"תבניות" הנרטיביות שמבססות זיכרון קולקטיבי ברוסיה של היום, אני מראה שרוב "תבניות" הנ"ל בנויות מסביב לרעיונות של ה"מולדת" וה"עם". הזיכרון ברוסיה הינו בעיקר פטריוטי: מאורעות ודמויות בעבר זכורים בהתאם למידה וטיב השפעתם על מצב העם והמולדת. במקרה של אסירי גולג, השפעה זו נשארה עמומה, שכן המוזיאון הציג אותם כפרטים שסבלו ומתו ללא אשם—ותו לא. בהתאמה, עבור מבקרים רבים הסיפור של הגולג הצטייר כסיפור של גסיסה סתמית. בעל סיבות אך נטול תכלית, מוות "לא-פריטי" של הכלואים במחנה לא היה שונה מהותית ממוות בתאונת דרכים או דעיכה בעקבות מחלה. מוות זה היה לא ראוי לזיכרון תרתי משמע—בלתי-נראה עבור הפרטים הנזכרים, כשפניהם ל"עם" ו"מולדת".

היות וזיכרון קולקטיבי מכונן ו"מתוחזק" תוך כדי הידברות במרחב הציבורי, ניתן להתייחס אליו כפרקטיקה דיסקורסיבית. מה שזכור, מה שנשכח ומה שבכלל לא ניתן להיזכרות—מהווה תוצר של תפקוד סדר השיח הדומיננטי. שכיחת גולג בציבור הרוסי לא בהכרח מהווה תוצר של טראומה או פגם מוסרי, אלא מציגה ראייה להגמוניה של שיח הפטריוטיזם הממלכתי.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

'בקצה השדה' - גבולות וזהות מקצועית בעבודת השדה

גילי טופר – טייב, אוניברסיטת בן גוריון

המחקר שלי עוסק באופנים השונים שבהם נשים, בנות 'דור המייסדים', אשר מתגוררות במושבים בשפלת יהודה, מנהלות את הזיכרון האישי-משפחתי והקולקטיבי-קהילתי-עדתי באמצעות האוכל שהן מבשלות ומגישות. נשים אלו הן ילידות אמצע המאה שעברה שהגיעו לישראל כתינוקות-ילדות, בעיקר מארצות ערב וצפון אפריקה. כולן לוקחות חלק פעיל בפסטיבל אוכל אזורי שנתי המתקיים במרחב מזה 16 שנים. במסגרת הפסטיבל מגיעים אורחים ותיירים ל"בתים הפתוחים" ומתארחים אצל משפחות שמציעות ארוחה ובאמצעותה הצצה והיכרות עם המטבח שלהן ועם סיפורים אישיים ומשפחתיים.

שאלת המחקר המרכזית עוסקת במגוון המשמעויות המוענקות לאוכל שאותו מבשלות הנשים בחיי היום יום, בחגים, באירועים משפחתיים ובאירועים תיירותיים.

במסגרת פרויקט תיירותי לקידום יוזמות חדשות במרחב, במהלכו ליוויתי עסקים קטנים המציעים למבקרים אירוח ביתי וארוחות, הכרתי את המשפחות והנשים שהחליטו לנסות ולהקים עסק קטן של אירוח קולינרי ביתי. עם השנים והעמקת ההיכרות עם חלק מהמשפחות, נפתח בפניי צוהר לעולם עשיר ומרתק ונחשפו רבדים רבים הכרוכים בזיכרון האישי והקולקטיבי אשר באים לידי ביטוי באוכל המוגש לאורחים ולבני הבית כאחד, באופן הכנתו, במרכיביו, בעונתיות, במשמעויות ובסיפורים הנשמעים סביב שולחן האוכל.

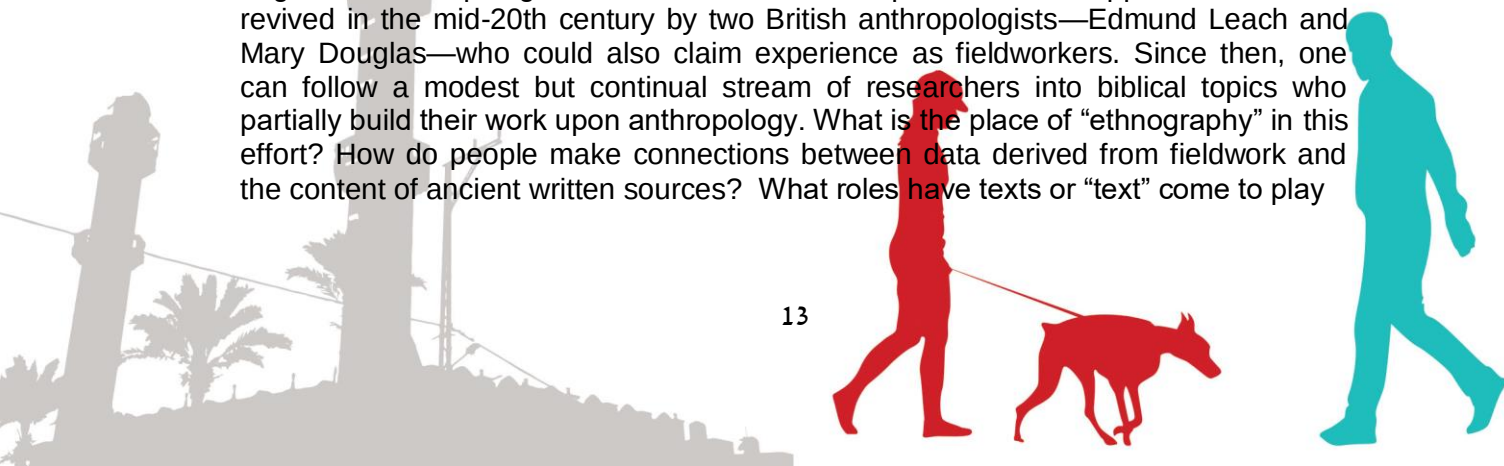
הקשר הקרוב, שנוצר עם הנשים המשתתפות בפרויקט התיירותי, כמו גם יחסי השכנות והקרבה הקלו מאוד על הכניסה לשדה. החמימות, הפתיחות ומאור הפנים אפשרו לי להשתלב בקלות בבתים ובמטבחים. הסיפורים קלחו והראיונות התפתחו בטבעיות ובנינוחות. מאידך עלו סוגיות של אתיקה, מקומי בשדה, טשטוש הגבולות בין המחקר לבין יחסי חברות שהתפתחו ואף ציפיות לקשרי עבודה שהתפתחו אצל חלק מהנשים.

בהרצאתי הקצרה אבקש להציג סוגיות ודילמות שעלו במהלך עבודת השדה, לבטים שעדיין מלווים את דרכי כחוקרת, חברה ושותפה לחלק מהמהלכים המתקיימים במרחב – ושאלות שהביאו אותי, לא פעם ל'קצות השדה'.

Ethnographic Work in a Textual Field: Some Reflections on Anthropological inputs to the Study of *Miqra*?

Prof. Harvey Goldberg

There is a long history of ebb and flow between anthropological concerns and the study of the Bible. The rise of modern ethnography, typically associated with the model advocated by Malinowski, probably led to a "recession" among anthropologists drawn to this topic because it was not possible to view life in biblical times with that degree of anthropological closeness. Yet, the topic has not disappeared, and was revived in the mid-20th century by two British anthropologists—Edmund Leach and Mary Douglas—who could also claim experience as fieldworkers. Since then, one can follow a modest but continual stream of researchers into biblical topics who partially build their work upon anthropology. What is the place of "ethnography" in this effort? How do people make connections between data derived from fieldwork and the content of ancient written sources? What roles have texts or "text" come to play

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

in contemporary field research, in practice and in “theory”—for example, in a comparison of Lévi-Strauss and Geertz? Might any aspects of the biblical text be mined as being close to “ethnography,” or what sort of legitimate inferences might be made from ethnography to enrich the study of the Bible and its socio-historic settings? Lastly, what contemporary populations might feel that they have a stake in such issues? Examples of, and reflections upon, these questions will be offered.

מחקר טקסטואלי כהתרחשות חברתית

ד"ר נעמי סילמן, המכללה האקדמית אשקלון

תיאור השדה באמצעות מודל דינמי המביא בחשבון ריבוי של קולות שמשוחחים זה עם זה הוא אחד מהאתגרים האתנוגרפיים. המחקר מבוסס על קריאת טקסטים בתרבות שבה הכתיבה והקריאה הם חלק מחיי היום יום. המחקר מציג אתנוגרפיה המבוססת על טקסטים, פרשנויות לטקסטים והתנהגות בפועל של אנשים וקבוצות.

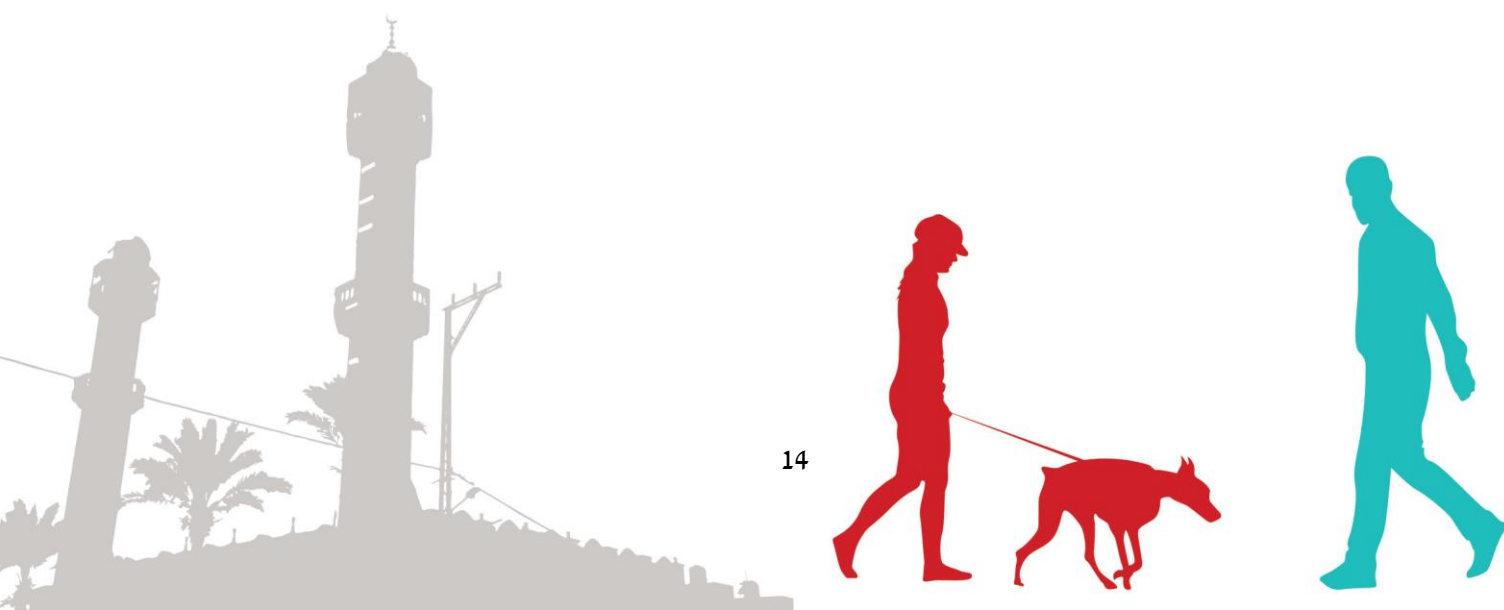
הטקסט האתנוגרפי מהווה טקסט נוסף, שולי, בתוך השדה הטקסטואלי. כמו בכול אתנוגרפיה הטקסט שהחוקר יוצר, משקף את המפגש שבין עולם המשמעויות של הנחקרים עם זו של החוקר.

כדוגמה לטקסט המייצג רב קוליות כמו גם לטקסט שיש לו תרגום להיבטים פרגמטי בחיי היום יום בחרתי לעסוק בפסקי הלכה ובטקסטים שנכתבו בתגובה ותארו את התנהגות בפועל המתייחסת להלכות אלו. המחקר מתבסס על ספרות השו"ת בנושא: חליבה בשבת, במאה השנים האחרונות. לצורך המחקר נבדקו תשובות שנכתבו על-ידי רבנים ותגובות לפסיקות אלו.

המחקר הנוכחי מבקש לנתח את השיח ההלכתי כמבטא יחסי כוח. המחקר מיישם את המודל המחקרי של ברודיה ומראה כי ניתן לפרש את ההלכה כשדה. השדה החברתי של ההלכה מורכב משני מרחבים: המרחב הטקסטואלי והמרחב החברתי.

במרחב הטקסטואלי מתקיים רב שיח מתמיד בין פוסקים שונים החלוקים ביניהם הן לגבי הפרשנות הנוכחית לטקסט ההלכתי בסוגיות השונות והן לגבי המציאות אליה יש להכיל את ההלכה. הדיון ההלכתי מלווה ברצון להכרה בסמכותו של הפוסק ובהכרה כי דרך פרשנותו ופסיקתו חושפים את האמת האוטנטית של צווי התורה.

במרחב החברתי זירת ההתגוששות אינה רק בין הפוסקים אלא היא כוללת גם את היחסים בין הקהילות שמקבלות את סמכותם של הפוסקים השונים. המרחב החברתי של השדה ההלכתי בנוי מקבוצות המנסות להתבדל והמבקשות ליצור לעצמן סטוס באמצעות אימוץ של סגנון חיים הלכתי מבחין.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

plenary session		
Dr. Nir Avieli	President of the Israel Anthropological Association	
Adel Bader	Kafr Qassem Mayor	
Prof. Melissa Caldwell	University of California, Santa Cruz	Between Curiosity and Expertise: Toward an Enchanted Ethnography

Between Curiosity and Expertise: Toward an Enchanted Ethnography

Melissa L. Caldwell
Professor of Anthropology
University of California, Santa Cruz

One of the strengths of ethnography is its potential for documenting, illuminating, and making sense of the complexities of everyday life. Yet too often anthropologists are constrained by professional expectations that privilege polished presentations and definitive conclusions, whether that is in the realm of academic anthropology with its requirements for grantwriting, publishing, and promotion, or in the realm of practicing anthropology with its emphasis on deliverables and commercial relevance. Even anthropologists' methods and research projects are caught between the structures of research designs that anticipate questions and methods and the realities of ordinary social worlds that emerge out of spontaneity and serendipity. What, then, are the possibilities for reenchanting ethnography? What might enchantment provide as an ethnographic project? How might an explicit commitment to enchantment reinvigorate curiosity, whimsy, and even pleasure to the anthropological project?

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

השדות באפריקה: חוויות ואתגרים		
בעבודת השדה באפריקה		
מארגנת: ד"ר ענת רוזנטל	בן גוריון	
הילה סגל-קליין	העברית	"תרגום ככוח מעצב: דינמיקה של ידע בעבודה עם מתורגמן בקניה"
פרופ' גליה צבר	רופין	"דברים שרואים מכאן לא רואים משם" - אתגרים ודילמות במחקר שדה
פרופ' הנרייט דהאן קלב	בן גוריון	מימונה - מופלטה - מגדר

השדות באפריקה: חוויות ואתגרים בעבודת השדה באפריקה

תקציר המושב:

המחקר האנתרופולוגי כרוך מראשית ימיו במחקר באפריקה, והמחקר בחברת אפריקאיות ליווה את הדיון בעבודת השדה האנתרופולוגית מתחילת דרכה. לאורך השנים, עם השינויים שחלו הן ביבשת והן במתודה האנתרופולוגית, קיבלו דיונים אלה אופי שונה, אולם המשיכו להיות מרכזיים בדיון הדיסציפלינרי על אופייה של עבודת השדה. מושב זה מבקש להאיר סוגיות הנוגעות לעבודת השדה באפריקה כפי שהן עולות ממחקרים עכשיויים של חוקרים ישראלים ביבשת. המושב מבוסס על הספר "השדות באפריקה: חוויות של מחקר והבניית ידע", ובמסגרתו ידונו חוקרים הפועלים באפריקה באתגרים הכרוכים בעבודת שדה באפריקה, חוויות המחקר, והמפגש עם מציאות מחקרית ביבשת המשתנה ללא הרף. על אף שדות המחקר האפריקאים העומדים בבסיס המושב, והספר, יעסוק המושב במגוון של סוגיות הנוגעות למחקר "מחוץ לבית" ביניהן שאלות של כניסה לשדה וקבלה בו, הסוגיות האתיות העולות מיחסי הכוח בין חוקרים לנחקרים, ההתמודדות עם מחקר במצבי עוני ומשבר והשפעתן של מציאות קולוניאליות ופוסט-קולוניאליות על עבודת השדה. במתח שבין עבודת השדה האתנוגרפית הקלאסית של העידן הקולוניאלי, לחוויה העכשווית של עבודת שדה, יבקש המושב לבחון סוגיות מרכזיות בעבודת השדה דרך חוויות המחקר ביבשת אפריקה.

"תרגום ככוח מעצב: דינמיקה של ידע בעבודה עם מתורגמן בקניה"

הילה סגל-קליין

הידע האקדמי, רובו ככולו, הינו תוצר של פרשנות החוקר את המציאות סביבו. במחקר אנתרופולוגי באפריקה, כאשר החוקר אינו דובר את שפת המקום, הוא נאלץ להיעזר במתורגמן, אך גם האחרון הוא בעל תפיסות אשר בסופו של דבר יהוו חלק מאיסוף הידע וניתוחו. בהרצאה זו אתאר את הדינמיקה הסבוכה של יחסי עם מתורגמן במהלך עבודתי בקרב בני רנדילה בצפון קניה. אציג מצד אחד את התלות הרבה שלי במתורגמן, לואיג'י שהוביל אותי למודיעים ביישובים ומחנות רועים זמניים שהתפרסו על פני מאות קמ"ר של שטחים ממופים למחצה ומצד שני את הקשיים בהם נתקלתי בתהליך התרגום. בתוך כך אבחן את היחסים בין המתורגמן לבין החוקר ככאלה המייצרים ידע לכשעצמם ואבדוק כיצד הדינמיקה שנוצרת בניהם משפיעה על תכנון המחקר, ניהולו ותוצאותיו.

"דברים שרואים מכאן לא רואים משם" - אתגרים ודילמות במחקר שדה

גליה צבר

בהרצאה זו אסקור את עבודתי המחקרית ביבשת אפריקה ובקרב אפריקאים בישראל תוך שימת דגש על חלק מהאתגרים עמם התמודדתי בעבודת השדה. הסטת הזרקור מן האתגרים הטכניים לכיוון האתגרים האישיים והרגשיים כמו גם לכיוון הפתרונות שבהם בחרתי תשמש מסגרת לשאלה החשובה והקשה ביותר שהיא עד כמה הבנתי את המציאות שאותה ראיתי ושמעתי? שאלה

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

זו ושאלות נלוות נוספות אותן אציג קשורות באופן הדוק לאופן שבו בחרתי לקיים את מחקרי השדה ולדילמות הרבות שעלו מהם, בהן שאלת המיקום שלי כחוקרת בשדה המחקר ובכלל זה מידת החשיפה האישית שלי כחוקרת בפני המרואיינים, בחירת המרואיינים כמו גם אופי יחסי הכוח ביני לבינם, דרך שאלת הבעלות על המידע הנאסף, סוגיית התגמול של המרואיינים ועוד שאלות כבדות משקל אחרות. הדיון יתקיים כדו שיח בין עבודתי המדעית בשדה - על מגוון הדילמות שעלו והפתרונות אותם בחרתי - לבין הספרות המחקרית הקיימת, שעיסוקה בדילמות דומות בעבודות מחקר שדה המבוססות על שיטות מחקר איכותניות.

"אין לראות את הדברים היטב אלא בלב, כי הדבר החשוב באמת סמוי מן העין"

עבודת שדה אצל אומני ואומניות פאס, מרוקו

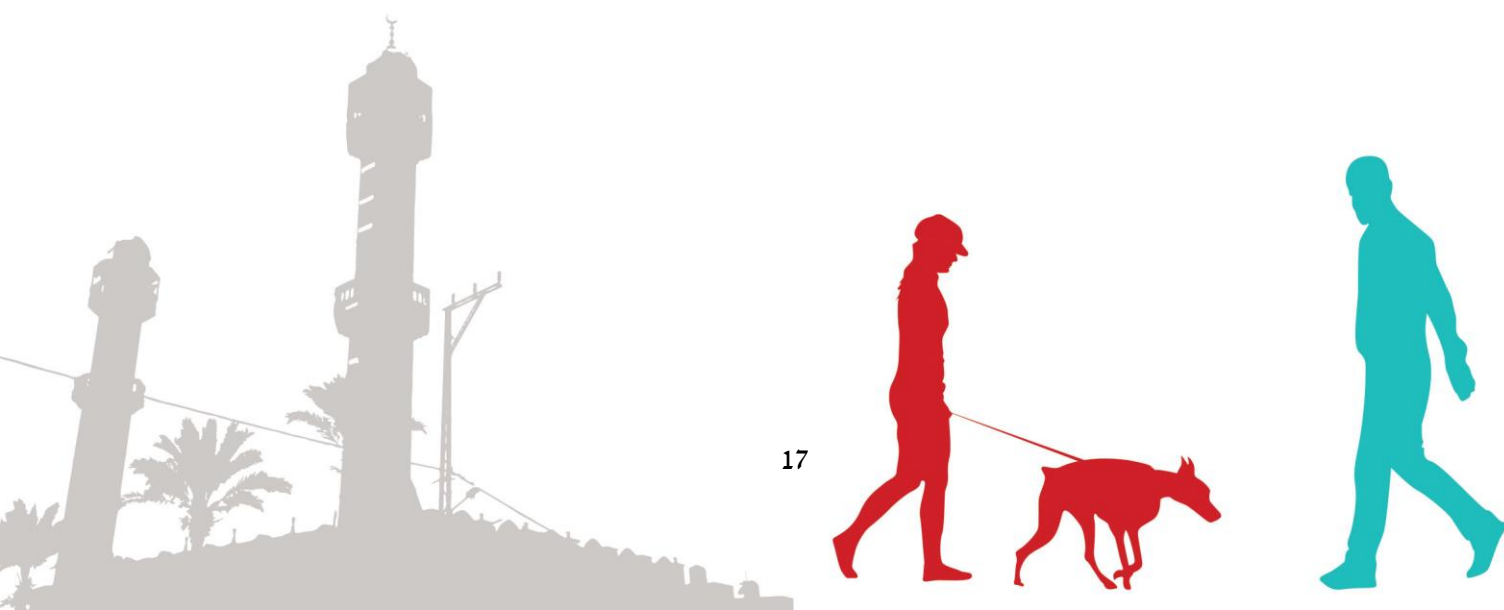
מימונה - מופלטה - מגדר

פרופ' הנרייט דהאן קלב, אוניברסיטת בן גוריון

זה זמן רב שאני תרה אחרי נשים יהודיות ממרוקו בנות דור ראשון או שני בישראל, שתהיה להן דעה ביקורתית על ההכנות לפסח, על ניהול חיי המשפחה בחג, ועל אקורד הסיום - המימונה. נשים עמן שוחחתי במהלך השנים סרבו לערער על הנטל הפיזי והנפשי ולחץ המופעל עליהן בציפיות לעמוד בהם. הן מודות שההכנות תובעות מאמץ אדיר אבל אין בדבריהן טרזניה. הנשים ניצבות לנוכח תהליכי הפוליטיזציה של החג ועל שינוי במעמדן של יוצאי מרוקו בישראל סביב חגיגות המימונה ורואות בכך היבט חיובי שמגוע להכרה ביהודי מרוקו ובתרבותם. ניתן לחלץ כמה וכמה הסברים לכך שלא נשמעת כמעט ביקורת מצד נשים אלה. אתרכז בחלוקת העבודה המסורתית בה נשים מוכפפות לסדר נהגות חרף היותן מוכפפות מבחינה מגדרית. הן נוטלות חלק פעיל יותר מדרך שגרה, במימונה. ההיבטים הרבים של חג הפסח, מעבר למנהגים והמסורות אותם הביאו ממרוקו, עליהם מופקדות הנשים על החלק הנוגע למזון וללבוש מאפשר פתח של נראות להן ולפועלן. במימונה הנשים מגיעות למיצוי הכוח המועט המופקד בידיהן והן עומדות במרכז הזירה הציבורית ומציגות את כישרונותיהן בעיצובים קולינריים. המתח המתקיים בין פיסת הבצק הפשוטה - המופלטה - והכשרון שנשים מרוקאיות תובעות, היא רק דוגמה אחת לתשובה מדוע לא במהרה תשחררנה נשים שזכו למעמד של "פורסות מופלטה" מהחוסר הרגעי המוענק ברגע ההוא.

מבחינה הסטורית התחוללו כמה שינויים ובנות דור שלישי ואילך, בהן כאלה שהפכו את הכישרון לעסק, ואחרות כפרו בחובה לנהל ערב בו הן כבולות לשיש של המטבח, משרכות דרכן מן המסורת החוצה לאו דוקא בפסח.

ההרצאה תעין בשאלות העולות כן מהעדר הביקורתיות ומהשינויים ההסטוריים שהתחוללו במעמדן של נשים ממוצא מרוקאי בישראל, על רקע חגיגות המימונה.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

אנתרופולוגיה בחדר - עבודת שדה בבית		
מארגן ויו"ר: ד"ר לירון שני	ברנדייס	
ד"ר אורית אבוהב	בית ברל	בית משותף: כמה הרהורים של אנתרופולוגית ישראלית במחקרה על התפתחות האנתרופולוגיה בישראל
ד"ר תמה חלפין	סמינר הקיבוצים	בית מול הים: הבית הקיבוצי- בין המשגה מחקרית לחוויה אישית
נעמי פרל	העברית	אל חדר הורתי - בין בית המדרש למדרש הבית בחקר הקהילה החרדית
ד"ר לירון שני	ברנדייס	בית קטן בערבה: בין יצירת הבית למחקר בבית - על כניסה, יציאה וחזרה לשדה בבית
פרופ' תמר אלאור	העברית	

תקציר המושב

יחד עם השינוי בשדות המחקר בזירה האנתרופולוגית אשר התחוללו בעשורים האחרונים, השתנו גם יחסי הכוח בין החוקרים לנחקריהם. לא רק תרבויות רחוקות וזרות לחוקר נבחרו כשדות מחקר, אלא בוצעו מחקרים אנתרופולוגיים גם בתוך ביתו של החוקר, בתרבות המוכרת לו. בהדרגה נוצרה "אנתרופולוגיה של הבית", המאפשרת קרבה והזדהות בין החוקר לנשואי המחקר שלו מצד אחד, אך המעוררות שאלות מתודולוגיות ומהותיות רבות מצד שני. "אנתרופולוגיה בבית" היתה ועודנה המאפיין הבולט של האנתרופולוגיה הישראלית, שבה החוקרים והנחקרים חולקים במשותף מרחב פיזי, שפה ותרבות ישראלית.

מושב זה מתמקד ב'אנתרופולוגיה בבית', מכמה זוויות ראות. האנתרופולוגיה בבית המוצגת בו היא לא רק במרחב הבית במובן של שפה, תרבות וזהות ישראלית משותפות. אלא, בעבודה בחדר, עבודה הנערכת בתוך הקהילות שמהן באות החוקרות: עבודה של אנתרופולוגית ישראלית על התפתחות הדיסציפלינה בישראל; משמעות הבית כהמשגה מחקרית וכחוויה אישית בעבודת שדה של בת קיבוץ בקיבוץ; בין בית המדרש למדרש הבית בחקר בקהילה החרדית על ידי בת הקהילה; ו מחקר על הבית במושבים בערבה על ידי בת הקהילה.

עבודת שדה בבית מעוררת שאלות והתלבטויות: מהי המשמעות של מחקר בתוך הקהילה של החוקר? מהם הקשיים והיתרונות של מחקר כזה? כיצד ניתן לפרק את 'המובן מאליו' בתוך התרבות המוכרת? מהם היחסים בין הבית הממשי לבין המטפורי במחקר? מה קורה כאשר המחקר מסתיים? כיצד מגיב 'הבית' אחרי שהמחקר חוזר אליו? ומה ניתן ללמוד על מושג הבית מתוך הפיכתו של הבית לשדה מחקר?

בית משותף: כמה הרהורים של אנתרופולוגית ישראלית במחקרה על התפתחות האנתרופולוגיה בישראל

אורית אבוהב, מכללת בית ברל

כשהתחלתי את עבודתי על התפתחות האנתרופולוגיה בישראל, (קרוב אצל אחרים, רסלינג, 2010) חשבתי שאנתרופולוגיה בבית סוגיה מתודולוגית בלבד, שכן טמונות בה דילמות בסיסיות של מחקר. אולם במהלך המחקר, ואף אחרי שפרסמתי אותו, נכחתי לדעת עד כמה מעצבת האנתרופולוגיה בבית את דמותה של האנתרופולוגיה הישראלית, עד כמה דומים הדילמות, אתגרים, נקודות התורפה והיתרונות הנובעים מעבודות בבית, ועד כמה הנושא חורג מגבולות הדיון המתודולוגי והופך למשמעותי כשלעצמו. בהרצאתי אדון בשתי נקודות מבט המשיקות זו לזו: מחקריהם של אנתרופולוגים בישראל כעבודות בית; המחקר שלי כעבודה בסלון של האנתרופולוגיה בישראל. כלומר, אבדוק הן את הזיקה בין אנתרופולוגיה לבין הבית אצל עמיתי, והן את השפעתו עלי אנתרופולוגית ישראלית החוקרת את עמיתה.

למרות המבנה השונה של יחסי הכוח שבין אנתרופולוגים ישראלים לנשואי מחקרם, לבין האנתרופולוגים הישראלים לביני החוקרת את "בני השבט" שלי, התמודדנו עם סוגיות דומות: עד

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

כמה עיוורים אנו בשל קירבת היתר; מה המחיר האקדמי והאישי שאנו משלמים ביחסים עם מי שמצד אחד פותחים בפנינו את דלתם, ומצד שני אנו בונים להם מרפסת להשמיע את קולם ברבים; מהם גבולות הבית המשותף ומה מוצא אל מחוץ לגדר; אילו קולות אפשר להשמיע ומאלה קולות אי אפשר להתעלם; מה שומעים ברחוב ועל מה מדברים בחדרי חדרים; מהן היתרונות והחסרונות במחקר אל-על, עד הפנטהאוז. ולבסוף, מה קורה "כשהם קוראים" וגם שופטים [את מה שאנחנו כותבים].

בית מול הים: הבית הקיבוצי- בין המשגה מחקרית לחוויה אישית תמה חלפין, מכללת סמינר הקיבוצים

במרכז ההרצאה יעמוד "הבית הקיבוצי", משמע האופן בו מובנה ונחוה הקיבוץ כבית. בשנים 1008-2006 ערכתי עבודת שדה בקיבוץ "גחלת", כבת קיבוץ בעצמי עמד בפני אתגר לא פשוט: כיצד עושים הזרה לבית? איך הופכים את המוכר, האינטימי, היומיומי, לאובייקט מחקר? ויתרה מכך, כיצד "חוזרים הביתה" בתום עבודת השדה? בהרצאה אבקש להבין את הבית הקיבוצי: לטייל בין מדרכות הקיבוץ, ומתוך כך להבין כיצד מובנה המרחב הקיבוצי כבית, והקהילה הקיבוצית כמשפחה. הבית הקיבוצי מתאפיין בין היתר בשזירת הפרטי והציבורי זה בזה, וכך גם האתנוגרפיה שתוצג בהרצאה תבקש לעקוב אחר הבית הקיבוצי הן בשדה המחקר והן בביוגרפיה של החוקרת ולראות כיצד האישי והמחקרי נשזרים זה בזה.

אל חדר הורתי - בין בית המדרש למדרש הבית בחקר הקהילה החרדית נעמי פרל, האוניברסיטה העברית

הקהילה החרדית הציבה במרכז את "בית המדרש" – מקום פיזי, אך גם מטאפורי, המעצב את השפה, את הערכים, את הטקסים, את האופן שבו הקהילה מארגנת את חייה ואת מערכת היחסים שלה עם החברה הסובבת אותה.

הקבוצה שאני חוקרת היא קבוצת סטודנטים חרדים בתכנית מנהיגות באוניברסיטה העברית. צעירים אלו יצאו מבית המדרש כדי לרכוש השכלה והון תרבותי, להשתלב באוניברסיטה ובמנהיגות האינטלקטואלית והחברתית של הקהילה ושל המדינה, להתמודד עם אתגרי הקהילה ולקחת חלק ואחריות בהובלה – לא רק של הקהילה עצמה אלא גם של החברה הישראלית.

במרכז המחקר עומדת התנועה מבית המדרש אל האקדמיה ואל שדה הפעולה וההשפעה הישראלי בכלל. זוהי תנועה של הלוך ושוב: העמיתים לא מבקשים לעזוב את עולמם, אלא להביא אותו עמם ולנוע תדיר בין בית המדרש ובין השדה. המסע מזמן התמודדויות עם עולמות ערכיים שונים: התמודדויות חיצוניות עם התנגדויות ואתגרים; התמודדות עם פערים של ידע ושל הון תרבותי; מעבר מזהות מונוליטית לזהות מורכבת; מאבק על מקומם ומעמדם בבית ובאוניברסיטה; והבניה של אליטה חדשה בקהילה ובחברה הישראלית.

המסע שלי כחוקרת משקף אף הוא תנועה זו: איך מפרידים בין האישי למחקרי? איך מסגלים מבט מחקרי על הבית, על בית המדרש, על "חדר הורתי" המוכר, האהוב והיקר? איך עושים הזרה לציפור הנפש? התנועה האישית שלי – בין זהותי כיזמית חברתית לזהותי כחוקרת השואלת שאלות – שזור בתנועה שעוברת הקהילה החרדית כיום, המבקשת לצאת אל השדה בלי לאבד את הבית.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

בית קטן בערבה: בין יצירת הבית למחקר בבית - על כניסה, יציאה וחזרה לשדה בבית לירון שני, אוניברסיטת ברנדייס

תחת הביטוי "אנתרופולוגיה בבית" בישראל נכללים לרוב מחקרים אשר משותפים בין המרחב הפיזי, השפה והחברה הישראלית. המחקר המתואר בהרצאה זו אינו רק במרחב של השפה והתרבות, מחקר זה הוא ממש על הבית של החוקר, אנתרופולוגיה בחדר. זהו מחקר בתוך ועל קהילת מושבי הערבה התיכונה, קהילה בה גדלתי ושה הורי עדיין מתגוררים. המחקר האתנוגרפי עליו מבוססת הרצאה זו נערך בין השנים 2010-2015 ונשען גם על הכרות ארוכה ואינטימית עם הקהילה. אבל איך חוקרים בבית? כיצד הופכים את המוכר לזר? מהם הקשיים ויתרונות במחקר מסוג זה ומה קורה כאשר המחקר חוזר לקהילה והאנשים מכבים בו פוגשים את הורי בצרכניה במושב?

הרצאה זו משלבת בין ניתוח המשמעות של אנתרופולוגיה בבית הממשי לבין תיאור האופנים בו אנשי הקהילה יוצרים את המקום והבית של שלהם, בין מחקר בסביבה אנושית מוכרת לבין יצירת המקום בסביבה המדברית הפיזית. במהלך ההרצאה אתאר את העבודה בבית – את הקשיים והיתרונות, את האסטרטגיות המחקריות ואת הדיאלוגים עם מושאי המחקר במהלך שלביו השונים. כל זאת, יחד עם תיאור וניתוח האופנים בו אנשי הערבה יצרו את הבית, יצרו את תחושת המקום.

מגיבה: תמר אלאור, האוניברסיטה העברית

להיות שם, אפילו עכשיו		
הגר חג'ג'ל-ברגר + ד"ר מיכל אסא - ענבר	העברית, אונו	
אורית הירש - מציאולס	בן גוריון	"לאט, לאט – הכל קורה כמו שאמור לקרות", 'אתנוגרפיה איטית' במציאות מזרזת ביוון
הגר חג'ג'ל-ברגר	העברית	אתנוגרפיה בהשתתפות מואצת
ד"ר מיכל אסא-ענבר	אונו	בחזרה למקורות: לחקור את הגלובלי כמקומי
פרופ' דלית יסעור ברוכוביץ + ד"ר ציון ברנץ	עמק יזרעאל, עמק יזרעאל	האם הפרוייקט הזה הוא אתנוגרפי? או "הישרדות" היא לא מיומנות אקדמית

להיות שם, אפילו עכשיו: תקציר המושב

עבודת שדה בעידן הנוכחי נדרשת להתמודד עם מציאות משתנה של עולם גלובלי מחד ומגמות דיספליניריות משתנות אף הן, מנגד. היציאה לעבודת שדה מחייבת את האנתרופולוגית לבחון את הכלים המחקריים שהיא נושאת עימה וכן את הנחות היסוד החברתיות-תרבותיות עליהן היא מתבוננת ואותן מנסה להבין. קריאתו המפורסמת של קליפורד גירץ לחוקרת, 'להיות שם' (Being there) עוברת פרובלמטיזציה וזוכה לפרשנויות חדשות. החוקרת נדרשת להכריע מהם גבולות זירת המחקר והזמן הנמצא לרשות המחקר ולהנכיח אותם באמצעות הנחות היסוד והכלים המתאימים אשר עוברים שינוי והתאמה נוכח תנאי החיים החדשים. התמקדות על עבודת השדה, המתודה המרכזית של האתנוגרפית, עוברת בחינה מחדש באמצעות שתי שאלות עיקריות: על מה מסתכלים ואיך מסתכלים?

במושב זה נרצה לבחון את השאלות: האם וכיצד משתנה עבודת השדה הקלאסית בעולם עכשווי של מודרניות מאוחרת? והאם עבודת השדה הקלאסית עדיין רלוונטית לעידן הנוכחי? נבחן סוגיות אלו משלוש סוגיות מרכזיות: מרחב, זמן, דילמות מוסריות ואיתות. לאחר מתן ההרצאות, נבקש לערוך מהלך אינטגרטיבי באמצעות דיון בין שלושת האנתרופולוגיות וניסיון לנסח מענה מפורש לשאלות שהצבנו בשורות לעיל.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

"לאט, לאט – הכל קורה כמו שאמור לקרות"

(Σιγά, αργά – Γίνονται Όλα) 'אתנוגרפיה איטית' במציאות מזורזת ביוון

אורית הירש-מציאולס, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

ה"זמן", במציאות העידן הגלובלי והפוסט-מודרני, נטען במשמעויות חדשות. זמינות המידע באינטרנט, כמו גם אפשרויות התנועה ברחבי העולם, מצמצמות את הצורך להשקיע זמן ממושך כבעבר. מבעיו החדשים של ה"זמן" משפיעים גם על אופן ביצוע עבודת השדה האנתרופולוגית, למשל נכחותן הגוברת של אתנוגרפיות 'מהירות' וקצרות (Millen, 2000). בהתייחס להיבט הזמן במחקר, פינק ומורגן (Pink and Morgan, 2013) מבקרות את הדוגמה האנתרופולוגית אודות הנכונות הבלעדית של מחקר ממושך ולצד המחקר הקלאסי הכותבות מציעות 'אתנוגרפיה ממוקדת', הכוללת שימוש אינטנסיבי בשיטות לאיסוף ממצאים. בשונה מפינק ומורגן, אבקש "להאט את הזמן המחקרי" שכן ישנם שדות ונושאי מחקר שדורשים עבודת שדה אותה אכנה "אתנוגרפיה מואטת" - אתנוגרפיה קלאסית שמתנהלת בעולם מהיר ומתעכבת בכוונה כדי להיות מדויקת לשדה ולנושא המוגדר. בהרצאה זו, המתבססת על עבודת שדה שביצעתי באי היווני פארוס (2010-2013), בנושא יחסי אדם-כלב בתקופת המשבר הכלכלי, אתמקד במשמעויות שונות של "זמן" בעבודת השדה. אטען, ראשית כל, כי מחקר האורך שנה לפחות (ארבע עונות רצופות) יכול להסיר את מחסום החשדנות כלפי "זרים" ביוון. זאת ועוד, אגרוס כי 'אתנוגרפיה איטית' מתעדת ביתר דיוק את תפיסות הזמן במקום, כאשר אידיאולוגית האטת קצב החיים בפארוס משמשת גם כפרקטיקת מחאה נגד הסדר החברתי-תרבותי המערבי והפוסט-מודרני וכהתנגדות ללחץ המופעל על יוון מהאיחוד האירופי. יתרה מכך, אראה כי 'אתנוגרפיה איטית' משחקת תפקיד גם בהקשר של חקר רב-מיניות (multi-species ethnography) כאשר נדרשת שהות ממושכת כדי לפענח כיצד ניתן לבצע עבודת שדה שעיקרה קשרים בין ישויות אנושיות ולא אנושיות, מבלי להישען רק על צידו האנושי של הקשר. כך, הפתגם היווני, "לאט לאט – הכל קורה כמו שאמור לקרות" שופך בתורו אור על אחד מאבני היסוד של הדיסציפלינה האנתרופולוגית, האתנוגרפיה.

אתנוגרפיה בהשתהות מואצת

הגר חג'ג' ברגר, האוניברסיטה העברית בירושלים

"השדרה פרוסה לפניי כמו מעבדה ענקית, האח הגדול לפניי מבפנים, אך לכמה זמן? האם מחר יהיו פה אותם אנשים? זהו מרחב מתעתע ומרתק, זמן. מקום. אנשים"

ציטוט זה, מתוך יומן השדה מביע את המצוקה שחשתי כחוקרת בעבודת השדה שלי בזמן המחאה החברתית, במאהל רוטשילד, קיץ 2011.

מחקר זה, שנולד בהפתעה ונעלם לאחר שלושה חודשים וחצי, זימן אתגרים לעבודה האתנוגרפית הקלאסית. הכניסה החטופה לשדה, תחושת הבהילות, תוך צורך ליצור אינטימיות עם מושאי המחקר בזמן קצר, והשאפה לחקירה איטית ורפלקסיבית, נגדעו לאחר מות השדה.

חיי התפוגה הקצרים של השדה וה"בהילות המחקרית" חייבו אותי לנוע באי נחת למול הגישה האתנוגרפית הקלאסית והעלו שתי דילמות מתודולוגיות: הראשונה הינה דילמה אתית מול האתנוגרפיה הקלאסית. דילמה זו נשענת על אותם אילוצים אותם ציינתי. מתוך אילוצים אלו השתמשתי בכלים שהיו זמינים לי בשדה הספציפי, כפי שגירץ מכנה זאת "גמישות אתנוגרפית" (bricolage). דילמה שנייה אותה אני מעלה בהרצאה הינה הדילמה המוסרית למול מושאי המחקר.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

להקומט ושנסול (Schensul, 1999 & LeCompte) מדגישים את חשיבות דיוק הצגת הנחקרים. מנקודת הנחה זו יצאתי לשדה, תוך הבנה שהשדה שלי, בשל אפיוניו מאפשר יחסי אמן ואינטימיות חלקית.

בהרצאה זו אבחן אם כן את שתי הדילמות המתודולוגיות ואת ההתמודדות שלי עמן כחוקרת, בתוך השדה ולאחר שהתפוגג, ואנסה להראות כיצד הצמדות למאפייני האתנוגרפיה הקלאסית, גם אם לא לכול חלקיה, מאפשרים לקבל תמונה רחבה לגבי שדה מואץ, ואיך אני כחוקרת התמודדתי עם אילוצים של תאריך תפוגה קצר ובהול שמוביל לתחושה שאני מאבדת ונאבדת בניסיון לעבד את הדברים בבלייל הדיו הניגר.

בחזרה למקורות: לחקור את הגלובלי כמקומי

ד"ר מיכל אסא-ענבר, האוניברסיטה העברית בירושלים, הקריה האקדמית אונו

העולם הגלובלי, מעצם קיומו אך לא פחות מכך, גם דרך הכתיבה עליו, נוטה להיות בולעני. הכל הופך גלובלי, או מושפע מתהליכים גלובליים, או מגיב להם. האתנוגרפיה, אומר לנו מרקוס (1995), היא מקומית רק באופן נסיבתי, אך למעשה היא תוצר של מערכת רחבה יותר ואי אפשר לראות אותה במנותק מאותה מערכת. גם האתנוגרפיה, אם תרצה ואם לאו, מקיימת אורחות חיים משותפות עם נחקריה - השותפים כולם במרחב גלובלי אחד. כלומר, גם הגבולות בין החוקרת לנחקרים, מיטשטשים.

אולם, למרות הטלטלה שעבר העולם החברתי מאז סוף שנות ה-80 של המאה הקודמת ולמרות העיסוק התיאורטי בשינויים שעברה האתנוגרפיה בעקבות זאת, לצד מרקוס גם מיקל בוראווי (2000), בחן מחדש את כוחה של האתנוגרפיה לחקור את העולם הגלובלי, אני מבקשת להראות בהרצאה זו כי עבודת השדה הקלאסית והמצומצמת, עודה הולמת זירות מחקר שהן גלובליות במהותן. כלומר שהניסיון לשרטט את חוויות החיים של הגלובליזציה, גם בקרב האליטה הקוסמופוליטית, מתקיים בגבולות תחומים ומקומיים.

המחקר האתנוגרפי שערכתי במשך שלוש שנים בבית הספר הבינלאומי בסין, התבסס על עבודת שדה 'קלאסית'. בית הספר הבינלאומי, על שלל התרבויות שהגיעו אליו כשהן נישאות על גבם של התלמידים והמורים, אמנם תפס את עצמו כעל-טריטוריאלי אך בה בעת התקיים כבית ספר מקומי המנהל אינטראקציות פיזיות ורעיוניות עם המרחב הסיני. עבודת השדה המוכרת, שימשה כמתודה המתאימה לחקור מרחב תחום ומצומצם כמו בית הספר. במיוחד בית ספר שפעל כדי להבחין ולנתק עצמו מסביבתו והתקיים כבועה בתוך המרחב שהקיף אותו. בית הספר הבינלאומי, אמנם התעצב בתוך תרבות גלובלית וחינך את תלמידיו לאזרחות גלובלית, אבל הדרך לחקור אותו לא הייתה שונה מדרכי חקירה של בתי ספר שונים אחרים.

האם הפרויקט הזה הוא אתנוגרפי? או "הישרדות היא לא מיומנות אקדמית" (Audre Lorde) ציון ברנץ ודלית יסעור-בורוכוביץ, החוג לשירותי אנוש, מכללת עמק יזרעאל

בהרצאתנו ברצוננו להציג את השתלשלות המעורבות שלנו בפרויקט חברתי מקיף, שעסק בשכונת מצוקה כלכלית בעיירה בצפון. הוזמנו ע"י מנהלת הפרויקט ללוותו ולהשפיע עליו כאנשי מחקר מהאקדמיה. מהר מאד מצאנו את עצמנו מעורבים באקטיביזם חברתי ופוליטי ובחקירה ביקורתית (אם גם לא תמיד שיטתית). תוך כדי למידת השכונה, אנשיה והכוחות המשפיעים עליה נחשפו לעינינו רב-ממדיות ארגונית, פרדיגמות חברתיות מתנגשות, ו"שפות" פוליטיות ותרבותיות רבות ושונות. האם השפה האקדמית, שהפכה להיות כל כך "מוקצעת", ירוצנטרית ואקדמיצנטרית מתאימה לתיאור אמתי ועשיר של העולם?

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

כיום לאחר שלוש וחצי שנים של חקירה ולמידה רבה של ה"אתר" של הפרויקט (אך ללא שום מאמר אקדמי), עולות שאלות רבות הנוגעות ביכולת לתרגם את המציאות המורכבת כל כך לשפה האקדמית. מצד אחד, שהינו שעות רבות בשכונה, למדנו משיחות, ראיונות, שאלונים ופעילות משותפת כיצד נראים ומרגישים החיים בשכונת עוני. ראיינו נותני שירותים בשכונה, כמו גם בעלי תפקידים בעירייה. מצד שני – איך ניתן להעביר את התובנות והידע המורכב, "המלוכלך" והקונטקסטואלי כל כך לשפה והשיח האקדמי הרציונלי והבהיר?

"הישרדות היא לא מיומנות אקדמית" אומרת הפמיניסטית והמשוררת אודרי לורד (Audre Lorde). ההישרדות בתוך חיים של עוני, כמו גם ההישרדות בניסיון לקדם שכונת מצוקה כקהילה ולא רק ברמת הפרט, זהו השיעור של מחקרנו האתנוגרפי. ההישרדות של הידע שנרכש תלויה רבות ביכולת להעביר אותו לשפת הפרסום. ה"פספורט האנתרופולוגי"-מחקרי שלנו גם הוא מורכב. מי אנחנו במעבר התרבותי: אקדמאים תאבי פרסום? אקטיביסטים מתנדבים בשירות הפרויקט? שני אנשים ספקניים בעלי אג'נדה חברתית שלא כל כך מקבלת את פרדיגמת הפעולה שנחשפה בפניהם? האם כל השפות שבהן "נדרשנו להקשיב" מובנות לנו דיין?

לסיום הרצאתנו ברצוננו להציג את תפישתנו על מה היה יכול לעזור במעברים בין תרבויות בכלל, ובעיקר בין תרבויות "שדה" לאקדמיה.

יחסי חוקרים נחקרים במחקר אתנוגרפי: אינטימיות וניהול גבולות בשדות מחקר דיפוזיים		
מארגנים: ד"ר סיביל לוסטנברגר + ד"ר טל שמור	חיפה, חיפה	
ד"ר טל שמור	חיפה	בין גילוי להסתרה: מלנכוליה מגדרית במחקר אתנוגרפי בשכונת התקווה
ד"ר דלית שמחאי	תל חי	זהות, הזדהות ומרחק במחקר אתנוגרפי
ד"ר סיביל לוסטנברגר	חיפה	בין מציאות מחקרית לאנושית בעבודת שדה בקרב זוגות המצויים בסוף תהליך הפונדקאות בהודו
מגיבה: ד"ר עמליה סער	חיפה	

יחסי חוקרים נחקרים במחקר אתנוגרפי: אינטימיות וניהול גבולות בשדות מחקר דיפוזיים

תקציר המושב:

אופייה הדיאלוגי של עבודת השדה כיום מביא אנתרופולוגים רבים להתרחק מהראליזם האתנוגרפי. התרחקות זו הובילה לגיבוש פרשנות המתבססת על התבוננות חדשה בתופעות חברתיות כפתוחות, רב-קוליות ותלויות הקשר, הדורשת התייחסות ניואנסית למערכת היחסים של האנתרופולוג עם בני שיחו. מושב זה בודק את היחסים הנוצרים בעבודת השדה דרך דיון על אינטימיות וניהול גבולות במספר מחקרים אתנוגרפיים שונים.

אינטימיות היא אתר של בדיקה מתמשכת בו אנשים מנהלים משא ומתן על מידת החשיפה והקרבה שלהם לאנשים אחרים. היא קשורה למושגים של חיבה ורגש, אך גם לגבולות וליחסי כוח. במהלך עבודת השדה ולאור השאיפה של אנתרופולוגים ליצור מערכות יחסים אינטימיות עם בני שיחם עולות שאלות ודילמות רבות עבור החוקר כגון: אלו נושאים משוחחים עם בני השיח ואלו אינם מדוברים?

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

היכן נמצא הגבול ביכולת להיחשף להיבטים אינטימיים בחיים של הנחקרים ובחשיפה של החוקר עצמו מולם? מה הציפיות של נחקרים שונים כלפי החוקר בנוגע ליחסים שלהם בסוגיות כגון אופן הפנייה אליהם, שמירה על פרטיותם והמשכיות הקשר בתום המחקר? מי מגדיר ומנהל את היחסים בין החוקרים לנחקרים, ומה אפשר ללמוד מהם על השדה, על המושג של אינטימיות ועל אופי המחקר האנתרופולוגי בכללותו?

הדיון בסוגיות אלו יאפשר להעמיק באופי הפרדוקסלי של עבודת השדה האנתרופולוגית והתצפית המשתתפת בפרט כפרקטיקה הדורשת מעורבות רגשית מהאנתרופולוג וקירבה לבני ובנות השיח, אך גם ריחוק ומבט אנליטי בעת איסוף וניתוח הנתונים; כפרקטיקה במהלכה החוקרים בוחנים את חייהם של אחרים, אך גם מעוררים את סקרנותם של בני ובנות השיח. כשיטת מחקר בה האנתרופולוגים מעמיקים בחקר תופעה תרבותית החיצונית להם לכאורה, אך גם קשורה קשר הדוק לנקודת מבטם ולביוגרפיה שלהם.

בין גילוי להסתרה: מלנכוליה מגדרית במחקר אתנוגרפי בשכונת התקווה

ד"ר טל שמור (אוניברסיטת חיפה)

ההרצאה תעסוק באופייה האמביוולנטי של התצפית המשתתפת באמצעות דוגמאות ממחקר השדה שערכתי בשכונת התקווה בתל אביב בין השנים 2010 ל-2013. דוגמאות אלו ימחישו את המתח בין גילוי להסתרה במפגש בין האנתרופולוג לבני שיחו וכיצד תקשורת כנה איתם עשויה להוביל להתפתחויות בשדה ולתובנות תיאורטיות.

אתמקד בקשר שיצרתי עם נשים מזרחיות מבוגרות במועדון קשישות מקומי, שהשתתפו בקבוצת סיפורי חיים אותה הנחתי במקום במשך כשמונה חודשים. הנשים שוחחו בקבוצה על נושאים כגון חיים בעוני, נישואין מוקדמים, זוגיות, מיניות ועד הטראומה של "חטיפת ילדי תימן". כן הן חשפו את הבדידות והפחד שהן חשות כיום לאור אתגרי הגיל והשתנות פני השכונה לאור עזיבת דור הילדים וכניסת המהגרים ומבקשי המקלט האפריקאים.

בשל התכנים הרגישים שעלו בקבוצה והאינטימיות שנוצרה בינינו ועם התקדמות המחקר לא הרגשתי בנוח שאני מסתיר מהנשים פרט ביוגרפי חשוב לגביי. בעוד הן קיוו שאתחנן ואביא ילדים לעולם, לא סיפרתי לרובן שאני חי עם בן זוג מכיוון שחששתי שהדבר יפגע במערכת היחסים שיצרנו. הלבטים וההחלטה לחשוף את עצמי בפני הנשים הובילו לתובנה תיאורטית שגיבשתי ביחס למונח "מלנכוליה מגדרית" (Butler, 1995) ולאופן שבו היא שזורה בסוגי מלנכוליה נוספים – אתנית ומרחבית – המתקיימים לטענתי בשכונה.

אם בטלר טענה כי המלנכוליה המגדרית נוצרת נוכח אובדן הזדהויות חד מיניות בתרבות של הטרוסקסואליות כפויה; הרפלקסיביות לגבי המיקום שלי במחקר כאנתרופולוג הומוסקסואל, נוכח הלבטים שחווייתי מול הנשים, אפשרה לי להבחין במלנכוליה מגדרית השזורה בהווייתן. באמצעות התיאוריה של אדריאו ריץ' על הטרוסקסואליות כפויה והקיום הלסבי (2003 [1986]) הבחנתי שההטרוסקסואליות הנורמטיבית פועלת לא רק כמבנה המדיר אנשים מהקהילה הלהט"בית כמוני, אלא גם כמוסד כוחני הפועל על נשים החיות בשולי הפטריארכיה.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

זהות, הזדהות ומרחק במחקר אנתרופולוגי
ד"ר דלית שמחאי (המכללה האקדמית תל חי)

הדיון על יחסי חוקרות ונחקרים מקיף סוגיות מגוונות, וביניהן מידת הקרבה או הריחוק שבין החוקר/ת לאנשים שבשדה המחקר שלה. ההבחנה בין עבודת שדה קלאסית במקום "אקזוטי" לבין עבודת בית, שבה החוקרת מתמקדת בתרבות שלה עצמה, אינה הבחנה בינארית. עשויים להיות קווי דמיון, זהות והזדהות בין חוקרת לנחקריה גם כאשר הן באות מתרבויות שונות ביותר זו מזו. גם בין מי שנדמים כשותפים לאותה תרבות יש הבדלים ויחסי ריחוק.

בהרצאה במסגרת המושב אדון בסוגיות אלו תוך התייחסות לשלושה מחקרים שונים שערכתי: הראשון עסק בחווית התרמילאות במזרח הרחוק של צעירים מישראל, השני בתרבות העידן החדש והשלישי בסצינת המוסיקה העצמאית. בחינתי את תהליך התפתחותי כחוקרת מעלה שעם המעבר ממחקר למחקר השתנו מניעי לצאת לדרך והשתנה מיקומי ביחס לאנשים אותם פגשתי. את החיפוש אחר תשובה לשאלות אישיות בקרב מי שדומים לי החליפו בהדרגה שאלות המעוגנות בהקשר תיאורטי ואינטלקטואלי. עם כל מחקר שערכתי האתגר הכרוך בהזרת המוכר התחלף באתגר של הבנת מה שזר.

כל מחקרי עוסקים בסצינות תרבותיות שמאתגרות את הזרם המרכזי של התרבות בישראל. רבים מהמשתתפים בהן הינם צעירים. גם האינפורמנטים שלי הם בדרך כלל צעירים וצעירות. ממש כפי שהייתי אני בתחילת דרכי האקדמית. אלא שעם השנים הלך ונפער פער גילאי ביני לבינם. פער זה מעלה שאלות לגבי מה שאולי נעלם ממבטי כצופה, לגבי חוויות שלא זמינות עבורי כמשתתפת. המודעות למה שעשוי לחמוק ממבטי מאפשרת התמודדות עם אתגר זה. אולם מה עם מה שלא עולה בדעתי? בהבדל שבין זהות לסקרנות, בין קרבה להיבטים של זרות עולים אתגרים מתודולוגיים ופרשניים. עולה צורך לבחון כל פעם מחדש את יכולתי, כחוקרת, לייצר קרבה, לשאול שאלות רלבנטיות ולגבש הבנה.

בין מציאות מחקרית לאנושית בעבודת שדה בקרב זוגות המצויים בסוף תהליך הפונדקאות בהודו

ד"ר סיביל לוסטנברגר (אוניברסיטת חיפה)

במרץ 2013 לווייתי זוג חברים שנסעו לעיר מומביי שבהודו ללידת בתם במסגרת מחקר שערכתי על הורות חד-מינית בישראל. שני הגברים פתחו בפניי את הדלת לרגע אינטימי מאד בחייהם והעניקו לי אפשרות ללמוד ממקור ראשון על החוויה שלהם בתהליך הפונדקאות. סוכנות הפונדקאות של אותו זוג הפנתה את כל הלקוחות שלה לשהות באותו בית המלון, דבר שאפשר לי להיות חלק מקבוצה מצומצמת של שמונה זוגות, רובם חד מיניים, בעת שחיכו לאישורים הנדרשים שיאפשרו להם לחזור הביתה כהורים.

בהרצאה אעסוק בתחושות המורכבות שהתעוררו בשהות של אותם זוגות בבית המלון נוכח השלב הלימינאלי בו שהו. אטען כי למרות שלא עברתי בעצמי את תהליך הפונדקאות שהם היו במהלכו, נאלצתי להתמודד עם אותם צרכים רגשיים כמו בני שיחי. המקום הזר והרגיש בו הזוגות נמצאו יחד עם הניתוק מהבית גרמו לא רק למשברים רבים, אלא גם יצרו קהילה ותחושה של סולידריות בין חברי הקבוצה שהתגוררו במלון. אני לקחתי חלק ביצירת אותה אווירה קהילתית, כיוון שגם אני הייתי זרה בעיר ובני שיחי הפכו להיות האנשים הקרובים אלי באותו הרגע. בעוד שהקרבה ביננו נתנה כוח להתמודד עם תחושות של בדידות ותלות ברשויות בהודו, היא גם יצרה דינמיקה קבוצתית אינטנסיבית שלעיתים יצרה צורך אצל כולנו להתנתק ולהתרחק מהקבוצה.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

האינטימיות שנוצרה באותו מצב לא התבססה אם כן רק על הצרכים האתנוגרפיים שלי, אלא גם נבעה מהצורך שלי ושל הזוגות בחברות ובמשענת. באופן הזה התצפית המשתתפת שערכתי בבית המלון לא רק עזרה לי להתקרב להבנה מעמיקה יותר של הרגשות המורכבים שהנחקרים שלי חוו באותו זמן, אלא גם הובילה להבנה שלי את הקשרים הבין-אישיים שיצרתי במהלך עבודת השדה כחלק מהמציאות האנושית.

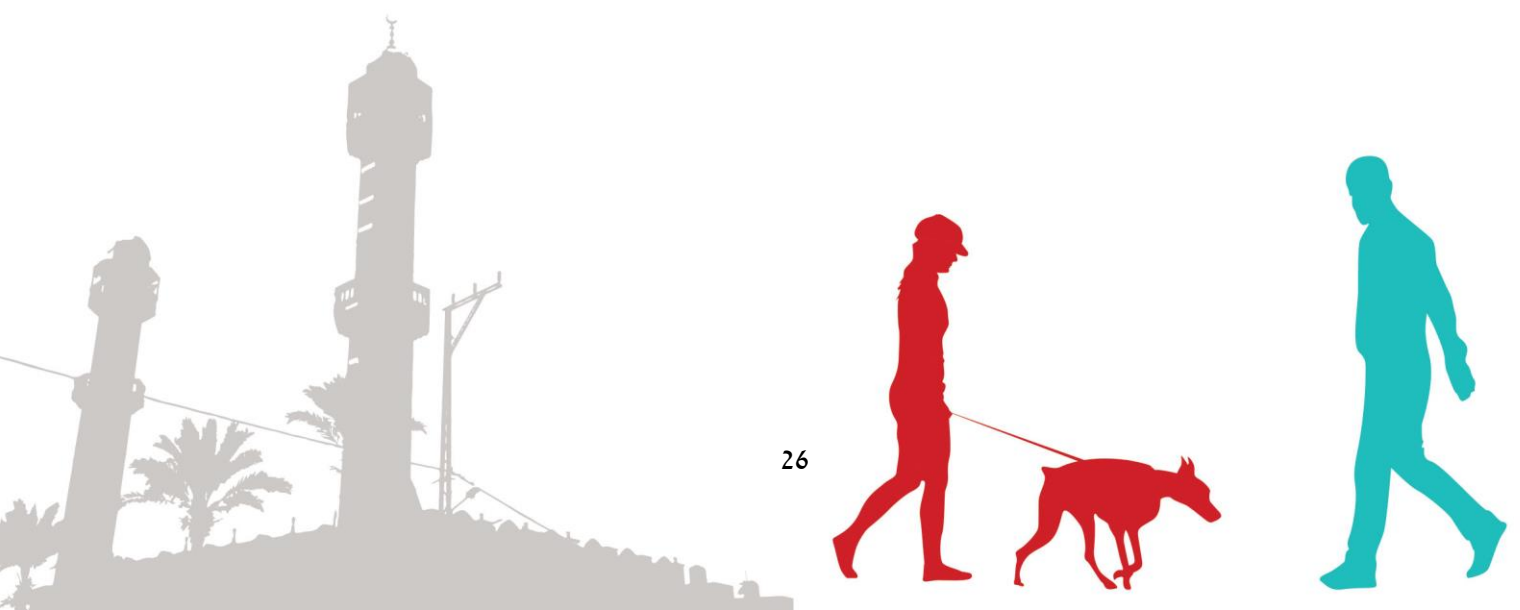
מגיבה: ד"ר עמליה סער (אוניברסיטת חיפה)

סדנת אתיקה בשדה		
מעביר: פרופ' הנרי אברמוביץ	העברית	סדנת אתיקה בשדה

"סדנת אתיקה בעבודת השדה"

פרופ' הנרי אברמוביץ'

אנתרופולוגים מגיעים לעבודת השדה ופוגשים בעיות מוסריות רבות. לעתים, אין מרחב לעבד אותם. בסדנא זו נדון בדילמות שאנתרופולוגים פוגשים בעבודת השדה כדי לעודד מודעות לאתיקה מעשית. נושאים לדיון כוללים: סודיות, נאמנות כפולה, מה לא לפרסם, האחריות של אנתרופולוג ועוד. משתתפים מוזמנים להביא חוויות של עצמם.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

ניטרליות במרחב מקוטב		
מאגנים: מתן קמינר, גיא שלו	מישיגן, צפון קרוליינה	
מהא שחאדה סויטאת	חיפה	"ללכת בין הטיפות" - השפעת תפיסת הזהויות האתניות והלאומיות על ניהול רגשות במקומות עבודה מעורבים
מתן קמינר	מישיגן	מי שאוחז במחרשה: מהגרים מתאילנד וניטרולה של העבודה החקלאית במושבי הערבה
גיא שלו	צפון קרוליינה	ניטרליות ונטרול: פרקטיקה רפואית והשתקה לאומית
נועה לוין	תל אביב	קהילה משותפת כתיג בעייתי ביחסים בין פלסטינים ויהודים בשכונת הדר בחיפה
מגיב: ד"ר נדיר כרכבי	העברית	

ניטרליות במרחב מקוטב: הצעה למושב במסגרת כנס האגודה האנתרופולוגית הישראלית

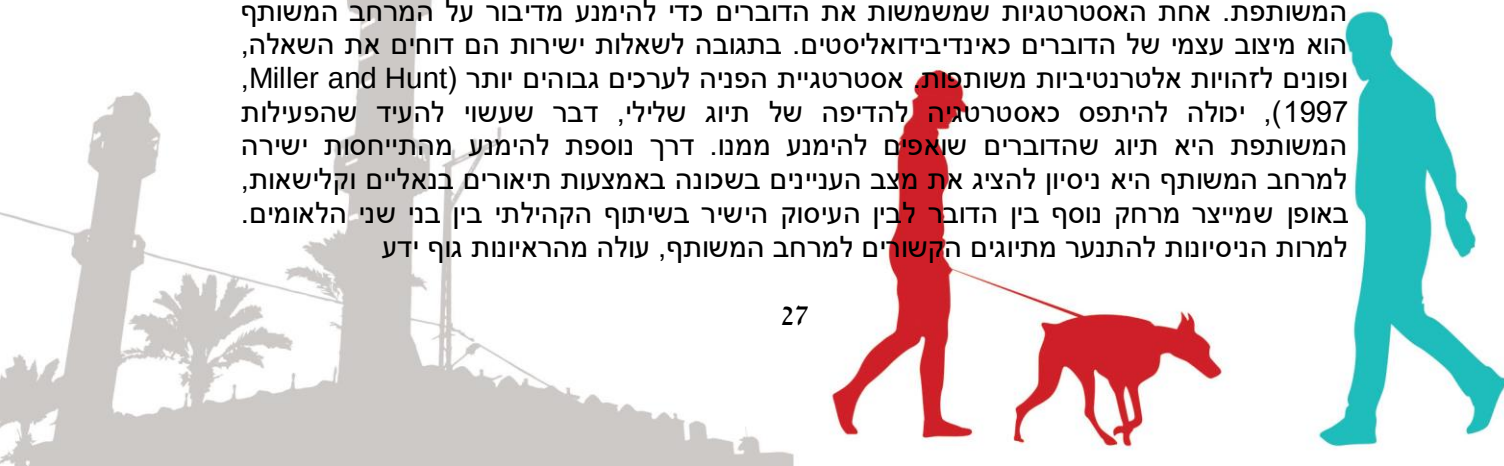
תקציר המושב

עבודת השדה האנתרופולוגית חותרת להבנה של "חיי היומיום", של המציאות החברתית ה"רגילה" (ordinary). אך בישראל/פלסטין מצב החירום המתמשך, הסכסוך הלאומי-קולוניאלי והאלימות התדירה מולידים קיטוב קיצוני בסגנון "הלנו אתה אם לצרינו". בה בעת, במרחב המקוטב מתהווים גם מצבים, תפקידים ודימויים של ניטרליות, המתקיימים במרחק מסוים מהפוליטיות של היומיום המקומי וחותרים ל"רגילות" או ה"יומיומיות" האופיינית (לכאורה) למקומות אחרים. הניטרליות עשויה להפציע במקומות עבודה או באתרי בילוי; במוקדים של חיכוך או במרחבים "טהורים" אתניים; כמסגרת אתית מפותחת או כהנחת עבודה מובנת מאליה; וכן הלאה. במושב זה נבקש לבחון את התהליכים והפעולות המייצרים ניטרליות יומיומית בישראל-פלסטין, ובהשפעותיהם הפוליטיות, הכלכליות והתרבותיות. נשאל כיצד הניטרליות פועלת לטשטוש והסתרה של היררכיות ואי-שוויון, אך גם האם היא עשויה לאפשר מהלכים החותרים תחת הסדר הפוליטי.

קהילה משותפת כתיג בעייתי ביחסים בין פלסטינים ויהודים בשכונת הדר בחיפה

נועה לוין, אוניברסיטת תל אביב

באזור שכונת הדר בחיפה מתרכזות הבוהמה הפלסטינית והבוהמה היהודית של חיפה, שמקיימות ביניהן קשרים חברתיים, יצירתיים ומקצועיים. כתושבת השכונה וחלק מעבודת המחקר לקראת התזה שלי, ראייתי קבוצה מצומצמת של פלסטינים ויהודים תושבי השכונה שאלות ביחס לחייהם בשכונה, ותפיסותיהם ביחס ליחסיהם עם בני הקבוצה השנייה ביחס לחיי הלילה, היצירה והפעילות הפוליטית. במהלך העבודה בחנתי אסטרטגיות זהות שונות שמשמשות את הדוברים. מהראיונות עולה כי בניגוד להתייחסות הישירה והמפורשת של הדוברים לקבוצות הייחוס הלאומיות שלהם, משתמשים המראיינים במגוון של אסטרטגיות של נטרול ונמנעים מהתייחסות ישירה לקהילה המשותפת. אחת האסטרטגיות שמשמשות את הדוברים כדי להימנע מדיבור על המרחב המשותף הוא מיצוב עצמי של הדוברים כאינדיבידואליסטים. בתגובה לשאלות ישירות הם דוחים את השאלה, ופונים לזהויות אלטרנטיביות משותפות. אסטרטגיית הפניה לערכים גבוהים יותר (Miller and Hunt, 1997), יכולה להתפס כאסטרטגיה להדיפה של תיג שלילי, דבר שעשוי להעיד שהפעילות המשותפת היא תיג שהדוברים שואפים להימנע ממנו. דרך נוספת להימנע מהתייחסות ישירה למרחב המשותף היא ניסיון להציג את מצב העניינים בשכונה באמצעות תיאורים בנאליים וקלישאות, באופן שמייצר מרחק נוסף בין הדובר לבין העיסוק הישיר בשיתוף הקהילתי בין בני שני הלאומים. למרות הניסיונות להתנער מתיגים הקשורים למרחב המשותף, עולה מהראיונות גוף ידע

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

שהמרואיינים שואבים ממנו מאותה צורה. מחקרה של קונדור (Condor, 2000) מעלה כי עיסוק ישיר בלאום או גזע הוא פרובלמטי עבור הליברל הממוצע, אולם העולם התרבותי המשותף של בני השכונה מאפשר להם ליצור זהות קבוצתית בלי חשד של גזענות, ומבלי להפוך ל"דוקימיסט" ובכך לאבד את הסטטוס האינדיבידואליסטי שמאפיין את עבודת הזהות של בני השכונה.

מי שאוחז במחרשה: מהגרים מתאילנד וניטרולה של העבודה החקלאית במושב הערבה

מתן קמינר, אוניברסיטת מישגן

בדור האחרון עברו חיי העבודה במושב הערבה תמורה עצומה, מדבקות בערך העבודה העצמית להעסקה מסיבית של מהגרי עבודה מתאילנד. לצד הצדדים הכלכליים הבולטים שלה, לתמורה זו יש גם פנים אידיאולוגיים ותרבותיים מובהקים שיעמדו במוקד ההרצאה. בעבר אחזו אנשי ההתיישבות העובדת בעמדה ש"מי שאוחז במחרשה יהיה בעלי האדמה", ובהתאם לכך ייחסו ערך רב לזהותו של עובד האדמה – חיובי כאשר מדובר ביהודי, ושלילי כאשר הוא ערבי. אל מול הדמויות המקוטבות הללו עולה דמותו המשוונה של העובד התאילנדי כעובד "ניטרלי", שאינו תופס צד בסכסוך ואינו טוען לבעלות על הארץ. ניטרליות זו נראית כמובנת מאליה – ובזה כוחה – אך למעשה גם היא מסתמכת על תהליכים חברתיים בני זיהוי. מרכזי בין אלה הוא משטר ההגירה הדרקוני שאת אכיפתו משיתה המדינה על המעסיקים, ושמטרתו היא למנוע בכל מחיר השתקעות והתערות של תאילנדים בחברה המקומית. בכך, אני טוען, נמנעת האפשרות שהעובדים "יהפכו ליהודים" באמצעות עמידה על זכויותיהם, למידת השפה והשתלבות תרבותית, אך בה בעת נחסמת גם אפשרות הפיכתם ל"ערבים" – קרי, לקבוצה מדוכאת יציבה בעלת תרבות וזהות משלה. בתוך כך, ובשילוב עם מהלכים רחבים יותר של נאו-ליברליזציה ומיתוג "אומת הסטארט-אפ", עוברת העבודה החקלאית עצמה תהליך של "ניטרול": ממוקד של ערך פוליטי ושל דיון קולקטיבי נלהב לעניין כלכלי אישי הנוגע רק למעסיקים ולעובדיהם כפרטים.

"ללכת בין הטיפות" - השפעת תפיסת הזהויות האתניות והלאומיות על ניהול רגשות במקומות עבודה מעורבים
מהא שחאדה סויטאת, אוניברסיטת חיפה

מחקרים על "ניהול רגשות" במקום העבודה מצאו שלשייכותו "הנומינאלית" של אדם לקטגוריה מגדרית ו/או אתנית יש השפעה על רפרטואר הרגשות שנחוות במהלך אינטראקציות במקום העבודה ועל אסטרטגיות ניהול הרגשות שעובדים נוקטים על-מנת לשמור על הקודים התרבותיים הגלויים והסמויים, המהווים תשתית לרגשות. חרף האמור, השפעות שיש לתפיסה הסובייקטיבית של הפרט את זהותו, על הליך ניהול הרגשות במקום העבודה לא נבדקו. הרצאה זו תציג מחקר שבדק כיצד התפיסה הסובייקטיבית של העובד הערבי את זהותו האתנו-לאומית משפיעה על החוויה הרגשית ואסטרטגיות ניהול הרגשות במקומות העבודה המעורבים, בהם מועסקים עובדים יהודים וערבים, במסגרת יחסי הגומלין שלהם עם עמיתיהם לעבודה, מנהליהם והכפופים, באמצעות מחקר איכותני המבוסס על ראיונות עומק. המחקר מצא שעובדים ערבים, הגדירו את זהותם האתנו-לאומית בצורה שונה ומגוונת, ונקטו באסטרטגיות שונות לניהול רגשותיהם, שניתן לחלקן לשלוש קבוצות: (1) "ויסות יחסי גומלין", באמצעות גיוס סולידריות וחיפוש דמיון והימנעות ממגע עם ה"אחר"; (2) "דה אקטיביזציה של זהות", באמצעות צנזורה עצמית, הסתרת רגשות, טשטוש זהותו האתנו-לאומית של ה"אחר" והדגשת פרופסיונליות; (3) "הפגנת זהות אתנו-לאומית", באמצעות הדגשת מובחנות שפתית. ממצאי המחקר מצביעים על קשר בין הגדרת הזהות האתנו-לאומית של עובדים ערבים ובין האסטרטגיות שבחרו לניהול רגשותיהם, ומלמדים כי להבנה הסובייקטיבית של הפרט את זהותו האתנית והלאומית יש השפעה על אופן ניהול הרגשות במקום העבודה.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

ניטרליות ונטרול: פרקטיקה רפואית והשתקה לאומית
גיא שלו, אוניברסיטת צפון קרוליינה

עבור צעירות וצעירים פלסטינים אזרחי ישראל, כמו עבור מיעוטים אתניים ולאומיים אחרים, האתוס של מקצוע הרפואה כמדעי, אוניברסלי ומנותק ממערכות חברתיות מקומיות מהווה מקור משיכה. הניטרליות הפוליטית לכאורה מעוררת תקווה שאפיק מקצועי זה יאפשר מוביליות חברתית ושילוב בחברת הרוב. ואכן, הטובות שבתלמידות התיכון והבולטים שבמנהיגים החברתיים מגשימים את ציפיות משפחותיהן ומוריהם ומתחילים במסלול הארוך של ההכשרה והפרקטיקה הרפואית. אך בשלבים השונים במסלול הזה, מתברר שוב ושוב כיצד בשם הניטרליות הרפואית, "מנטרלת" הסובייקטיביות הפוליטית של צעירות וצעירים מבטיחים אלו. בהרצאה זו אדון בחוויות של נשים וגברים, בעלות מודעות פוליטית חריפה ומחשבה חברתית מגובשת אשר קולם מושקע. על בסיס ראיונות עומק עם סטודנטיות וסטודנטים, מתמחות ומתמחים, בכירות ובכירים פלסטיניות/ים במערכת הבריאות הישראלית, ועל בסיס תצפית משתתפת בשני בתי חולים ציבוריים, אבחן מהם המנגנונים של ההשתקה בשלבים שונים של המסלול המקצועי הרפואי. אדון בגורמים הפוליטיים, המערכתיים והפרופסיונליים שעומדים בבסיס הדיכוי של הסובייקטיביות הפוליטית הפלסטינית במערכת הבריאות, במשמעויות של תהליכים אלו על הרופאות והרופאים, ובמשמעויותיהם עבור החברה הפלסטינית בישראל.

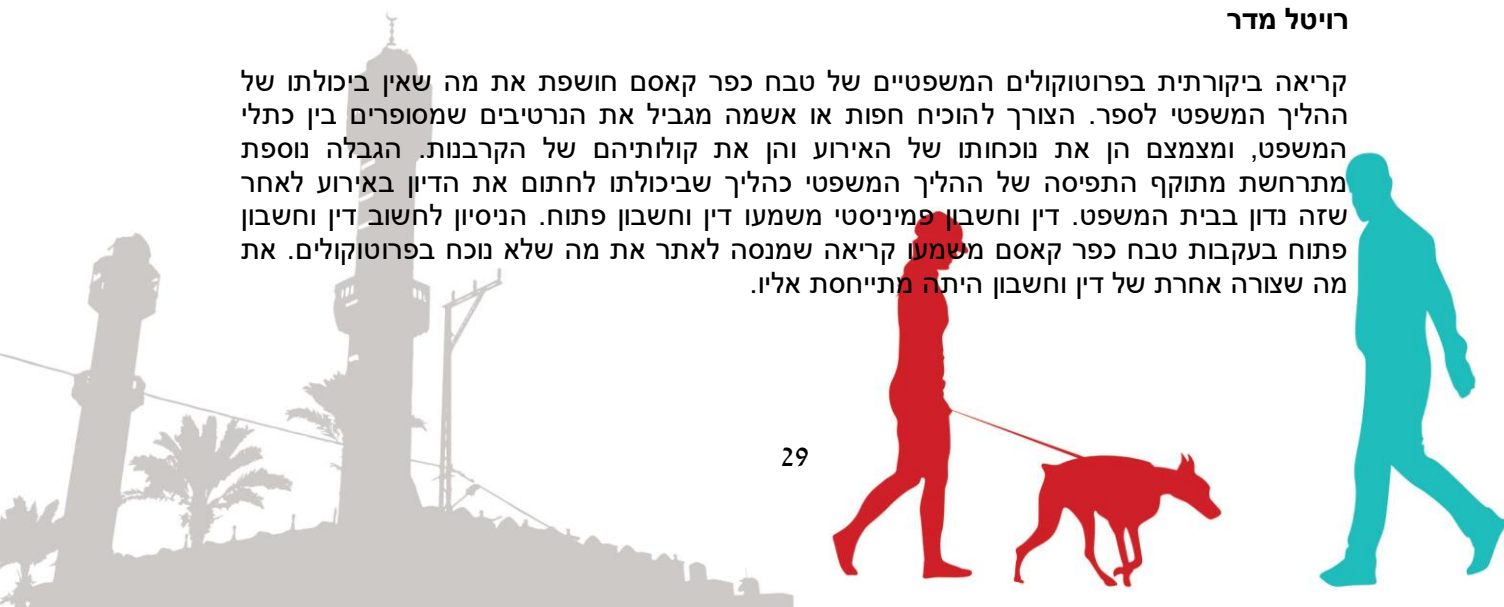
מחקר פמיניסטי בתוך ומחוץ לאנתרופולוגיה		
פרופ' פנינה מוצפי - האלר	בן גוריון	
ד"ר רג'דה אלנאבולסי	המרכז האקדמי רופין	בין אקדמיה לפעילות פמיניסטית בקרב נשים פלסטיניות בישראל
רויטל מדר	העברית	דין וחשבון פמיניסטי - טבח כפר קאסם כקריאה לאחריות פוליטית
תמר הגר	תל חי	"שוב את כותבת על ואת עצמך?" על כוחה של אוטואתנוגרפיה במחקר, בהוראה ובאקטיביזם
פרופ' נדירה שלהוב-קיבורקיאן	העברית	Speaking Against Zionist Domicide
אופירה פוקס	אילינוי אורבנה-שמפיין	עברתי רק כדי לראות: על "פאסינג" ויציאה מהארון בעבודת השדה

מחקר פמיניסטי בתוך ומחוץ לאנתרופולוגיה

כותרת: דין וחשבון פמיניסטי - טבח כפר קאסם כקריאה לאחריות פוליטית

רויטל מדר

קריאה ביקורתית בפרוטוקולים המשפטיים של טבח כפר קאסם חושפת את מה שאין ביכולתו של ההליך המשפטי לספר. הצורך להוכיח חפות או אשמה מגביל את הנרטיבים שמסופרים בין כתלי המשפט, ומצמצם הן את נוכחותו של האירוע והן את קולותיהם של הקרבנות. הגבלה נוספת מתרחשת מתוקף התפיסה של ההליך המשפטי כהליך שביכולתו לחתום את הדיון באירוע לאחר שזה נדון בבית המשפט. דין וחשבון פמיניסטי משמעו דין וחשבון פתוח. הניסיון לחשוב דין וחשבון פתוח בעקבות טבח כפר קאסם משמעו קריאה שמנסה לאתר את מה שלא נכח בפרוטוקולים. את מה שצורה אחרת של דין וחשבון היתה מתייחסת אליו.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

לצד זאת, העובדה כי ניסיונות שונים לזכור את טבח כפר קאסם ברמה הלאומית מאז שהתרחש נעם בשלילה מצד המדינה, כמו גם העובדה כי גם בשנת 2016 חלקים מהפרוטוקולים עדין מצונזרים, מרחיבה את הביקורת על ההליך המשפטי וחושפת כי טבח כפר קאסם מהווה קריאה לאחריות פוליטית. מושג זה שואב את השראתו ממושג האחריות של דרידה. זוהי אחריות פתוחה: כזו שלא מגבילה את הזמן שבו עדין ניתן לשאול שאלות על האירוע, שלא תוחמת את האחריות רק לאחריות החוקית, אלא מבקשת ללכת מעבר לכך ובעיקר בעקבות הקרבתו.

אם אתנוגרפיה פמיניסטית פועלת כביקורת על פעולת ההדרה של האתנוגרפיה הקלאסית: אם של סיפורי נשים ואם של נשים חוקרות, ואם של דברים שמעסיקים נשים, אז התהליך המשפטי עושה פעולה דומה, רק שהוא עושה זאת כמו אתנוגרף רע: הוא מבקש לדון באירוע, אבל הוא מוחק אותו ולא מאפשר להמשיך את הדיבור עליו.

כותרת: "שוב את כותבת על ואת עצמך?" על כוחה של אוטואתנוגרפיה במחקר, בהוראה ובאקטיביזם

תמר הגר

הרצאה זו מספרת את ההתמודדות שלי כחוקרת, סופרת, מרצה ואקטיביסטית עם כתיבה אוטואתנוגרפית ועם הוראת הז'אנר לסטודנטים. הסוגה המחקרית הזאת שגלשה ממחלקות האנתרופולוגיה למחלקות נוספות במדעי החברה, עוררה בי סקרנות רבה, כשעסקתי באופן אינטנסיבי בהתמודדות עם סיפורים אישיים במסגרת מחקרים והוראה של השיח היהודי ערבי ובמסגרת עיסוק בדימויים של אמהות רעות. מה שעניין אותי היה האופן שבו הז'אנר עוסק במערכות היחסים המורכבות בין העצמי לבין החברה, כפונקציה של יחסי כוח פוליטיים, חברתיים וכלכליים (Reed-Danahay, 1997). כך למשל עקבתי בעניין אחרי הדרך שבה הז'אנר חושף בפני הכותבים את הטשטוש בין האישי לתרבותי ואת העובדה שהזהות של הכותבים היא נזילה ומובנת רק במסגרת הקשרים פוליטיים חברתיים מורכבים ומשתנים. (Ellis, 197:4; Reed-Danahay, 2004:38). כמו כן ראיתי כיצד ההתבוננות של הכותבים על הסיפורים של עצמם משנה את תפיסותיהם החברתיות-פוליטיות, ומביאה אותם לעיתים לפעול כדי לשנות את המציאות.

בתופעות האלה הבחנתי בעקבות איסוף אינטנסיבי של סיפורים אישיים של יהודים וערבים במסגרת קורס דיאלוג יהודי ערבי שאותו אני מנחה מזה עשר שנים עם עוד שותפות וגם במסגרת מסע המחקר שלי עצמי בעקבות המשא ומתן שאני מנהלת מזה 12 שנה עם הנורמות החברתיות-פוליטיות של התפקיד האימהי בחברה המערבית. התברר לי שהנרטיבים של הסטודנטים ושלי, למרות שהם אישיים, אינם מתנהלים רק במסגרת של פרמטרים פסיכולוגיים, אלא מהדהדים ומתמקחים עם נורמות חברתיות ותרבותיות. לכן כדי לכתוב אותם, להבין אותם ולפרש אותם כדאי לאמץ דרך ראייה וקתיבה אוטואתנוגרפית.

השיח האוטואתנוגרפי הוא מורכב משום שהוא מעביר את החוקרת/כותבת תהליכים של שיח לא פשוט עם המציאות החברתית, פוליטית, פסיכולוגית שלו/שלה. הכותבת/ת של האוטואתנוגרפיה חוצה את גבולות הזהות האוטומטית שלו/שלה. כמי שמתבוננת על זהות קולקטיבית זאת באופן רפלקטיבי, היא הופכת להיות בעלת זהות כפולה, אם לא מרובה וככזו תמיד במצב של גלות – לא בבית (not at home) ביחס להגדרה המקובעת של הזהות במסגרת יחסי הכוח החברתי. (Reed-Danahay, 1997:4). ז'נט גאן (Janet Gunn) מצביעה על כך שהשאלה החשובה שמעלה אוטואתנוגרפיה היא לא "מי אני", אלא "לאן אני שייך", כלומר מה המיקום שלי. (Gunn quoted in Neumann, 1996: 184). משום שאוטואתנוגרפיה מסבכת את ראיית המציאות החברתית והפוליטית שלנו, היא מאתגרת דיכטומיות אוטומטיות עצמי/אחר, פרטי/חברתי (Spark, 2002: 127) ומעלה שאלות של ייצוג כמו: מי מדבר? איזה אינטרסים הוא מייצג? מי מייצג את החיים של מי?

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

בהרצאה אפרוס את האתגר שמספקת כתיבה אוטואתנוגרפית לאור השאלות האלה של שייכות, ייצוג ואינטרסים. אתאר את יתרונותיה הגדולים עבורי כמורה-חוקרת-כותבת המאתגרת את השיח האקדמי שבתוכו היא מתנהלת, המעניק יתרון משמעותי למבט תיאורטי, מכליל על המציאות. אבל גם את חסרונותיה המחקריים והפוליטיים, כמי שדנה את הבוחרים בה לדחיקה לשוליים הממסדיים. ההרצאה תיגע גם במשמעות של אוטואתנוגרפיה ככלי להוראה וכתיבה אקטיביסטית.

בין אקדמיה לפעילות פמיניסטית בקרב נשים פלסטיניות בישראל

ד"ר רג'דה אלנאבולסי, המרכז האקדמי רופין

ברצוני להתייחס לזהותן של נשים פלסטיניות בישראל וליכולת שלהן לשלב בין אקדמיה ופעילות פמיניסטית חברתית. אתייחס לאתגרים, חסמים, קשיים שפוגשות במרחב הישראלי והפלסטיני. כיצד הצטלבויות של זהות לאומית ומגדרית מקשה כפלי כפליים גם באקדמיה וגם בפעילות הפמיניסטית.

Speaking Against Zionist Domicide **Prof. Nadera Shalhoub-Kevorkian**

Through the analyses of the various women voices, girls narratives, the talk examines the inscription of state power over Palestinians homes, bodies and lives; marking the gendered connection between biopolitics, domopolitics and geopolitics. The analyses presented argues that living womanhood situated in an invaded homespace and homeland, aims at inscribing pain over women's bodies and lives, to maintain a necropolitical regime of un-ending dispossession. Such necropolitics is confronted by women's mundane power to write, speak back, and challenge their unending uprooting.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

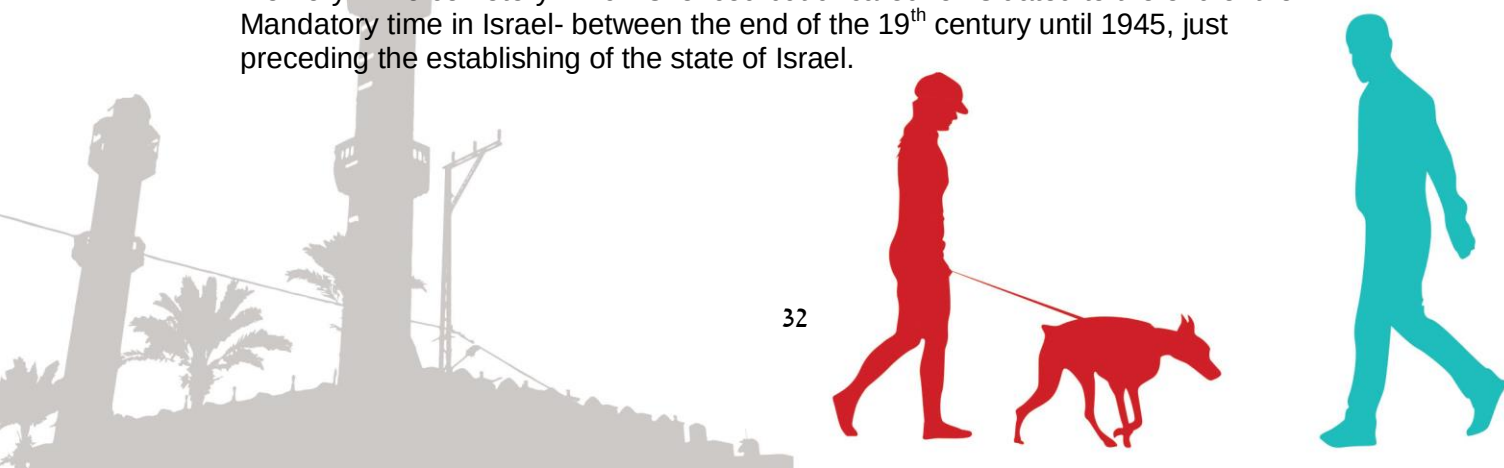
כפר קאסם 2017

"fieldwork and the Israeli-Palestinian conflict"		
Dr. Talia Shay	Technion	Does the refusal of a Christian-Palestinian community to exploit the cemetery of their ancestors, as a symbolic space for their collective memory, reflect local-colonial and Postcolonial influences?
Rolly Rosen	Haifa	When the Connection between Ethnography and Activism falls apart: On Ethnography as Betrayal and other Problems
Dr. Uzi Ben Shalom and Dr. Nehemia Stern	Ariel	The Anthropology of Asymmetrical Warfare: Ethical Dilemmas and Ethnographic Possibilities
Dr. Ido Shahrar	Haifa	Mediators in Disputes and Intermediates between State and Community: Dispute Resolution among Arabs in Israel from a Legally Pluralistic Perspective
Dr. Joyce Dalsheim	UNC Charlotte	

Does the refusal of a Christian-Palestinian community to exploit the cemetery of their ancestors, as a symbolic space for their collective memory, reflect local-colonial and Postcolonial influences?

Dr. Talia Shay

In modern times, graves and funerals are not employed only to reflect the life and death of bygone societies but also as means to assert and construct the cultural identity of the living. This change of focus is related to the identity politics that enables minority groups to demand their rights, and to the impact of the postmodern approach of the last century that represents alternative interpretations of reality. Few groups, however, refuse to exploit the memory of their dead. My paper concerns a minority community of Christian-Palestinians who live in Israel and have avoided exploiting the cemetery of their ancestors as a rhetorical space for their collective memory. The cemetery which is fenced but uncared for is dated to the end of the Mandatory time in Israel- between the end of the 19th century until 1945, just preceding the establishing of the state of Israel.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

In view of the literature on "collective memory"¹, "realms of memory"² and "nodes of memory"³, the question is why is this cemetery intentionally relegated into oblivion?

The explanation of this paradox includes in addition to cultural values, also postcolonial motives such as the colonial history of the Christian-Palestinian community before and after the establishment of the State of Israel in 1948, and internal conflicts within the community. It possibly also consists of the fear of overabundance of historical information on this twilight period that risks neutralizing and trivializing the seismic events caused by the Israelis gaining the upper hand in the Palestinian-Israeli conflict, especially when publicity could have traumatic political implications for the Christian-Palestinian community.

הסירוב של ראשי העדה להפיכת בית קברות פלשתינאי-מנדטורי ל"מחוז זיכרון". דיון בהשלכות של ההיסטוריה המקומית הקולוניאלית והפוסט קולוניאלית. (תקציר בעברית)

טליה שי, טכניון

במרכז הדיון יעמוד בית קברות מנדטורי, נוצרי- פלישתינאי, בעל חשיבות היסטורית ואסתטית. הניסיון שלי לחקור אותו, על מנת להביא לשימורו, נתקל בסירוב מצד בעליו, והוא נותר מוסתר מעיני הציבור. הדיון יעסוק באפשרויות השונות העומדות מאחורי סירוב הבעלים לחקור ולשפץ את בית הקברות.

ההסברים השונים שידונו בגישת הבעלים, קשורים ברעיונות פוסט-מודרניים שונים, הכוללים את "פוליטיקת הזהויות", המאפשרת לקבוצות מיעוט לדרוש את זכויותיהן, וכן את האפשרות להציע פירושים סובייקטיביים, אלטרנטיביים של המציאות. רעיונות אלו קשורים כמו כן בשיח על ה"זיכרון הקולקטיבי", ובמיוחד, במושג שפיתח נורה⁴ "מחוזות זיכרון", אשר בהם מתעצבים ארועים או רגשות מהעבר עם שאיפות לעתיד, ומתקיימים בהם טקסים שונים המאפשרים גיבוש הזיכרון הקולקטיבי והעברתו לדורות הבאים.

בית הקברות הפלשתינאי המנדטורי, כמו הרבה בתי קברות מסוגו, מכיל את כל האלמנטים הנדרשים לשם כינון "מחוזות זיכרון" מאחר והוא בעל ישות פיזית, המייצגת את התקופה הקשורה בטרדיה הפלשתינאית ומאפשרת קיום טקסי זיכרון למתים שיכולים לתרום לגיבוש הזהות הפלשתינאית. אעפ"כ הוא איננו משמש כ"מחוז זיכרון".

למרות שהמושג שפיתח נורה איננו ביקורתי ומתעלם מאספקטים פוליטיים של מחוזות זיכרון, הוא ישמש מסגרת לדיון הנוכחי ולהצגת מספר שאלות הקשורות ל"שדה המחקר" וליצירת ידע חדש. האם ההיסטוריה המקומית, הקולוניאלית-הפלשתינאית היא שמעצבת את שדה המחקר ומונעת את הפיכתו בית קברות למחוז זיכרון מאחר ומתנגשת עם זהותי השונה הנתפסת כאקדמאית/ כובשת/ לא בת העדה?

האם ההיסטוריה הקולוניאלית הזו מביאה להתנגשות בתוך הקהילה עצמה בקשר לשימור בית הקברות ובכך מעצבת אף היא את שדה המחקר?

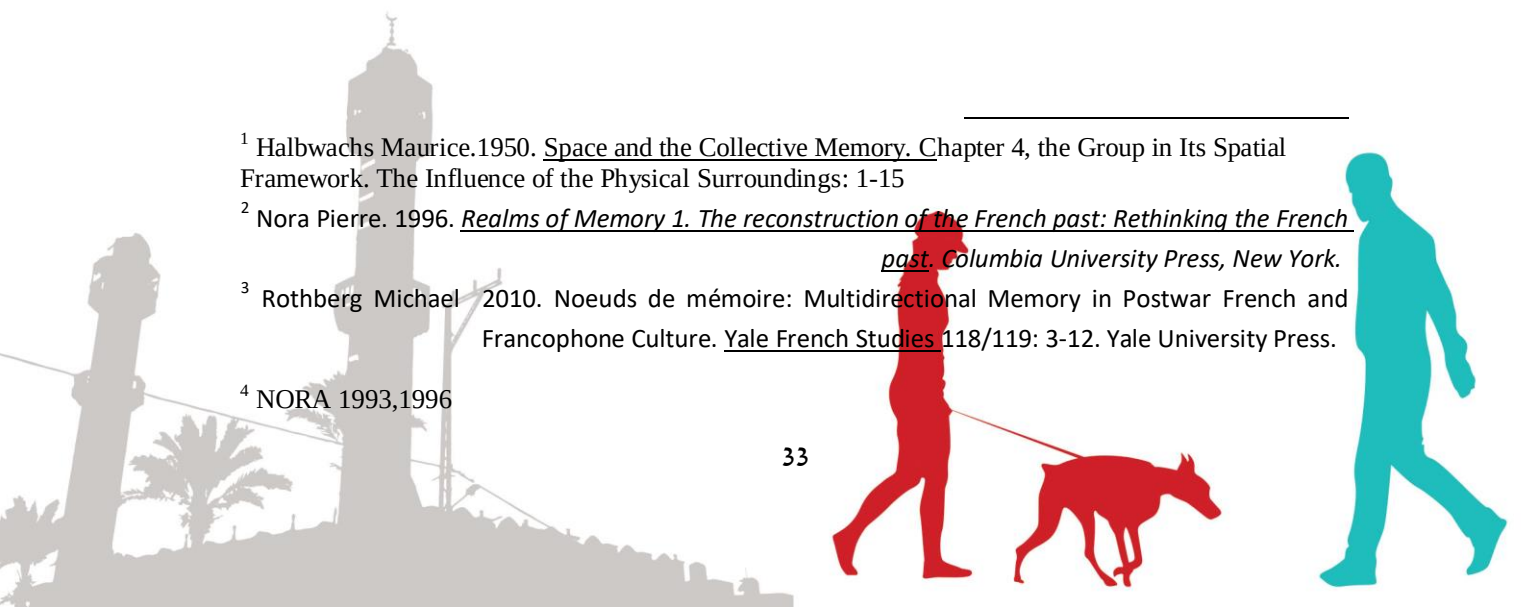
או שההיסטוריה הקולוניאלית המקומית של קהילת ביה"ק מכתובה לה סדר יום פסיבי הנמנע מעימות עם המדינה ועם חלקים אחרים (מוסלמים) בחברה הפלשתינאית, כמו שהיה בתקופה המנדטורית?

¹ Halbwachs Maurice. 1950. *Space and the Collective Memory*. Chapter 4, the Group in Its Spatial Framework. The Influence of the Physical Surroundings: 1-15

² Nora Pierre. 1996. *Realms of Memory 1. The reconstruction of the French past: Rethinking the French past*. Columbia University Press, New York.

³ Rothberg Michael. 2010. Noeuds de mémoire: Multidirectional Memory in Postwar French and Francophone Culture. *Yale French Studies* 118/119: 3-12. Yale University Press.

⁴ NORA 1993, 1996

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

כשהיבור בין אתנוגרפיה לאקטיביזם מתפרק: על אתנוגרפיה כבגידה וצרות אחרות
רולי רוזן, אוניברסיטת חיפה

For me, the greatest challenge has been need to negotiate three fears of betrayal: betraying my friends, betraying the cause, and betraying the demands of scholarship"

Robin Whitaker, The Politics of Friendship in Feminist Anthropology

במאמר אותו פרסמו בשנת 2010 הציעו האנתרופולוגיות Setha Low & Sally Merry הגדרה לאנתרופולוגיה מעורבת, אשר לטענתן היא מה שנדרש כיום מן התחום. הן מציעות "An anthropological practice that respects the dignity and rights of all humans, and has a beneficent effect on the promotion of social justice" (Low & Merry, 2010)

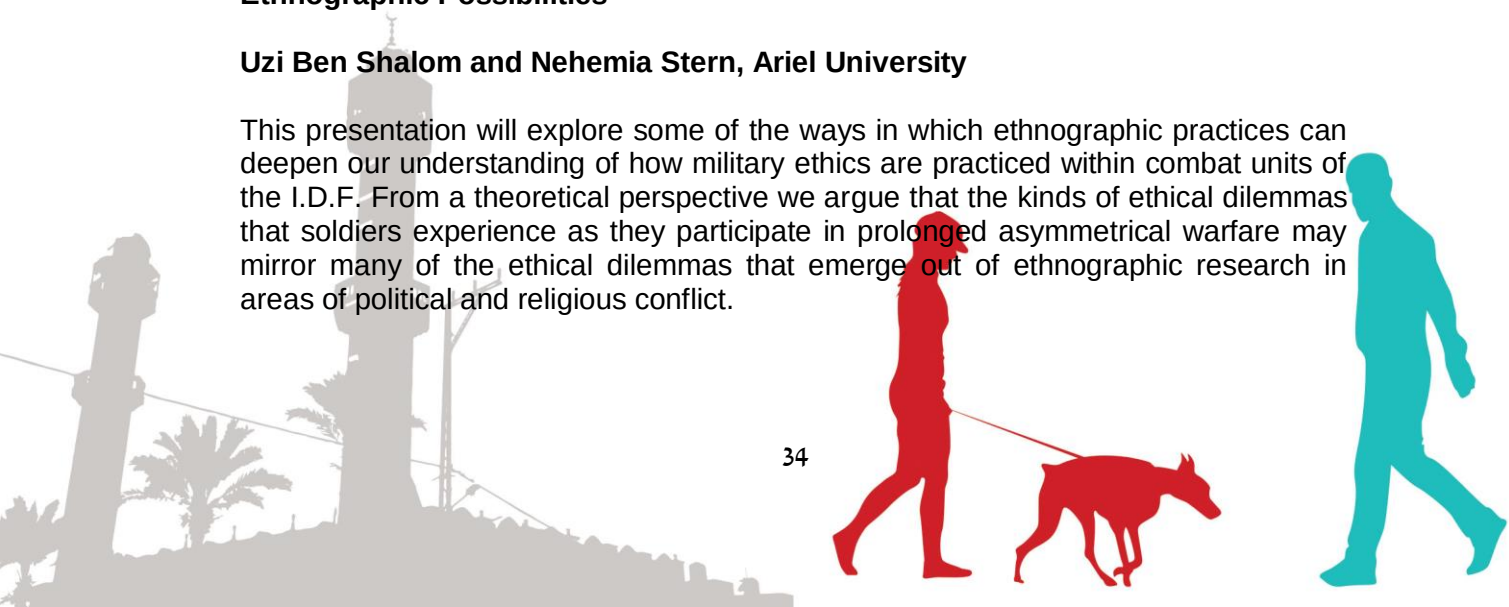
כאשר התחלתי את מחקר הדוקטורט שלי בשנת 2012, הייתה לי כוונה מלאה לעמוד בדרישה זו: מאחורי היו 30 שנה של פעילות לקידום זכויות אדם וצדק חברתי, שאת חמש האחרונות בהן (באותה עת) הקדשתי לניהול תכנית שנקראה 'חיפה עיר משותפת' בארגון שתי"ל. תכנית זו התבססה בחלקה על עקרונות שנוסחו על-ידי ארגונים בינלאומיים שביקשו לקדם חיים משותפים במדינות או ערים בהן – בניגוד לאידיאל של מדינת הלאום – אין לתושבים היסטוריה דת, תרבות או לאום משותפים, אך הם בכל זאת חולקים מרחב משותף. העקרונות היו ביטוי לצדק ליבראלי במיטבו: הם הציעו לראות בשונות יתרון, לוותר על הזהות כבסיס לזכויות ולזכויות, לדאוג לחלוקה הוגנת של המשאבים בין הקהילות, להגן על זכויות הפרט, ליצור מרחבי מפגש בין-תרבותיים. בעבודתי פעלתי (בהצלחה מוגבלת אמנם) לקידום עקרונות אלו בחיפה ובדוקטורט ביקשתי לחקור לעומק את הגלוקליזציה של העקרונות האלו – לראות כיצד הן מיושמים בחו"ל, וכך אולי לקדם את היישום גם בארץ. זה היה חיבור 'קלאסי' בין אתנוגרפיה לאקטיביזם, כמו זה המוצע על-ידי Low & Merry.

בשנים שחלפו מאז, עם זאת, התפרק לי קצת החיבור: קשיים גדולים במימוש העקרונות, הן בארץ והן בחו"ל, העלו ספקות בדבר ישימותם, וגרמו לי לשאול שאלות מסוג אחר – שאלות המערערות על הנחות היסוד האינדיבידואליסטיות והאופטימיות מאוד של העקרונות, בוחנות את הקשר שלהן לכלכלה נאו-ליבראלית ועוד. שהות קצרה בחו"ל וביקור בערים שהתיימרו ליישם את העקרונות במדיניות העירונית גילו כי גם שם – לאור הפיגועים של השנתיים האחרונות – מחליף שיח של 'מלחמה חדשה' את שיח החברה המשותפת. המחקר קיבל כיוונים בלתי צפויים, והיכולת שלו לעמוד בדרישות של Low & Merry, כלאמר להבטיח שתהיה לו תרומה שתקדם צדק חברתי, נראית מוטלת בספק. מנגד עולה הסכנה כי פרסומו יחשוף את חולשות הרעיון, את קשיי היישום שלו, ויהווה מעין בגידה בחברי לדרך ובכל מה שלמענו פעלתי. בהרצאה אשתף בהתלבטויות הכרוכות בניהול מחקר בעולם משתנה, ובקשיים העולים מכך הן בעולם האקטיביזם והן בעולם האקדמי.

The Anthropology of Asymmetrical Warfare: Ethical Dilemmas and Ethnographic Possibilities

Uzi Ben Shalom and Nehemia Stern, Ariel University

This presentation will explore some of the ways in which ethnographic practices can deepen our understanding of how military ethics are practiced within combat units of the I.D.F. From a theoretical perspective we argue that the kinds of ethical dilemmas that soldiers experience as they participate in prolonged asymmetrical warfare may mirror many of the ethical dilemmas that emerge out of ethnographic research in areas of political and religious conflict.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

The I.D.F.'s code of ethics offers broad moral parameters that are meant to inform the specific Rules of Engagement in the various operational sectors. The code also shapes how individual soldiers react to the various dilemmas that they may encounter throughout their combat service.

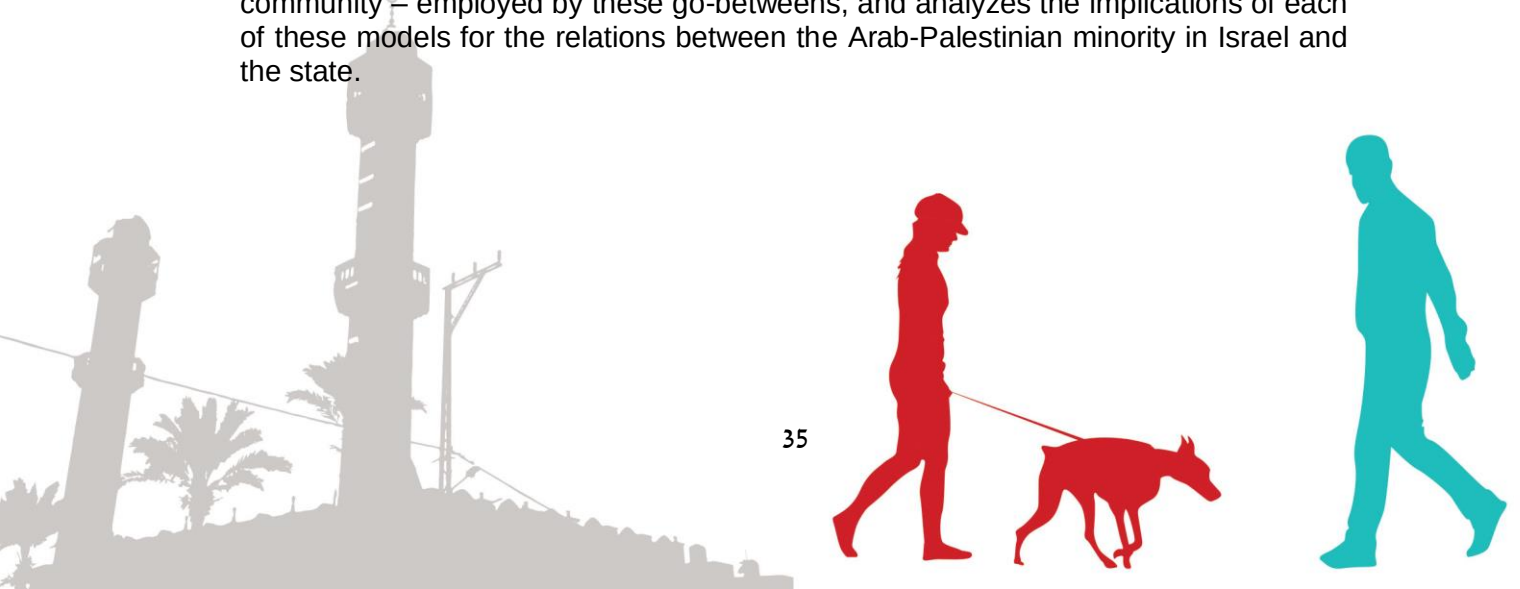
Recent events however demonstrate how difficult it is to govern the responses of thousands of combat soldiers as they operate among civilian populations for extended periods of time. Both journalistic and lay examinations of this phenomenon have failed to properly take into account the local and unit specific contexts through which combat soldiers routinely operate.

While anthropologists and sociologists have examined the issue of ethics in protracted asymmetrical warfare, few current studies have examined the problem from an empirical ethnographic perspective. An ethnographic methodology that is closely attuned to how enlisted personnel negotiate and mitigate moral dilemmas in real-time can better elucidate some of the illegal excesses that have been at the forefront of current Israeli discourse. This kind of ethnography also generates its own set of ethical dilemmas for an anthropologist of Israeli society.

Mediators in Disputes and Intermediates between State and Community: Dispute Resolution among Arabs in Israel from a Legally Pluralistic Perspective

Ido Shahar, University of Haifa

This paper presents the findings of an interview-based research into community-based mechanisms of dispute resolution among Palestinian-Arabs in the Galilee. Focusing on the individuals who serve as mediators in such dispute resolution processes, the paper contends that these individuals typically perform an intermediary role at two different levels: first, they mediate between the parties to the dispute, and second, they mediate between the Palestinian-Arab community and Israeli state mechanisms and authorities. This two-level brokerage is related, I contend, to the surrounding situation of legal pluralism: since communal mechanisms of dispute resolution operate side by side with state mechanisms of dispute resolution and are thoroughly interconnected with them, mediators are required to maneuver not only between the disputing parties but also between the Palestinian community and state institutions and mechanisms. The paper presents several different models of mediation – between disputing parties and between state and community – employed by these go-betweens, and analyzes the implications of each of these models for the relations between the Arab-Palestinian minority in Israel and the state.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

השדה	רגש וגוף בעבודת	
ד"ר בן בלק	העברית	הגוף האוטיסט: טיפוח רגישות חושית בקרב מבוגרים על רצף האוטיזם
יעל עשור	קליפורניה	עבודת הרגש בשדה: על הציפיות המקצועיות המחברות בין סובייקטים ואתנוגרפית
אייל פרידמן	מכון פילת	איך נכנסים (לזירת) זנות?
אגי ויטץ	העברית	כח וחולשה כחוקרת-מתרגלת של איינגאר יוגה

הגוף האוטיסט: טיפוח רגישות חושית בקרב מבוגרים על רצף האוטיזם

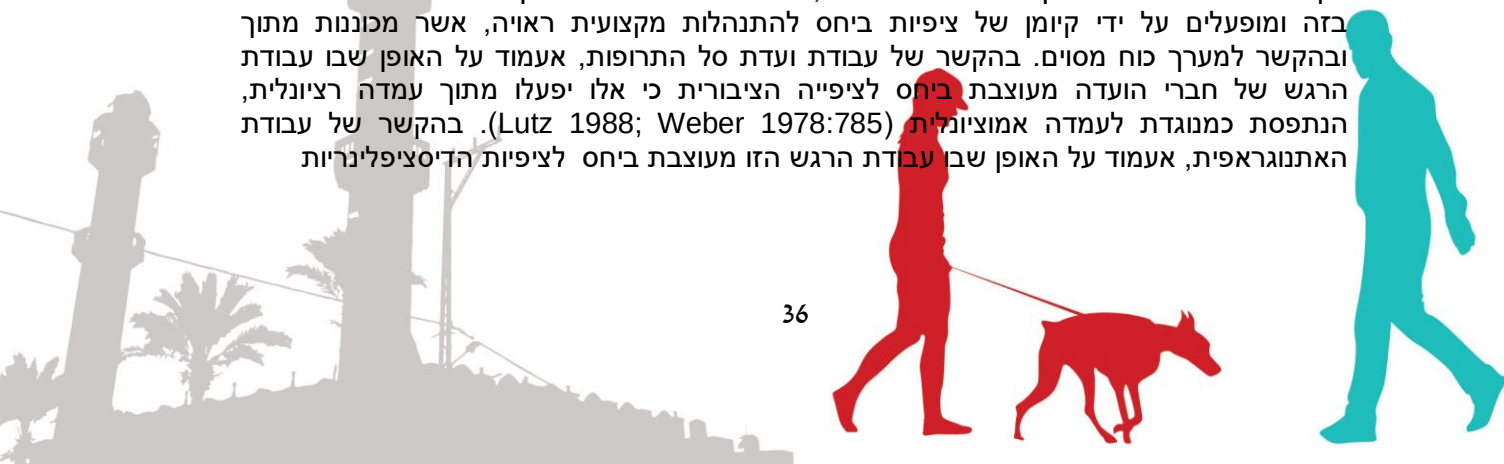
ד"ר בן בלק, תכנית עמיתי בובר, אוניברסיטה העברית

דיונים על אוטיזם, הן בספרות המחקרית והן בתרבות הפופולרית, נוטים להדגיש את מרכזיותו של המוח, או לחלופין, של הנפש, כמוקד השוני שבין אוטיסטים ללא-אוטיסטים. בהתאם לכך, ההתנהגויות והנטיות הלא טיפוסיות המשויות לאוטיזם הן בדרך כלל אלו הקשורות ליחס שבין האדם לעצמו ולסביבתו החברתית. אף על פי כן, מבוגרים אוטיסטים לרוב מציינים דווקא את רגישותם לסביבתם החושית כמאפיין המרכזי, עבורם, של תסמונות הרצף האוטיסטי. בהרצאה זו, המבוססת על עבודת שדה אתנוגרפית בקרב קהילות של מבוגרים על רצף האוטיזם באנגליה, אתמקד בתפקיד שרגישות זו משחקת בעיצוב זהותם וחוויתם של אלה המאובחנים כנמצאים על הרצף. אראה כי בעקבות הצטרפותם לקהילות הנסובות סביב נושא האוטיזם, מבוגרים אוטיסטים מאמצים להם אוצר מילים מפורט – הכולל בין היתר מונחים כגון trigger, overload, shutdown ו meltdown - באמצעותו הם לומדים להבחין לראשונה בהבדלים דקים בסביבתם החושית ובתחושות הגופניות שהיא מעוררת. בשלב הבא, הגוף כולו מגויס על מנת להטעין מונחים אלה במשמעות, וזאת באמצעות מודעות גוברת לקשר שבין הגוף לסביבתו הפיזית.

עבודת הרגש בשדה: על הציפיות המקצועיות המחברות בין סובייקטים ואתנוגרפית

יעל עשור, אוניברסיטת קליפורניה

בשנת 1979 טבעה ארלי הוכשילד את המונח "עבודת רגש" על מנת לתאר מאמץ מכוון של אינדיבידואלים וקבוצות לשנות את איכותו או עוצמתו המופגנת של רגש על מנת לאפשר את קיומו של מערך חברתי או מבנה כוח מסוים. בהרצאה זו אני מבקשת לבחון את עבודת הרגש המתקיימת בשני מופעים מקבילים וקשורים בעבודה האתנוגרפית: זו הנעשית בידי בני השיח בשדה וזו הנעשית בידי האתנוגרפית. במופע הראשון אדון ביחס לעבודת הרגש הנעשית על ידי חברי/ות ועדת סל התרופות בישראל במסגרת דיוניהם לקביעת רשימת הטיפולים החדשים אשר יזכו לסבסוד ממשלתי. גם כאשר דיונים אלו נוגעים בהיבטים טעונים רגשית, חברי/ות הועדה נדרשים/ות לנהל את רגשותיהם/ן כך שיוכלו לתפקד באופן "רציונלי". בעבודת הרגש האתנוגרפית אדון בעבודה הכרוכה בעיצוב אופיו של הקשר האמפתי עם בני השיח בשדה המחקר של ועדת סל התרופות. לצד ההכרה בקיומו של שוני המהותי בין שני המופעים האלו, אעמוד על האופנים שבהם שני המופעים כרוכים זה בזה ומופעלים על ידי קיומן של ציפיות ביחס להתנהלות מקצועית ראויה, אשר מכוננות מתוך ובהקשר למערך כוח מסוים. בהקשר של עבודת ועדת סל התרופות, אעמוד על האופן שבו עבודת הרגש של חברי הועדה מעוצבת ביחס לציפייה הציבורית כי אלו יפעלו מתוך עמדה רציונלית, הנתפסת כמנוגדת לעמדה אמוציונלית (Lutz 1988; Weber 1978:785). בהקשר של עבודת האתנוגרפית, אעמוד על האופן שבו עבודת הרגש הזו מעוצבת ביחס לציפיות הדיסציפלינריות

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

באשר לכינון יחס אמפתי אל בני שיחנו וגבולותיו של יחס זה (Behar 1996 ; Bourgois 1995; Hollan and Throop 2008). דרך העיסוק בשני המופעים האלו אני מבקשת להאיר את המרחב הרגשי שבין "העבודה" ל"שדה" והבנייתו בהקשר ליחסי הכוח בחברה הישראלית.

איך נכנסים (לזירת) זנות?

מציג: אייל פרידמן. שותפים בצוות המחקר: ד"ר יואב סנטו, גב' דניאל סמדר, מר לב גנדין

במהלך שנת 2014 בוצע סקר לאומי רחב היקף על תופעת הזנות בישראל, זאת כחלק ממאמץ של משרד הרווחה והשירותים החברתיים והמשרד לביטחון הפנים לאמוד את היקף התופעה וללמוד את מאפייניה. מדובר במחקר ראשון מסוגו בישראל ואחד מן המקפים שנעשו בעולם בנושא. בהיבט הביצועי, ביקר צוות המחקר בכ-250 זירות ברחבי הארץ בהן נכללו זנות רחוב, בתי בושת, דירות "דיסקרטיות", דירות פרטיות, מכוני עיסוי, "חדרים" להשכרה, מועדוני חשפנות, סטודיו ליחסי שליטה ועוד. בזירות אלה קיים הצוות קרוב ל-800 ראיונות מובנים ועשרות ראיונות עומק עם מי שבאופן תדיר משולמים סכומי כסף בתמורה לריגוש מיני ממגע גופן/ם (נשים, גברים וטרנסג'נדריות). בזירות השונות בוצעו גם מספר תצפיות אתנוגרפיות.

כתופעה המתנהלת ברובה בהסוואה ובדיסקרטיות, המלווה בחשדנות רבה, תוך שימוש לעתים במינוחי קוד – הכניסה לזירות הזנות (שדה המחקר) הציב בפניי הצוות המבצע אתגרים רבים. בהרצאתי אשתף באתגרים אלו ובדילמות יחודיות בעבודת השטח.

כח וחולשה כחוקרת-מתרגלת של איינגאר יוגה

אגי ויטן, האוניברסיטה העברית בירושלים

חקר היוגה העכשווית המתפתחת בעשור האחרון משלבת בין אנתרופולוגיה, היסטוריה, לימודי תרבות ופילוסופיה הודית. איינגאר יוגה [Iyengar Yoga] הינה מסורת תרגול עכשווית, הממקמת את עצמה כחלק משושלת היוגה העתיקה, הרווחת ברחבי העולם. מסורת זו מועברת בעיקר בעל-פה, לרוב בקבוצות, וכוללת הדגמה גופנית, מתן הנחיות מילוליות ומגע [Iyengar, 2002]. ככזו היא נכללת בהגדרה של תרבות גופנית [Body culture], המובנית תחילה דרך הגוף ורק לאחר מכן דרך האינטלקט [Eichberg, 2007]. ראוי לציין שבעוד שמסורת זו הוציאה לאור עשרות ספרים, מאמרים ועלוני, ניכר כי לצד מחקר טקסטואלי מעמיק נדרש מחקר אתנוגרפי המבקש להבין את מה שנחווה על ידי התרגול הגופני ממש. מיצובי בשדה המחקר כ"אינסטיטוט", בהיותי מורה ומתרגלת במסורת איינגאר יוגה, הקל על הגישה לשומרי הסף ולנותני חסות, על ידיעת "כללי המשחק" וזיהה אותי כ"אחת משלהם" אשר חוותה על גופה את תרגול היוגה. יחד עם זאת, בשל ההיררכיה המצויה במסורת איינגאר יוגה, הקשורה במבנה של ידע/כח, דווקא מיצובי כחוקרת-אקדמאית איפשר לי חשיפה למקורות ידע ולאיינפורמנטים הדורשים מעמד היררכי גבוה, אותו אני חסרה. מיצוב כפול זה של חוקרת-מתרגלת איפשר את קיומם של 47 ראיונות עם בני משפחת איינגאר ומורות בכירות במסורת זו (נכון לפברואר 2017). הרצאה זו שואבת מהממצאים הראשוניים של עבודת הדוקטורט שלי, ובעיקר מהרפלקסיה בעקבות עבודת השדה שערכתי בשנתיים האחרונות בהודו, ותבקש לעמוד על הכח הטמון במעמד זה לצד דרכי התמודדות עם החולשה הטמונה במעמד כפול של חוקרת-מתרגלת.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

הרצאות היום השני

שדה	ד"ר גדעון אלעזר	ד"ר עינת ליבל הס
שער האמונה: על עבודת שדה ומפגש בינדתי	בן גוריון/בר אילן	מכללת אשקלון
ד"ר אסף שרעבי + הגר שלו	המרכז האקדמי פרס, העברית	מכללת אשקלון
של מי הסיפור הזה? אוטואתנוגרפיה וכוחה של קהילה רפורמית וקונסרבטיבית	מכללת אשקלון	מכללת אשקלון

דת אמונה ועבודת שדה

שער האמונה: על עבודת שדה ומפגש בינדתי

ד"ר גדעון אלעזר (בן גוריון/בר אילן)

מטרת ההרצאה הזו היא לבחון את מעמדו של המפגש הבינדתי והדין האמוני-תיאולוגי כמתודה מחקרית. היא מתבססת בעיקר על נסיוני בעבודת שדה בקרב מיסיונרים אוונגליסטים הפעילים כיום בדרום מערב סין. טבעה של עבודת שדה זו עוצבה במידה רבה לנוכח העניין הרב שעוררתי בקרב מיסיונרים זרים ונוצרים מקומיים כיהודי דתי. עניין זה הוביל לכך שחלקים משמעותיים מן התובנות המחקריות שהבשילו במהלך המחקר צמחו לראשונה מתוך הדיאלוג התיאולוגי ביני ובין הנחקרים. עם התקדמותו של המחקר, מה שהחל כשיטת בדיעבד לכניסה לשדה החל לקבל סממנים של מתודה: השיחות ביני לבין הנחקרים לוו בשיח תיאורטי על נושאים הקשורים לתרגום טכסטים קדושים, דתיות וחילון, זהות אתנית ואינדיבידואליזם דתי. לעתים קרובות שיחות אלו הובילו לדיון על רעיון ההפצה הדתית, דיון שלווה לעתים בנסיון של הנחקרים לאתגר את העמדה היהודית שייצגתי, כדת הנמנעת מפעילות מיסיונרית ברמה הגלובלית לעומת הבחירה האישית של הנחקרים להקדיש את חייהם למיסיון. כך, הבנת השדה המחקרי נעשתה בין היתר בעקבות איתור נקודות ההשקה והמחלוקת בינינו ברוחב התיאולוגי. יש לציין ששיטת המחקר הזו עוצבה גם בעקבות אופייה החשאי של הפעילות המיסיונרית בסין. עקב מעמדה הבלתי חוקי של פעילות זו, רבים מן הנחקרים חשו בטחון בעריכת שיחות בעלי אופי תיאורטי וחשש מהעברת אינפורמציה פרקטית העלולה לסבך אותם ואחרים עם השלטונות. שילוב זה בין עבודת שדה למפגש בינדתי הופיעה שוב, בצורה מוגבלת יותר, במחקר שנערך בקיץ האחרון בקרב מאמינים בודהיסטים בעיר הטיבטית שנגרילה. גם כאן, בשלב מסוים, הדמיון והשוני שבזהויותינו הדתיות היוו מוקד לעניין מצד נחקרי הטיבטים, בייחוד על רקע האתאיסטיזם המוצהרת של המדינה הסינית. הנחות היסוד של המחקר המבוסס על מפגש בינדתי נושקות במידה רבה לאלו המונחות בבסיסה של האתנוגרפיה הנרטיבית (Tedlock 1991), על יתרונותיה וסכנותיה. יחד עם זאת בשלב זה אני מבקש לדון בטבעו של השיח הבינדתי לא כסגנון כתיבה אתנוגרפי אלא כאמצעי לכניסה לעבודת שדה וכסוג של אינטראקציה בין חוקר לנחקר.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

מומחי דת בהימלאיה המערבית: מסורת, כריזמה ויחסי כוח
ד"ר אסף שרעבי והגר שלו

תקציר

לצד כוהני הדת המשרתים את האלים המקומיים בהימלאיה ההודית, פועלים מדיומים המשמשים כצינורות דרכם האלים יכולים לדבר עם המאמנים. השאלה שעומדת במוקד ההרצאה היא מהו מערך היחסים בין שתי הפונקציות הדתיות הללו? שאלה זו תבחן בעזרת המקרה של כוהני הדת והמדיומים של אל מקומי בשם מהסו. ברמה האינדיבידואלית נבחן את התפקיד התרפויטי שלהם, והאופן שהוא קשור למקורות סמכות שונים – בעוד מקור הסמכות של כוהני הדת הוא מסורתי, מקור הסמכות של המדיומים הוא כריזמטי. ברמה החברתית ננתח את המבנה הקסטאי באזור, והחשיבות שלו להבנת התפקיד הציבורי של כוהני הדת והמדיומים - בעוד כוהני הדת שייכים לקסטה הברהמינית, כמעט כל המדיומים שייכים לקסטת הרג'פוטס. הרג'פוטס מהווים את הרוב הגדול של האוכלוסיה באזור, ויחד עם הברהמינים הם נחשבים לשתי הקסטות הגבוהות. בהרצאה נטען שהמדיומים יכולים לשמר את הסדר החברתי או להוביל חדשנות תרבותית, בהתאם לרצון המקומיים. כך שהתפקיד של המדיומים איננו אמצעי למוביליות של אנשי שוליים כפי שנטען לעיתים בהקשר של כריזמה ואיחוז, אלא אמצעי לשליטה פוליטית-דתית ממוסדת של קבוצה חברתית חזקה.

של מי הסיפור הזה? אוטואנטגרפיה וכוחה של קהילה

ד"ר עינת ליבל-הס, המכללה האקדמית אשקלון

חוקרים רבים עסקו בסוגיה של בחינת "האחר" באמצעות כתיבה על חוויות העצמי בעת המפגש עימו (Hastrup 1992:117). עיסוק זה הוביל לכתיבת אתנוגרפיות רפלקסיביות המשלבות היבטים אוטוביוגרפיים (Clifford and Marcus 1986:14). בהרצאה זו אתבסס על חוויותי מביצוע עבודות שדה בקהילות רפורמיות וקונסרבטיביות בישראל. אתמקד באופן בו למדתי על טיבן של קהילות אלו, והקהילתיות הנוצרת בהן, באמצעות מודעות למגדרי, להיבטים נוספים בזהותי, לשינויים שחלו בחיי האישיים והמשפחתיים והשפעתם על קשרי עם חברי הקהילות. מודעותי זו סייעה לי לפענח את החיבורים הנוצרים בין האישי, המשפחתי והקהילתי בקרב כלל המשתתפים בשדה.

אתחיל מעיון בסיטואציה בה כאישה, צעירה ורווקה ביקשתי להיכנס לקהילה קונסרבטיבית שהורכבה ממשפחות, והתחושות שנלוו לכך. לאחר מכן, אתבונן בהשפעה של הגעתי כאישה צעירה, המלווה הפעם בבן זוג, על התקבלותי ב"בית דניאל", קהילה רפורמית תל אביבית, שעמדה במוקד הדוקטורט שלי. בהמשך, אראה כיצד דמיון בגיל, בהשכלה, ובמעמד האישי סייעו בהכרת משתתפים בקהילות בשנות ה-20 וה-30 לחייהם, ובבחינת הדרך שבה הקהילה פונה לקהל זה.

אתמקד באופן בו הפיכתי לאם השפיעה על ביצוע עבודת השדה שלי, קרי: היוותה עבורי, כמו עבור חוקרות אחרות (Nichter and Nichter, 1987), מקור לגיטימציה כבעלת תפקיד חברתי מקובל, וסייעה לי להשתתף במגוון פעילויות: כתפילות למשפחות צעירות. בנוסף אתייחס לנוכחות בתי בשדה כמסייעת ביצירת קשר עם קבוצות חברתיות שונות: מתגירות וקשישות, וכמסייעת בגישור על פני הבדלים תרבותיים.

אקדיש תשומת לב להבנתי את כוחה של הקהילה גם לאור תהפוכות החיים: האבל על מות אבי. לסיום אשאל כיצד משלבים היבטים אוטוביוגרפיים בכתיבה תוך שמירת פרטיותם של בני המשפחה, ובמטרה שהקורא ילמד באמצעותם על הקהילה.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

		המחשבה האנתרופולוגית ושדות אחרים: קריאה בין תחומית בספר "טקסי המעבר" (1909) של ארנולד ון גנפ
	העברית	מארגנת ויו"ר: ד"ר ניצן רותם
ד"ר רותי אבליוביץ	העברית	אמנות ואתנוגרפיה: מופעים של שדה וידע
ד"ר משה בלידשטיין	העברית	תיאוריה עתיקה ותיאוריה מודרנית: טומאה וטהרה בון גנפ אל מול הנצרות המוקדמת
ד"ר אורית גזית	העברית	Van Gennep Meets Ontological (In)Security: A Processual Approach to Ontological Security in Migration
	העברית	מגיבה: פרופ' רות הכהן

המחשבה האנתרופולוגית ושדות אחרים: קריאה בין תחומית בספר "טקסי המעבר" (1909) של ארנולד ון גנפ

כל המשתתפים שייכים לתכנית עמית' בובר במדעי הרוח וחברה, האוניברסיטה העברית.

תקציר המושב:

מה הקשר בין השדה האנתרופולוגי והתיאוריה שנובטת מתכניו לבין תחומי דעת אחרים? המושב המוצע בוחן את הגומלין והמתח בין שדה לבין תיאוריה מזווית ייחודית, תוך שהוא מתחקה אחר המפגשים בין האתנוגרפיה והתיאוריה האנתרופולוגית לבין תחומים שונים. רותי אבליוביץ מנתחת את הופעת לימודי הפרפורמנס, אורית גזית עוסקת בתיאוריות בסוציולוגיה וביחסים בין לאומיים, ומשה בלידשטיין בוחן את התיאולוגיה בעת העתיקה המאוחרת.

הליבה המשותפת של שלוש ההרצאות היא הספר "טקסי המעבר" (*Les Rites de Passage*) שחיבר ארנולד ון גנפ בשנים שלפני מלחמת העולם הראשונה. ראשית קורות הספר בדחייה: הוא הוגלה מהמחשבה הסוציולוגית והאנתרופולוגית על ידי אמיל דורקהיים והאסכולה הדורקהיימאנית. רק חמישה עשורים לאחר פרסומו "טקסי המעבר" זכה לעדנה, עם תרגומו לאנגלית. פרסומו העכשווי הוא הודות לויקטור טרנר, שפיתח תיאוריה עשירה סביב מושג הלימינליות של ון גנפ. תרומות אחרות של הספר שבו ונפסלו על ידי פייר בורדייה בראשית שנות השמונים.

קריאה מחודשת בספר, משוחררת מהדגשים של טרנר ומהביקורת של בורדייה, מגלה ש"טקסי המעבר" מזמין פיתוח של מחשבה חברתית מקורית, ומעודד דיאלוג בין האנתרופולוגיה לבין מדעי הרוח. פתיחות הספר נובעת מאוסף המחקרים האתנוגרפיים שון גנפ נסמך על ממצאיהם. במעין "אנתרופולוגיה וסוציולוגיה של השוליים", ון גנפ מייצר תנועה דינמית בתוך שלוש דיכוטומיות מרכזיות במחשבה החברתית: יחיד וחברה, סדר ואי סדר, והחברתי והביולוגי.

במושב נרתום את הקריאה המשותפת שלנו ב"טקסי המעבר" לבחינת השאלות הבאות: מה תורמות האתנוגרפיה והתיאוריה האנתרופולוגית לתחומי דעת אחרים? כיצד דיסציפלינות ממדעי החברה והרוח נעזרות במחשבה האנתרופולוגית, ובה בעת מחיות ומאתגרות אותה? מהו המחיר ומהם הפירות של השאלת המחשבה האנתרופולוגית לתחומים אחרים?

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

אמנות ואנתרופיה: מופעים של שדה וידע
ד"ר רותי אבליוביץ', לימודי תאטרון ופרפורמנס, תכנית עמית בובר במדעי הרוח וחברה

הרצאתי תתמקד בתפקיד ספרו של ון גנפ ליצירת דו-שיח בין אתנאוגרפיה ואמנות, אשר זכה לעדנה בין 1955-1975. בהתבסס על מודלים פרפורמטיביים שנוצרו בשנים אלו, אבחן את האופן בו רעיונותיו של ון גנפ היוו גשר בין מושגים מרכזיים במדעי החברה לבין מבעים אמנותיים ואציג את מרכיביו של תחום הידע של "אמנות המופע" שנוצר מתוך דיאלוג זה. אשאל: באיזה אופן משנה המבט האסתטי על טקסים ופעילויות חברתיות את שדה האנתרופולוגיה ומנגד, מה היא התרומה של גישות אתנאוגרפיות לחקר האמנות.

תיאוריה עתיקה ותיאוריה מודרנית: טומאה וטהרה בון גנפ אל מול הנצרות המוקדמת
ד"ר משה בלידשטיין, מדע הדתות, תכנית עמית בובר במדעי הרוח וחברה

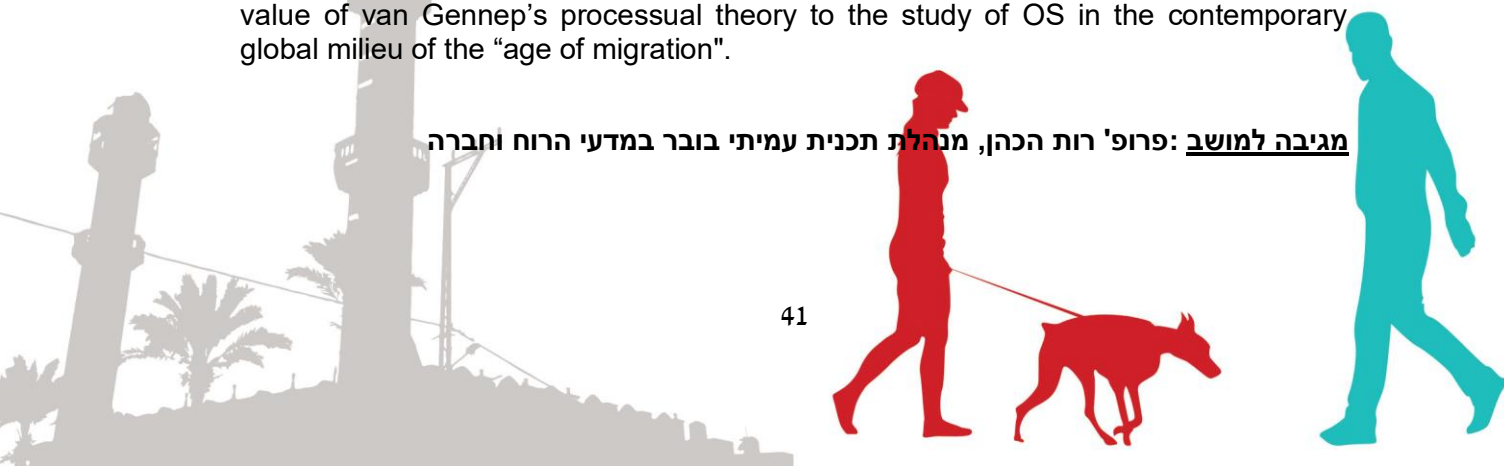
ספרו של ון גנפ היווה השראה לחקר הטומאה והטהרה במאה העשרים, בין השאר בהשפעתו על תרומתה של מרי דגלס. אולם קריאה של הטקסט של ון גנפ מראה שנושא הטיהור היה בעייתי עבורו, שכן תיאוריה של ריטואל כמטהר בלבד (כלומר: גורם טרנספורמציה) לא התאימה למסגרת המשולשת שניסה לקדם, שעבורה הטיהור סימן שלב מסוים בריטואל. בהרצאתי אשווה בין יחס זה של ון גנפ לבין היחס לטיהור אצל מחברים מן העת העתיקה המאוחרת. בתקופה זו היתה תיאורטיזציה מקיפה של הריטואל הדתי, והדיון בנושא היה מרכזי לניסוח ההבדלים בין הדתות המתפתחות. כאן אתמקד ביחס השלילי של מחברים נוצרים כלפי טיהור כהסבר לריטואל הדתי, ואסביר אותו כנובע גם כן מהמורכבות של טיהור הן כטרנספורמציה של האדם והן כשלב בריטואל.

Van Gennep Meets Ontological (In)Security: A Processual Approach to Ontological Security in Migration

ד"ר אורית גזית, סוציולוגיה ויחסים בין-לאומיים, תכנית עמית בובר במדעי הרוח וחברה

I utilize van Gennep's neglected theory of territorial passages, to which he dedicates the second chapter of his *Rites de Passage* (1909), in order to answer two key questions in the study of migration and ontological security (OS) – that is, the actors' sense of "security of the self" and their ability to consistently uphold this sense of trust in themselves and their surroundings across time and space in their daily encounters with others (Giddens 1991): First, *why* do the members of the receiving society lose their OS in face of a mass of strangers arriving at their gates? And second, *how*, if at all, do they then gradually reconstitute their OS while incorporating the strangers into their world? I use the case of the German society's response to the 2015 refugee crisis to demonstrate that van Gennep's classical approach, far from being structural and functionalist, offers an advanced, power-informed, and processual perspective for uncovering a possible socio-symbolic mechanism behind "losing" and "re-finding" OS in migratory encounters. The article further argues that for Giddens and van Gennep alike, OS can never be fully attained, and is therefore to be found only in the continuous human search for trust, which in turn drives the production and reproduction of social reality. It concludes by discussing the added-value of van Gennep's processual theory to the study of OS in the contemporary global milieu of the "age of migration".

מגיבה למושב: פרופ' רות הכהן, מנהלת תכנית עמית בובר במדעי הרוח וחברה

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

גמישות מתודולוגית בעולם היפר-טקסטואלי: סוגיות מתודולוגיות ואתיות במחקרי שדה מקוונים		
ד"ר יעלה להב רז	האקדמית ת"א יפו	
אלעד בן אלול	תל אביב	הבית והפרופיל: בין הפיזי לווירטואלי בגאנה האורבנית
ענבר מיכלזון דרורי	בר אילן	הביטוס דיגיטלי: תיעוד ופרשנות דרך יצירת מרחב מקוון מחקרי ברשתות חברתיות דיגיטליות
שירה ריבנאי בהיר	בן גוריון	יצאתי לחפש שדה, תיכף אשוב: תהליך גיבוש גבולות שדה המחקר בזירה הקיברנטית
ד"ר יעלה להב-רז	האקדמית ת"א יפו	בין פרקטיקה אתנוגראפית לתוצר אתנוגראפי: סוגיות של אנונימיות וכוח במחקר אודות פורומים מקוונים של צרכני זנות
מגיב: פרופ' יונתן מזרחי	מכללת עמק יזרעאל	

גמישות מתודולוגית בעולם היפר-טקסטואלי: סוגיות אפיסטמולוגיות, מתודולוגיות ואתיות במחקרי שדה מקוונים

תקציר

המרחב המקוון הפך לזירה מרתקת לבחינת השפעתן של חדשנות והשתנות טכנולוגיות על המשגתן ועיצובן של אינטראקציות כלכליות, פוליטיות, אתנו-מעמדיות, מגדריות וחברתיות. לפי בויד (Boyd, 2008), זהו חלל מדומיין הנמצא בתהליך עיצוב ועיבוד אנושי מתמיד-ודברים קורים ללא הרף בתוכו, באמצעותו ובגללו. כתוצאה מהשינוי המתמיד בארכיטקטורה המקוונת, תרבות היא כבר לא רק שאלה של ניעות גיאוגרפית אלא שאלה של נגישות לעולם היפר-טקסטואלי. שינויי עומק אלו, משפיעים לא רק על זהות הפרט והיחסים החברתיים שהוא מנהל עם אחרים במרחב, אלא גם על החוקרים מרחבים מקוונים. אלו, מצויים במאבק עיקש על אודות הגדרת גבולות השדה, כמו גם התאמת מתודולוגיות המחקר להתפתחויות הטכנולוגיות המהירות שמצריכות דינמיות וגמישות תמידית. מושב זה שואף להאיר את המורכבויות המתודולוגיות, האתיות והאפיסטמולוגיות הנוגעות לנזילות האינהרנטית למדיום. אלעד בן אלול יציג מחקר משולב ורב מימדי הנע בין הפיזי לווירטואלי בגאנה האורבנית; יעלה להב רז תעסוק בסוגיות של אנונימיות וכוח במחקר אודות פורומים מקוונים של צרכני זנות; ענבר מיכלזון דרורי תעסוק ביכולתן של הרשתות החברתיות לייצר מחדש יחסים אתנו-מעמדיים ומגדריים; ואילו שירה ריבנאי בהיר תדון בכינון גבולות השדה במרחב של אקטיביזם דיגיטלי.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

הבית והפרופיל: בין הפיזי לוירטואלי בגאנה האורבנית
אלעד בן אלול, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוני' ת"א

דיונים רבים אודות שיטות מחקר וירטואליות במדעי החברה נעים סביב גישות המאמינות שניתן לאסוף נתונים "מהמסך" בלבד לגישות הקוראות למחקר קונטקסטואלי המשלב את עולמם הפיסי של הנחקרים. גם באנתרופולוגיה הספרות מתחלקת לרוב בין אתנוגרפיות וירטואליות המנתחות קהילות אינטרנטיות ורשתות חברתיות, לאתנוגרפיות "קלאסיות" המשלבות טכנולוגיה ואינטרנט כחלק מהשדה הממשי. בהרצאה זו אבחן את המתח בין שתי הגישות הללו באמצעות ממצאים אתנוגרפיים מעבודת שדה בגאנה האורבנית. האתנוגרפיה שערכתי בוחנת פרקטיקות של הגנה על פרטיות מול הפגנת פומביות בקרב מעמד הביניים הגנאי באמצעות שתי שדות: בתים פרטיים ומדיה חברתית. התצפיות בבתיים נעשו בשיטות "הקלאסיות" של האנתרופולוגיה, וכללו התייחסות לאדריכלות, תכנון המרחב, וחפצים. התצפיות במדיה החברתית, לעומת זאת, נעשו באופן וירטואלי וכללו ניתוח של טקסטים, תמונות וסרטונים.

בחינה של התנודות בין "פרטי" ל"ציבורי" בבתיים פרטיים ובמדיה חברתית מעלה הקבלות, ניגודים וסימבוליות בין החומרי לדיגיטלי ובין קודים תרבותיים מוכרים להזדמנויות חסרות תקדים שטכנולוגיות דיגיטליות מעניקות. דיירי הבית מסמנים גבולות ברורים בין פרטי לציבורי בכדי לנהל את הנראות שלהם בקהילה באמצעות דלתות, חומות, חצרות ותפיסות רוחניות המקבעות את הבית כמקום פרטי. במקביל לתופעה זו מתבצע אימוץ נלהב של הרשתות החברתיות, תוך מודעות גבוהה לפרמטרים של נראות ופרטיות, המכתיבים את דרכי השימוש. המרחב הדיגיטלי מייצר הזדמנויות חדשות לאינטראקציה פרטית, הרחק מהעין המשגיחה של הקהילה, אך גם חושף את האינדיבידואל ואת משפחתו לסכנות חדשות. מטרתי בהרצאה זו היא להדגים כיצד מחקר משולב ורב מימדי מאפשר הבנה מעמיקה יותר של כל אחד מהשדות, ושל היחסים הסימביוטיים בין הממשי למקוון ובין החדש לישן.

בין פרקטיקה אתנוגרפית לתוצר אתנוגרפי: סוגיות של אנונימיות וכוח במחקר אודות פורומים מקוונים של צרכני זנות.

ד"ר יעלה להב-רז, ביה"ס לממשל וחברה, המכללה האקדמית ת"א יפו

במשך מאות שנים, צריכת זנות מהווה את "הסוד הגלוי" של גברים. היא נתפסת כמסמן זהות גברי נורמטיבי, חלק מהחינוך המיני של נערים, משהו ש"גברים עושים", עשייה המסמנת את הגבר כ"נורמלי" ובו בזמן מלמדת אותו ללוותה בשתיקה. לשתיקה תפקיד מכריע שכן היא זו המאפשרת לסוד הגלוי להתקיים. הראשונים להפר את משטר השתיקה היו פורומים מקוונים שיצרו קרקע נוחה לשיתוף חוויות מיניות משלל זירות הזנות, כמו גם ייצור ועיצוב הזנות העכשווית לפי צרכיהם של הלקוחות. פורומים אלו אפשרו "יציאה מהארון" כי בתוכם הכול (כביכול) גלוי, אך האנונימיות האינהרנטית למדיום, רק משכפלת ומעמיקה את תחושת אי הידיעה אודות זהות היודע (הקורא). לכן, אצל צרכני זנות, היציאה מהארון (הכתיבה בפורומים) היא פרדוקסלית מכיוון שהיא מכניסה אותם לארון חדש. וכך, לצד האפקט המשחרר והיכולת להביע מגוון תשוקות וחוויות מיניות, הארון הופך למבנה אינהרנטי באפיסטמולוגיה של הזנות. סוגיות של אנונימיות, ידיעה וכוח הופכות לרלוונטיות לא רק עבור צרכני זנות הפועלים במרחב המקוון, אלא גם עבור החוקרת את התופעה. בהרצאה זו אעסוק בסוגיות מתודולוגיות ואתיות הנוגעות לכוח בו מחזיקה החוקרת בקביעת השדה, גבולותיו, כתיבת הנרטיב וייצוגו. כמובן שאלו סוגיות הקיימות בכל מחקר, ודאי כזה המחזיק בתפיסת עולם פמיניסטית, אך הזירה המקוונת מאתגרת סוגיות אלו ויוצרת פעמים רבות דיסוננס בין הפרקטיקה האתנוגרפית לבין התוצר האתנוגרפי. הדיסוננס המדובר מתחזק בחסות מרכיב האנונימיות שמעלה שאלות הנוגעות לכוח-בידי מי מצוי הכוח? מי מכיר את מי ומי נותר במחשכים במהלך המחקר ובתהליך פרסומו, האם אלו הנחקרים או דווקא החוקרת?

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

הביטוס דיגיטלי: תיעוד ופרשנות דרך יצירת מרחב מקוון מחקרי ברשתות חברתיות דיגיטליות (SNS)

ענבר מיכלזון דרורי, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בר אילן

רשתות חברתיות (SNS) כמעט ולא נחקרו עד כה כשדות של מאבקים חברתיים על הון סימבולי (Schwarz 2010), אף על פי שאין עוררין כי הופעתן הולידה "הרגלים דיגיטליים" חדשים, המשנים את היחסים החברתיים מן היסוד (Hallett and Barber 2014). כפי שיכולים להעיד המוני המשתמשים ברשתות החברתיות, הצגת האני בחיי היומיום הדיגיטלי הפכה למשימה תובענית אשר מאפיינת את החיים במודרנה המאוחרת (Bauman 2002). משימה זו משתנה תמידית כשהטכנולוגיה מתרגמת זהות במאפיינים חדשים (Latour 2005), אך לא פחות מכך, בהתאם לתצורות הספציפיות של ההון הסימבולי של המשתמשים עצמם. מתוך נקודת מבט שכזו, המחקר הנוכחי בוחן כיצד ארבע קבוצות של בני נוער ממעמד בנוי ונמוך, מכוננים את זהותם האתנו-מעמדית ומגדירות כבעלת ערך ברשתות חברתיות? וכיצד רשתות חברתיות מייצרות מחדש יחסים אתנו-מעמדיים ומגדריים?

מתודולוגית המחקר היא שילוב בין ראיונות עומק ואתנוגרפית רשת, כאשר כיום מתקיימים ראיונות עם 30 נערות ונערים המתגוררים בעיר לוד, ו-30 ראיונות עם בני נוער המתגוררים במודיעין ורמת אביב. הראיונות מתמקדים בפרקטיקות דיגיטליות של המרואיינים, שאני מגדירה אותן כסט רחב של פעולות, המתארגנות כאסטרטגיות ליצירת משמעות והצגת העצמי בהקשר חברתי ספציפי. לאחר כל ראיון, אני מציעה למרואיינים להצטרף לפרופיל המחקר שהוקם למטרה זו ברשת האינסטגרם, ועבור מי שפעיל גם ברשת הפייסבוק. פרופיל המחקר שהוקם ברשתות הללו (פרופיל נפרד לכל מעמד) מאפשר לי כחוקרת לראות את המציאות כפי שהיא נראית מנקודת מבטם של השחקנים, ולעקוב אחר ההרגלים הדיגיטליים של המרואיינים ברמה יומיומית. בהרצאה זו אתמקד ביתרונות והחסרונות, האתגרים והעושר שנפתח בפני החוקרים המשתמשים באתנוגרפית רשת מסוג זה.

יצאתי לחפש שדה, תיכף אשוב: תהליך גיבוש גבולות שדה המחקר בזירה הקיברנטית

שירה ריבנאי בהיר, המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת בן גוריון

הרצאה זו מבקשת להתבונן בתהליך זיהוי וברור גבולות השדה הנחקר במרחב הקיברנטי ובפרט בפלטפורמות המדיה החברתיות. תוך התבססות על מקרי בוחן מזירת האקטיביזם הדיגיטלי ועל הספרות המתפתחת בתחום, אבקש למקד את ההתבוננות בפרובלמטיקות האתיות, המתודולוגיות והאפיסטמיות של תהליך זה. נקודת המוצא האתנוגרפית והאונטולוגית אינה משתנה, אולם מהו השדה ובאיזה אופנים הוא מגלם תופעה ופעולה חברתית במרחב הקיברנטי אינם כשהיו. במרחב זה חל שינוי מהותי ביחסים הדיאלקטיים בין השדה לבין קטגוריות מסורתיות. גבולותיו של השדה נשענים פחות ופחות על קטגוריות גיאוגרפיות, חברתיות ותרבותיות ויותר על פרקטיקות שיח, על מודלים אלגוריתמיים ועל מאפייני זרימת מידע. אם מוסיפים לכך את שינוי התצורה המתמיד וארעיות החומרים הדיגיטליים שבמידה מסוימת התנועה או הזרימה הופכות להיות הסובייקט. מעבר לקושי הנובע מהדינמיות, ישנן דילמות הנובעות מתפקידן המהותי של הפלטפורמות הטכנולוגיות בהבניית המרחב הארכיאולוגי של הזירה הנחקרת ושל הארטיפקטים המיוצרים בגבולותיה. פלטפורמות אלו מבנות ומעצבות הן את מרחב הזיכרון של המידע (באמצעות קיומו או היעדר קיומו של ארכיון) והן את ההיררכיה של אותו מרחב זיכרון באמצעות פעולת אוצרות מידע (מה מוצג? ולמי?). היבטים אלו סודקים את ההבנות הקיימות אודות מהו טקסט תרבותי ומהי ההשתתפות וכתובה של יחיד בשדות אלו. אין בכוונתי לטעון כי דינמיות של כוח המעצבות את שדה המחקר ואת הפרקטיקה האתנוגרפית הינן תופעה חדשה או "יחודית למרחב הדיגיטלי", אלא שהמכניזם והשחקנים השתנו ומכאן הצעדים האפיסטמיים והמתודולוגיים. בהרצאתי אבקש להרחיב את מהותן של דילמות אלו עבור העבודה האתנוגרפית. בנוסף, אנסה לפרום (ולו במעט) את הפרובלמטיקות הללו באמצעות הצעה למודל דו שלבי לאיתור שדה המחקר, כאשר תהליך זיהוי השדה וגבולותיו אינו שלב מקדמי לעבודת השדה אלא מרכיב מרכזי בעבודת השדה עצמה המלווה אותה לכל אורכה. מהלך זה נשען ומצטרף לעבודתם של חוקרים המתווים דרך זו כדוגמת Tom Boellstorff ו-Annette N. Markham.

מתדיין: פרופ' יונתן מזרחי

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

ד"ר חזקי שוהם	בר אילן	מארגן: ד"ר חזקי שוהם
מכון	המכון	יהדות ישראלית' כמשאב היבדלות: המיתוג מחדש של ההתחדשות היהודית
מכון נן ליר	מכון נן ליר	תיקון העולם דרך תיקון העצמי: פעולה פוליטית של מתקשרות בישראל
בר אילן	בר אילן	זהות יהודית צרכנית: מסיבות הבר/בת מצוה בישראל
העברית	העברית	גלגולי קדושה בארץ הקודש - מאתר החצייה "מעברות הירדן" לאתר הטבילה "קצר אליהוד" (ובחזרה)
בר אילן	בר אילן	מגיב: ד"ר נסים ליאון

דת ואתוס צרכני בישראל הנאוליברלית

רציונל המושב

המושב המוצע מבקש לנתח היבטים כלכליים, מעמדיים וצרכניים בחיי הדת של יהודים בישראל. אף כי המחקר האנתרופולוגי של הדת בישראל עסק לא מעט בהיבטים אלו, הדיון הקיים במערך היחסים שבין דת וכלכלה תחת הסדר הנאוליברלי מתמקד בעיקר במעמדות הנמוכים, ונוטה להתעלם מקבוצות ומפרקטיקות שאינן ממוקמות בשוליים מבחינה סוציאקונומית. המושב המוצע לא יסתפק בניתוח ההיבטים הכלכליים של הקיום הדתי כשלעצמם, אלא יבחן גם את הממשק בין טקסים, רעיונות ומוצרי צריכה דתיים לבין שיח הבחירה החופשית והאחריות האישית האופייני להומו אקונומיקוס הניאוליברלי, ואף יציע מגוון של אפשרויות להבין ממשק זה כביטוי של החומרי ברוחני, כמשאבים ליצירת גבולות מעמדיים או כטקסי צריכה בעלי תוכן דתי. כך, שלוש ההרצאות המוצעות יבררו מקרוב, על סמך דוגמאות אתנוגרפיות, את אופני השימוש באתוס הנאוליברלי של גאולה ותיקון עולם באמצעות שיפור-עצמי בקרב מתקשרות (אדם קליין-אורון); את ההקשר המעמדי והאתני של המשיכה ל"יהדות ישראלית" בקרב המעמד הבינוני כאמצעי של היבדלות (רחל ורצברגר ודנה קפלן); ואת הריטואליזציה של דפוס צריכה המקודדים כ"זהות יהודית" במסיבות הבר/בת מצוה הראוותניות המקובלות בקרב חילונים בישראל (חזקי שוהם). דרך מקרים אלו נבקש לעמוד על תרומתה הייחודית של האנתרופולוגיה לדיון בהיבטים ה"רוחניים" של האתוס הנאוליברלי ובמופעים המקומיים הייחודיים שלו.

'יהדות ישראלית' כמשאב היבדלות: המיתוג מחדש של ההתחדשות היהודית רחל ורצברגר, המכון הטכנולוגי חולון

בשנת 2011 עבר 'פנים - איגוד ארגוני יהדות ישראלית' - ארגון הגג המאגד את בתי המדרש הפלורליסטיים, קהילות התפילה החילוניות, המכינות הקדם צבאיות ועשרות ארגונים נוספים, "מתיחת פנים" ומטרותיו הוגדרו מחדש. עד אז מיסגר הארגון את מרחב הפעילות של הארגונים החברים בו כ-"התחדשות יהודית". אולם, ב-2011 כחלק משינוי ארגוני נרחב, פעילות הארגונים מותגה מחדש וקיבלה את הכינוי 'יהדות ישראלית'.

בהרצאה זו אנו מציעות קריאה ביקורתית של 'יהדות ישראלית', כ-'צורה עולה' מעמדית, במונחי של ריימונד וויליאמס. נקודת המוצא שלנו היא הערעור העכשווי של סוציולוגים ואנתרופולוגים של דת ודתיות בישראל על הבחנות המציבות דתיות וחילוניות כניגודים בינאריים. אף כי מהלך אנליטי זה הרחיב את הידע אודות קטגוריות דתיות היברידיות כגון חילוניות-יהודית, מסורתיות ורוחניות ועולמות המשמעות הדינמיים, השיחים והפרקטיקות המכוננים אותן, הרי שלטענתנו התהליכים החברתיים הרחבים והמבניים המארגנים את הבנייתן של הכלאות הללו טרם נחקרו לעומק. לפיכך, המחקר הנוכחי מבקש להתקדם צעד נוסף, ולהציע למקם את הערעור "מלמטה" שארגוני ה-'יהדות הישראלית' מציעים לקטגוריה הבינארית של דתי/חילוני בהקשרו האתנו-מעמדי הלוקאלי.

בהמשך לעבודתנו הקודמת על המאפיינים המעמדיים של העידן החדש היהודי בישראל (Kaplan and Werczberger 2015), ובהתבסס על אתנוגרפיית רשת של מספר ארגוני 'יהדות-ישראלית' ננתח אופני גיוס, פעולה ושיח המבנים את פעילות ה'יהדות הישראלית' ונצביע על התווים המעמדיים

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

והאתניים המאפיינים פרקטיקות אלה. נטען כי לאחר שיהדות הפכה למשאב בעל ערך במרחב הציבורי ולתוצר אטרקטיבי של פוליטיקת זהויות (בעיקר זו המזרחית והחרדית) המיתוג המחודש של ההתחדשות היהודית כ-"יהדות ישראלית" מהווה ביטוי לניכוס ולשימוש ביהדות כמשאב היבדלות אתנו-מעמדי בידי המעמד הבינוני-גבוה האשכנזי.

תיקון העולם דרך תיקון העצמי: פעולה פוליטית של מתקשרות בישראל אדם קלין אורון

למרות השם הנפוץ "העידן החדש", בעשורים האחרונים נעלם מרוב הפרקטיקות הרוחניות העיסוק באחרית הימים ובהבאת גאולה לעולם. דרך ניתוח תופעת התקשור, שהעוסקים בה טוענים להעברת מסרים מישויות לא-חומריות, אראה שהאמונה בהגעתו של עולם טוב יותר לא פחתה, אלא שהמוקד של העשייה הוזח מהזירה הפומבית לזירה הפרטית. המתקשרים גורסים שדרך תהליך של הבנה עצמית ומיצוי פוטנציאל שעובר האדם הפרטי, "המאזן האנרגטי" של העולם כולו הולך ומשתפר. הן הפרקטיקה והן האמונה של המתקשרים מתרכזת בדרכים לעזור לעצמך, אך המטרה הסופית נשארת תמיד גם עזרה לעולם כולו: גאולת העולם דרך גאולת הפרט. באמצעות ניתוח ראיונות עם מתקשרים מישראל, לצד חומרים מתוקשרים מישראל ומהעולם, מחקר זה מציג את המקבילות בין צורת חשיבה זו לבין הגישה הנאו-ליברלית, ובמיוחד תפיסת השוק החופשי לצד האמונה בכוחו ובאחריותו של הפרט לבצע בחירות מושכלות ויעילות בכדי להביא, בסופו של דבר, לשיפור חברתי כללי. יחד עם זאת, במקרה של התקשור לכל הפחות, הגאולה הקולקטיבית לא אמורה להגיע דרך פעולה פוליטית קיבוצית בעולם, אלא דרך "הקבוצה הוירטואלית המצטברת", דהיינו, דרך פעולה רוחנית הנעשית ברמה הפרטית, אך נתפסת כמצטברת, בממדים רוחניים כלשהם, לכדי פעולה קבוצתית המשנה את העולם כולו.

זהות יהודית צרכנית: מסיבות הבר/בת מצוה בישראל חזקי שוהם, התוכנית הבינתחומית ללימודי פרשנות ותרבות, אוניברסיטת בר אילן

מהי ה"זהות היהודית" שאותה מכוננת או מביאה לידי ביטוי מסיבת בת/בר מצוה אקסטרווגנטית ברוח תרבות הצריכה, כפי שהיא נחוגה בישראל? בהרצאה המוצעת תוצג ההיסטוריה האנתרופולוגית של אופני חגיגת הבר/בת מצוה בזרם המרכזי של החברה הישראלית בעשורים האחרונים, כפי שהיא משתקפת בתרבות הפופולרית, בעיתונות, במודעות פרסומית ובספרות יעץ. אטען שהבר והבת מצוה עשו שימוש אינטנסיבי בפולחן יום ההולדת ובאתוס הדמוקרטי, בעוד טקס החניכה המסורתי של הבנים הפך לקומי, אקזוטי או אגבי ונעדר (כמעט) לגמרי אצל הבנות. כדי לנתח את סוג ה"זהות היהודית" שאותה מקודדת מסיבת הבר/בת מצוה, אצמד בעקבות קריאתו של לאטור לאנתרופולוגיה סימטרית, ואנתח את תרבות הצריכה כתרבות במלוא מובן המילה, הכוללת חפצים ואנשים יחד ומייצרת משמעויות. כמו כל תרבות אחרת, גם בתוך תרבות הצריכה ניתן לנתח מיתוסים, טאבוים, יחסי כוח והתנגדות – וכן טקסים, שהבולט בהם הוא יום ההולדת שהפך לטקס המחייב ביותר של העידן התעשייתי ונשמר בפורמט הוויקטוריאני עמוק לתוך העידן הבתר תעשייתי. בניגוד לטקסי חניכה קלאסיים שבהם על החניכה לעמוד באופן ריטואלי ומוקצן במשימה ששייכת לשגרת עולם המבוגרים, הרי יום ההולדת בפורמט הקלאסי שלו מתאפיין דווקא בהיעדר משימות ובסיפוק תשוקות אינדיבידואליות של החוגג/ת, ונותן ביטוי ריטואלי למיתוס הדמוקרטי לפיו כל אחת ואחת מאיתנו חברה/ בחברה מעצם היוולדה/ו ללא תנאים מוקדמים וללא צורך בחניכה. טענתי היא תהליך היעשות הבר/בת מצוה מטקס חניכה למסיבת יום הולדת מורחבת משקף "זהות יהודית" פרימורדיאלית לפיה כל יהודי/ה חברים בקולקטיב ללא צורך בהוכחת עצמם. בצד זה, מרכזיותה של תרבות הצריכה מנכיחה גם את המיתוס הצרכני המנוגד הרואה את הזהות כתוצר של בחירה חופשית ומשתמש בטקסים כדי להנח אותה על המדף בסופרמרקט הזהויות.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

"סביבת עבודה" - השדה המשתנה של מומחים, פעילים וחוקרים ביחסים בין סביבה לחברה בישראל		
יו"ר: ד"ר אינה לייקין	או"פ, תל אביב, ברנדייס	
ד"ר ראמז עיד	סכנין, האו"פ	לגלות את סוד הקיימות: על חשיבותם של מחקרים סביבתיים מרובי-אתרים בעידן הניאו-ליברלי
טליה פריד	בר אילן	The Invisible Work of Tracking and Planning Household Waste
שחר שלוח	העברית	החומרים שמהם בנויה הסביבתנות: התנדבות, פסולת אורגנית וסיפורה של "חבורת הזבל"
צפואת טהא, נארימן סרסור, סוזאן טהא	בי"ס אלזהאראא	חקר מקרה: העצמה באמצעות פעילות בתחומי סביבה, קיימות ומורשת
מגיב: פרופ' דני רבינוביץ'	תל אביב	

"סביבת עבודה" - השדה המשתנה של מומחים, פעילים וחוקרים ביחסים בין סביבה ובין חברה בישראל

תקציר למושב קהילת סביבה וחברה באגודה הסוציולוגית בכנס השנתי ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

יו"ר: ד"ר אינה לייקין, המחלקה לסוציולוגיה למדע המדינה ולתקשורת, האוניברסיטה הפתוחה;

מתדיין: פרופ' דני רבינוביץ', המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת ת"א;

מארגנת: שחר שלוח, ביה"ס ללימודי סביבה ע"ש פורטר, אוניברסיטת ת"א

המשבר הסביבתי רב הפנים - הכולל שינוי אקלים, דלדול משאבי טבע, זיהומי קרקע, אוויר ומים ובעיות רבות נוספות - מסכן אוכלוסיות פגיעות ומציב אתגרים גם בפני קהילות חזקות יחסית. אולם, השינויים הסביבתיים, הדרמטיים למדי במקרים רבים, החיים לצדם של שינויים אלה וההתמודדות עמם הם הזדמנות לאקטיביזם, צבירת ידע ועיסוק בסוגים חדשים של עבודה, וכפועל יוצא גם להעצמה אישית וקבוצתית. לפיכך, חוקרי סביבה וחברה עובדים בשדות שממוקמים על הציר שבין פגיעות ובין העצמה. מושאי המחקר שלהם הם, כתמיד, בני אדם, אך גם מושאים לא-אנושיים כמו מרחבים פתוחים, נכסי טבע, בעלי חיים ופסולת. מושב "סביבת עבודה" יעסוק בשדה הדינמי של סביבה וחברה ובשאלות של פגיעות, אקטיביזם, ידע והון סמלי.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

לגלות את סוד הקיימות: על חשיבותם של מחקרים סביבתיים מרובי-אתרים בעידן הניאו-ליברלי

ד"ר ראמז עיד, אונ' ברן, שווייץ

עבודתם של האנתרופולוגים עם קהילות קטנות מאתגרת היום על ידי התפשטותו של אותו "כפר גלובלי" הפועל על פי עקרונותיה של הכלכלה הניאו-ליברלית בתוך מספר רב של מדינות. אנתרופולוגים רבים מאמינים שמחקרים אתנוגרפיים מרובי-אתרים מאפשרים השוואה של הדרכים הייחודיות שבהן קבוצות מוחלשות מנסות להתנגד ולהתאגד נגד ההשפעות החיצוניות של המדינה והכוחות הגלובליים. מחקרים אלה מייצרים בעצם קהילות מקומיות בנות השוואה המתמודדות עם אותן דילמות.

ההרצאה תנסה בהתחלה לסקור חלק מקריאותיהם של אנתרופולוגים בולטים לאורך ההיסטוריה לאמץ גישה מחקרית השוואתית, אך תתמקד בפוטנציאל הגלום בתוך מחקרי סביבה משווים בשני העשורים האחרונים. עבודתה הענפה של אלינור אוסטרם תרמה להתפתחות מחקרי המשך בתחום האנתרופולוגי הסביבתי-כלכלי. העקרונות שהציעה שימשו מספר רב של אנתרופולוגים (אינסמנגר, האלר, ריבוט ואחרים) כבסיס עשיר למחקרים המנסים לאתר את הקבוצות האתניות שמצליחות בכל זאת לשמור או לבנות מחדש את מוסדותיהם החברתיים לניהול בר-קיימא של משאבי הטבע שלהם, בקונטקסט עולמי מאתגר. האלר למשל הציע לאחרונה, ביחד עם מספר חוקרים אחרים, מסגרת מחקרית השוואתית חדשה ("Constitutionality") שמטרתה להתחקות אחר הניסיונות המקומיים בהבטחת תנאים לניהול משאבים בצורה בת-קיימא באתרים ושמורות עם ערכי טבע ותרבות בעלי ייחוד.

מחקרים אנתרופולוגיים סביבתיים מרובי-אתרים כאלה מעלים גם שאלות אתיות לגבי תפיסת תפקידו של האנתרופולוג כאקדמאי, ולבין תפקידו כאקטיביסט שמכיר את הבעיות והעוול שנגרם לקבוצות הנחקרות, ולשינוי בדרך החיים שנכפה עליהם על ידי המדינה או המוסדות הגלובליים. למרות קושי זה, מחקרים אלה ביכולתם לייצר הבנות אוניברסליות ליצירת מוסדות בני-קיימא שאפשר בסופו של דבר לחלוק אותן לא רק עם אנתרופולוגים אחרים, אלא גם עם הקהל הרחב. בזה טמון גם כוחם, לאור התפשטות ההרס הסביבתי והתגברות תופעת ההתחממות הגלובלית בכדור הארץ.

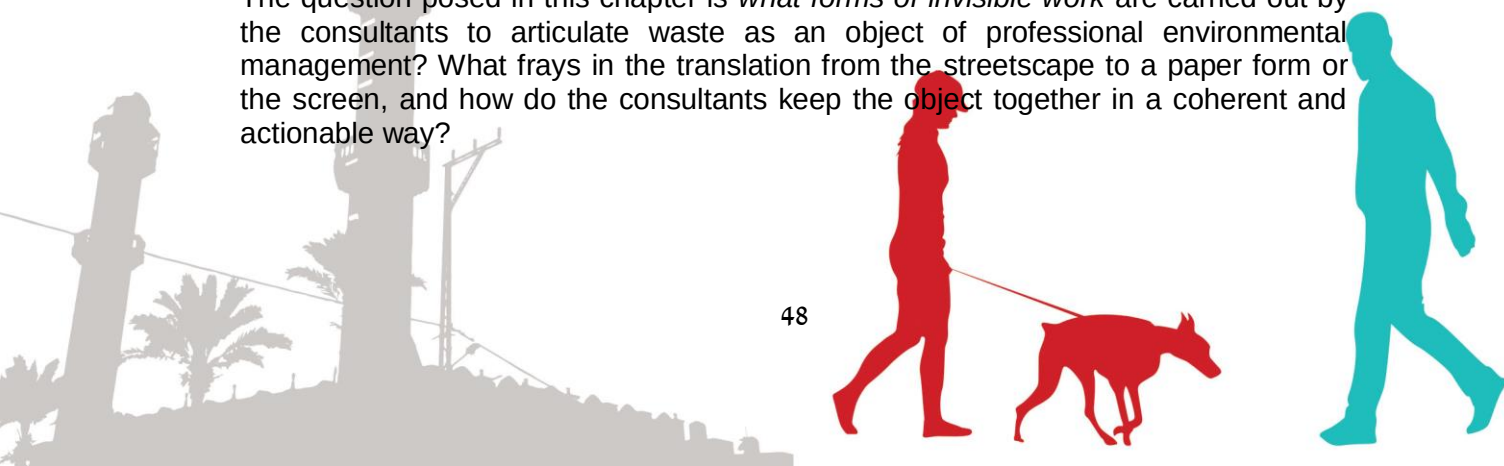
The Invisible Work of Tracking and Planning Household Waste

Talia Fried, Ph.D. Candidate, Graduate Program for Science, Technology & Society, Bar Ilan University, taliafried@gmail.com

This chapter describes and analyzes the activities of *waste tracking and planning* at a leading environmental consulting firm in Israel, in the context of an energetic national effort to minimize landfilling, led by the Israeli Ministry of Environmental Protection.

Waste consulting is an excellent site for examining the emergence of waste as an object of environmental governance and professional knowledge, since, by definition, consultants coordinate the boundary between the messy, imminent "trash" versus transcendent, manageable "waste."

The question posed in this chapter is *what forms of invisible work* are carried out by the consultants to articulate waste as an object of professional environmental management? What frays in the translation from the streetscape to a paper form or the screen, and how do the consultants keep the object together in a coherent and actionable way?

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

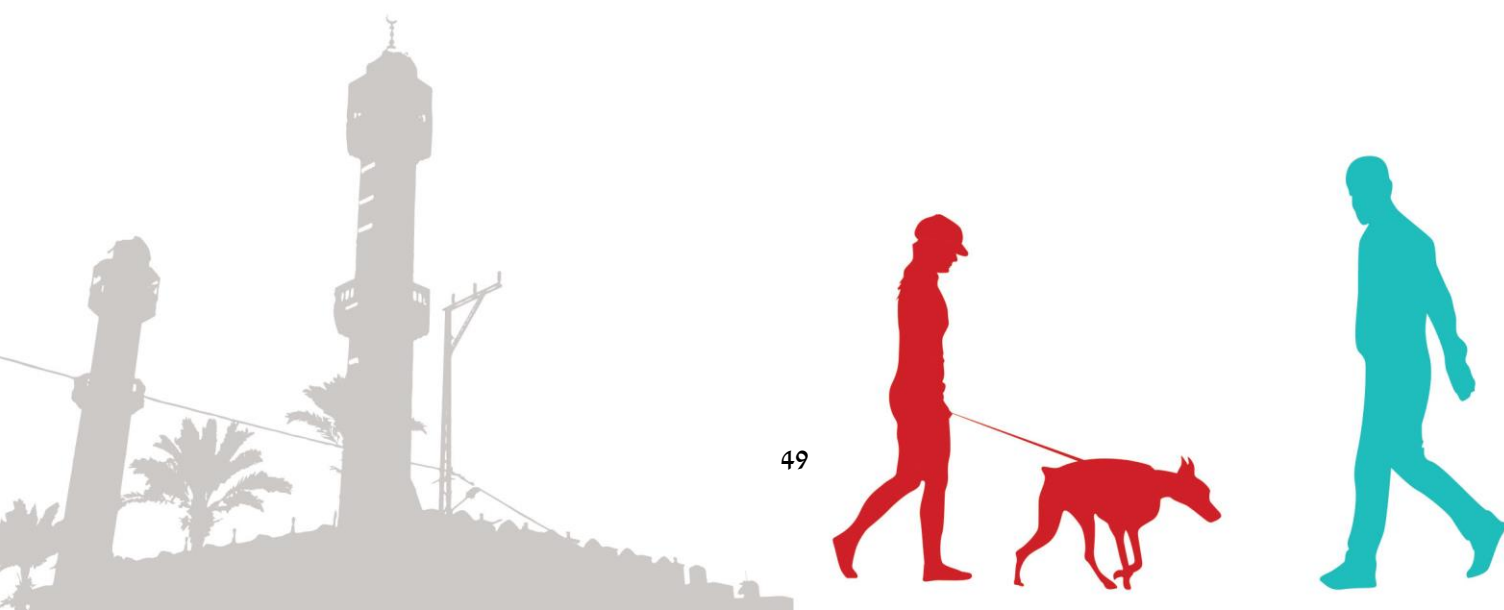
Findings show that environmental consulting is ostensibly about making waste management more rational and environmental, through such explicit tasks as counting, classifying, evaluating, unitizing, and monetizing garbage. In carrying out these tasks, however, the consultants also engage in many kinds of invisible work: *figuring out, guessing at, amending, beautifying, waiting for, and making sense of* waste and waste data. In following the consultants, it becomes apparent that waste does not already-exist as a known entity within an unremarkable material and ethical order, but rather that the consultants have to struggle to decide that order and to make the waste audible, often in a very effortful and conscientious way

החומרים שמהם בנויה הסביבתנות: התנדבות, פסולת אורגנית וסיפורה של "חבורת הזבל"

שחר שלוח, ביה"ס ע"ש פורטר, אונ' ת"א

בקיבוץ "גבעות" פועל כחמש שנים מערך לאיסוף פסולת אורגנית ביתית והפיכתה לקומפוסט. המערך, "גבעות ירוקה", הוקם כיוזמת שורש עצמאית על ידי שני חברים צעירים. השניים אספו סביבם עוד 18 מתנדבים מהקיבוץ, כולם גברים, רובם אבות צעירים ומשכילים בשנות ה-30 לחייהם, שמכנים את עצמם "חבורת הזבל". הרצאה זו תעסוק במשמעויות ש"חבורת הזבל" מקנה לפעילות הסביבת שלם ובאופן שבו הממד החומרי של הפעילות הופך לכלי חשוב בתהליך שירות גבולותיו הפיזיים והסמליים של הקיבוץ בתקופת השינוי המואץ.

בשונה מצורות אחרות של טיפול בפסולת, כמו מחזור או שינוע לאתרי טיפול, הפיכת הפסולת האורגנית לקומפוסט במקום נחשבת לאחת הפרקטיקות היעילות מבחינה סביבתית וכלכלית. אולם אנשי חבורת הזבל לא נטו להתפאר בהישגיהם הסביבתיים או לקשור את עצמם לתנועות ירוקות, חלקם אף התנערו משיוך כזה. רובם הסבירו את פעילותם הסביבתית במונחים של תרומה לקהילה, שימור מורשת קיבוצית-חקלאית וחינוך הדור הצעיר. מקימי הקבוצה הדגישו את התלאות הנלוות לתפעול המערך, אתוס מזהה אצלם עם אורח החיים הקיבוצי המסורתי. בתקופה שבה הקיבוץ עובר שינויים כלכליים ופוליטיים שמשפיעים על סדר חייהם של החברים הצעירים, נראה שההון הסמלי המזוהה עם התנדבות, מאמץ פיזי ומעורבות חברתית משמש את חברי הקבוצה בניסיונם למצב את עצמם כבעלי זכויות בקיבוץ. ההרצאה תעסוק בחומרים הפיזיים, באמצעותם חבורת הזבל עוזרת לחבריה להיות שחקנים חברתיים בעלי זכות דיבור בתהליך השינוי החברתי המואץ בקיבוץ. ההרצאה תדון בתפקידם של החומרים הפיזיים שחלקם שייכים לנוף הלא-אנושי של הקיבוץ: פחי האשפה, ריח הזבל, רעש הטרקטור וריצת הכלבים שמשרטטים יחד עם אנשי חבורת הזבל את הגבולות הסמליים הקיבוציים; עדר הפרות של הקיבוץ ותוצריו האורגניים שמסמנים בנוכחותם ובהשפעותיהם הסביבתיות את "קו הגבול" בין הקיבוץ ובין "האחרים" שלו.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

חקר מקרה: זהות מקום פרקטיקות - פרויקט "דיוקן מקומי" בכפר קאסם

צפואת טאהא, נארימן סרסור וסוזאן טאהא, נציגי פרויקט "דיוקן מקומי"

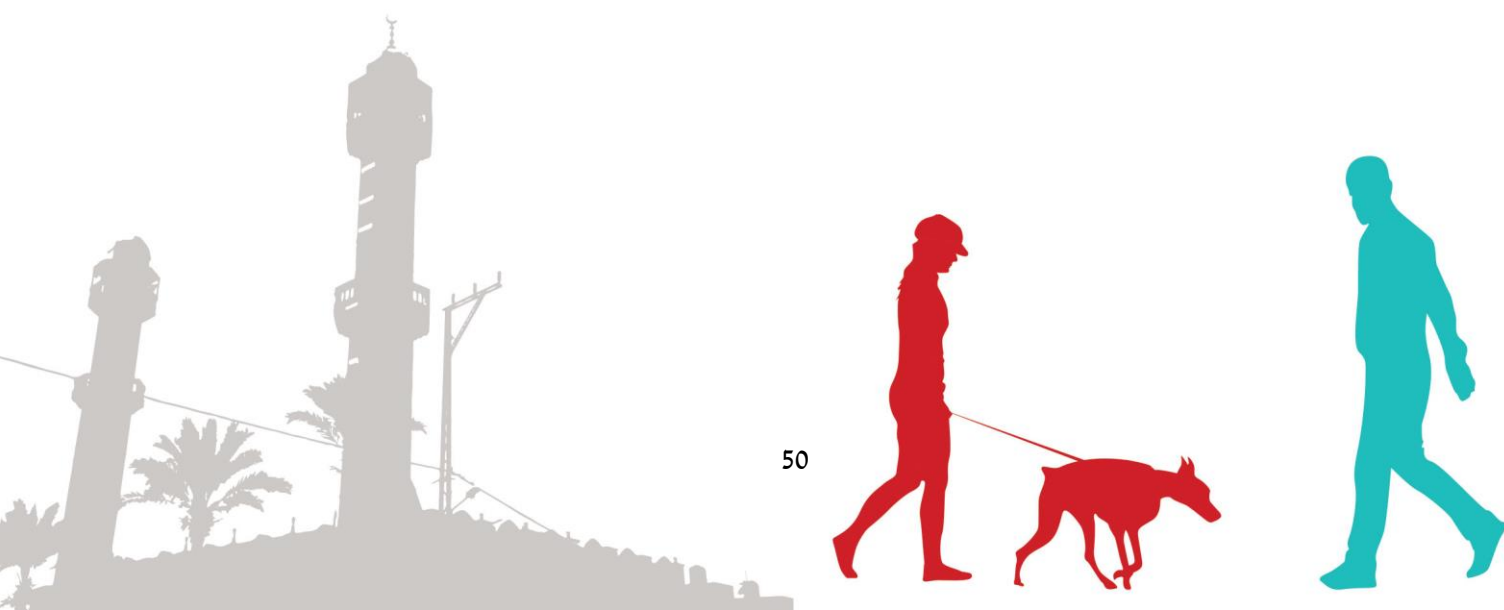
בתמיכה של חברת "דרך ארץ", מתקיים מזה שמונה שנים, בבית הספר הממלכתי אל זהראא בכפר קאסם קורס "דיוקן מקומי" בהשתתפות נשים מקומיות. הקורס מתבסס על עיקרון הקהילתיות כבסיס לפיתוח אחריות ומעורבות סביבתית. הנשים בחרו במהלך השנים לעסוק בתכנים וערכים מעולם הקיימות, הסביבה, המורשת והחברה. הקורס מתבסס על ניתוח תופעות, תהליכים וסוגיות עדכניות ורלוונטיות לחיי היום יום ומאפשר לנשים לא רק ללמוד על הסביבה, אלא לעסוק בפעולה בסביבת המגורים. כך הופכות הנשים לסוכנות שינוי ומשפיעות על הקהילה הקרובה.

במפגש יציגו השותפים למהלך את ההיבטים החברתיים-תרבותיים המושפעים מסגנון החיים המקומי בהקשר לקיימות: צפואת טאהא מנהל ביה"ס שרואה בשיח ובנושא הקיימות הון סמלי וכלכלי כהזדמנות לקדם ולבדל את בית ספרו בתוך הקהילה המקומית מתוך רצון לייצור "סיפור אחר" ואכן זכה במקום הראשון בפרס השרים לקיימות.

נארימן סרסור, מורה מקומית, רכזת מדעים, ראתה בתחום הזדמנות למצב עצמה במערכת המקצועית בתוך ביה"ס ומחוץ לו מול עמיתיה המורים הערבים והיהודים והקימה צוות קיימות בבית הספר. סרסור היא בוגרת תואר שני בלימודי סביבה בביה"ס ללימוד סביבה ע"ש פורטר, אונ' תל אביב.

סוזאן טאהא היאאמא לילדים בביה"ס אל זהראא ומשתתפת בקורס. טאהא מצאה משמעות מחוץ לעבודה הבית ולגידול הילדים והיום מדברת בשפת הקיימות ומזהה עם הובלת שינוי ומעורבות חברתית כחלק מקהילת נשים חזקה ומובילה.

חקר מקרה זה מציג את הגישה התרבותית הרואה בתרבות רפרטואר מרובד של אפשרויות פעולה הנובעות מחיי היום-יום. מילת המפתח היא "ההיגיון הפרקטי", הנטייה לפעול לא דווקא משיקול רציונלי ממוקד מטרה אלא כפעולה אינטואיטיבית הנובעת מתוך תחושה הנלמדת חברתית ומוטמעת במה שמתאים לאדם, למקום ולמרחב החברתי שבו הוא חי. במקרה זה, הזהות המקומית נבנית ומועצמת באמצעות פעולות יישומיות. נושא הקיימות הוא אמצעי לחיבור ויצירת מקום אחר לנשים המקומיות.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

		אנתרופולוגיה לשונית כיום:
		נקודת מבט ביקורתית
	אשקלון	מארגן ויו"ר: פרופ' חיים נוי
Talking Across a Globalized Field: Scale, Place and Space in Interfaith Dialogue Advocacy	העברית	ד"ר מרסי ברינק-דנן
בין מסורת לטכנולוגיה: ווטסאפ וזהות אתנית בישראל	העברית	פרופ' אסתר שלי-ניומן
דיבור ופעולה כקטגוריות תרבותיות בשיח אקטיביסטי	חיפה	פרופ' תמר כתריל
אנתרופולוג לשוני מבקר במוזיאון: שיח השתתפותי במוזיאוני מורשת והערות על נוסטלגיה ומוזיאליזציה של כתב יד	אשקלון	פרופ' חיים נוי

אנתרופולוגיה לשונית כיום: נקודת מבט ביקורתית

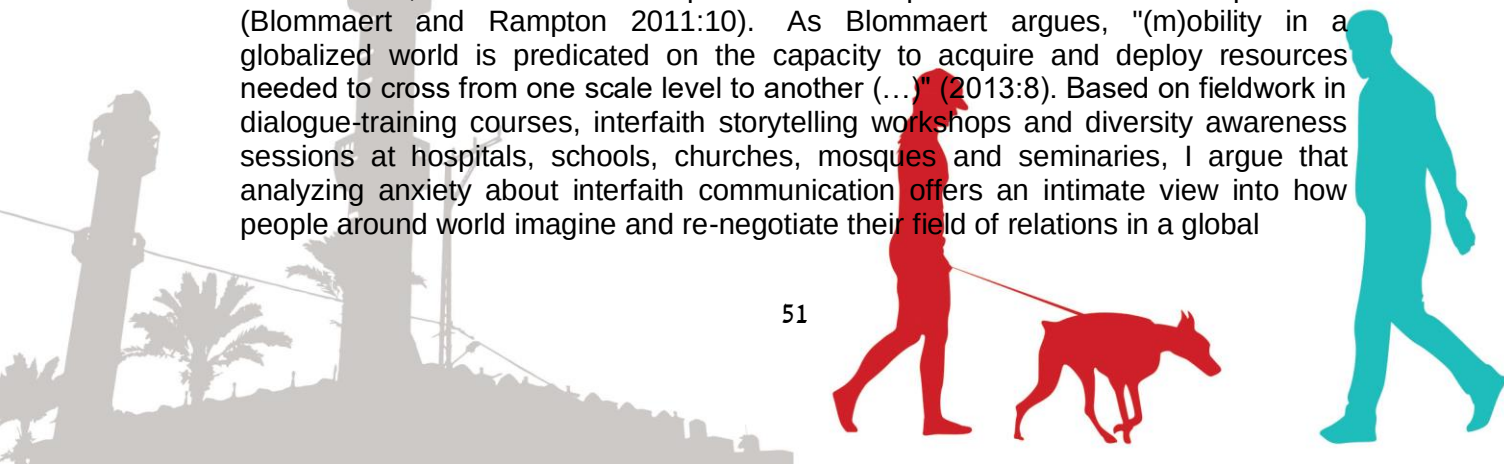
תקציר המושב:

המושב ייתן במה למחקרים אמפיריים ולסוגיות תיאורטיות ומתודולוגיות העוסקות בתחומיה השונים של האנתרופולוגיה הלשונית (linguistic anthropology) כיום, כמו גם בתחומים סמוכים. נשמח לקבל ההרצאות – מחקריות ותיאורטיות – שיעסקו בסוגיות המרכזיות בקשר שבין שפה, תרבות וחברה כפי שהוא עולה באתרי מחקר שונים. נושאים מוצעים להרצאות כוללים תהליכי סמיוטיזציה ואינדקסיקאליות, שילוב אתנוגרפיה ושיטות מחקר נוספות באנתרופולוגיה לשונית, אתרי ושדות מחקר וירטואליים ודיגיטאליים, מגדר ואנתרופולוגיה לשונית, ועוד. לאור התפתחויות פוליטיות בעיקר בארה"ב, נקבל בברכה הרצאות העוסקות ב-hate speech, שיח גזעני, ושוביניזם (על גווניו).

Talking Across a Globalized Field: Scale, Place and Space in Interfaith Dialogue Advocacy

Dr. Marcy Brink-Danan, Department of Sociology and Anthropology, Hebrew University

Building on recent anthropological approaches to scale, this paper charts the circulation of interfaith dialogue practices between London, New York and Jerusalem. From President Obama's Interfaith Campus Challenge to the Doha Annual Interfaith Dialogue Conference, today there are few places in the world where government policies have not prioritized increased interfaith communication. Why is God talk experiencing such a global boom? To understand how linguistic forms and practices accrue value through globalization, linguistic anthropologists and sociologists increasingly focus on interactions that are "actively 'scale-sensitive', mindful of the transnational, national or local provenance or potential of a text or practice" (Blommaert and Rampton 2011:10). As Blommaert argues, "(m)obility in a globalized world is predicated on the capacity to acquire and deploy resources needed to cross from one scale level to another (...)" (2013:8). Based on fieldwork in dialogue-training courses, interfaith storytelling workshops and diversity awareness sessions at hospitals, schools, churches, mosques and seminaries, I argue that analyzing anxiety about interfaith communication offers an intimate view into how people around world imagine and re-negotiate their field of relations in a global

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

society, necessitating an “entangled methodology of place” (Powell 2016). Charting the movement of global interfaith dialogue allows us to better understand why and how people discursively “scale their world” through communicative practices (Carr and Lempert 2016).

בין מסורת לטכנולוגיה: ווטסאפ וזהות אתנית בישראל

פרופסור אסתר שלי-ניומן, המחלקה לתקשורת, האוניברסיטה העברית בירושלים

שינויים לשוניים הם מאפיין טיפוסי לכל הגירה. התאקלמות או טמיעה חברתית מבוססות על אידיאולוגיות לשוניות, כמו גם על מדיניות לשונית ופרקטיקות המקובלות בקרב הקהילה הקולטת והקהילה הנקלטת כאחד. לעיתים, כמו בשנים הראשונות בישראל, נטישת שפות המוצא נכפתה במידה רבה כחלק מבינוי האומה הציונית החדשה.

מחירה של הזנחת שפה ואימוצה של אחרת אינו ניתן להערכה אובייקטיבית, בין היתר משום שערכן של שפות נמדד על פי קני מידה אידיאולוגיים-חברתיים-פוליטיים. לשפות היהודיות, בעיקר הערבית היהודית לגווניה, לא היתה יוקרה שתעודד שימור והעברת השפה לדורות הבאים. כתוצאה, כיום מרבית דוברי השפות האלה הם מבוגרים, בני הדור הראשון או השני להגירה. באוניברסיטאות יש להן מעמד של שפות גוססות המשתמרות לצרכי מחקר. עם זאת יש לערבית היהודית השפעה ניכרת על העברית של הפריפריה, אם כי היא נחשבת כשפה לא תקנית וירודה. בתקשורת ההמונים היא מזוהה עם שוליים עברייניים. למרות זאת אפשר למצוא בשנים האחרונות התעוררות והתעניינות בשפות המוצא, המתבטאת גם בקורסים לא אקדמיים.

ההרצאה מתבססת על השתתפות פעילה בקורס לערבית מוגרבת במשך שנתיים, ובוחנת את ההשתמרות של הלימוד באמצעות קבוצת ווטסאפ של הלומדים. הקבוצה שהתחילה כאמצעי תקשורת לצרכי השיעור הפכה לקבוצה חברתית בה מועברים טקסטים מילוליים, חזותיים וקוליים, המשקפים את התרבות המרוקאית בישראל. אבקש לטעון כי הקהילות הדיגיטליות, "ילידות" טכנולוגיות תקשורת, מאפשרות ניכוס מחודש של משאבים תרבותיים. בכך הקהילות הוירטואליות משמשות בו בזמן מרחב לביטוי תחושת קורבנות, וגם כמקור לגאווה וטיפוח מורשת תרבותית.

דיבור ופעולה כקטגוריות תרבותיות בשיח אקטיביסטי

פרופ' תמר כתריאל, המחלקה לתקשורת והפקולטה לחינוך, אוניברסיטת חיפה

אני מציעה לדון באקטיביזם כתצורה תרבותית מודרנית אשר צומחת מהשטח (grassroots) ושבמרכזה עומדת קריאה לפעולה לא-אלימה שמאתגרת הבנות והסדרים חברתיים קיימים. השתתפות במאבקים אקטיביסטים מגדירה זהויות של פעילים ומשרטטת גבולות של קהילות ששותפות למאבקים לשינוי חברתי ופוליטי בעלי מימדים מקומיים וגלובליים. אבקש לטעון שהשילוב בין התביעה לפעולה שתביא לתוצאות מוחשיות מחד, והמחויבות להתמקד במימד הסימבולי של דרכי פעולה לא אלימות מאידך, מסמן פרדוקס שמובנה בתוך מרחב הפעולה האקטיביסטית. פרדוקס זה בא לידי ביטוי בדיון הפנימי בקרב קבוצות אקטיביסטיות ומניב המשגות שונות של היחס בין דיבור לפעולה – כפרקטיקות מנוגדות או משלימות באופנים שונים. תוך כך מכון דפוס לשוני-תרבותי לו אקרא "שיח אקטיביסטי". שיח זה מייצר לקסיקון מקומי אודות שפה, פעולה וחברה, וכולל דיון נרחב על כוחה וגבולותיה של השפה.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

חומרי השדה למחקר זה מתייחסים לקבוצות אקטיביסטיות שונות שפועלות כרשת של ארגונים של החברה האזרחית מאז ראשית שנות ה-2000, אשר כולם רואים בסיום הכיבוש הישראלי בשטחים הפלסטיניים מטרה מרכזית. בהרצאה זו אצביע על סוגים שונים של פעולה לשונית שמכונים את שדה הפעילות האקטיביסטית, כגון העדפות לקסיקלית (כמו השימוש במונחים "כיבוש", "התנחלויות" ועוד), אתגור הקונסנזוס על-ידי הכרזה מאורגנת של אי-הסכמה (כמו ב"מכתבי לוחמים" למיניהם), או "שבירת שתיקה" באמצעות מתן עדות. כמו כן, אתייחס לאופן שבו שיח אקטיביסטי זה נותן ביטוי לצומת לשוני שאני מכנה "הממשק של דיבור ופעולה" (speech-action nexus). בחינת ממשק זה בשיח אקטיביסטי מעידה על יחס אמביוולנטי לפעולות לשוניות כהכרחיות מחד אך גם כחשודות מעיקרן, ומעלה שאלות לגבי האידיאולוגיה הלשונית בה מעוגן שיח אקטיביסטי זה.

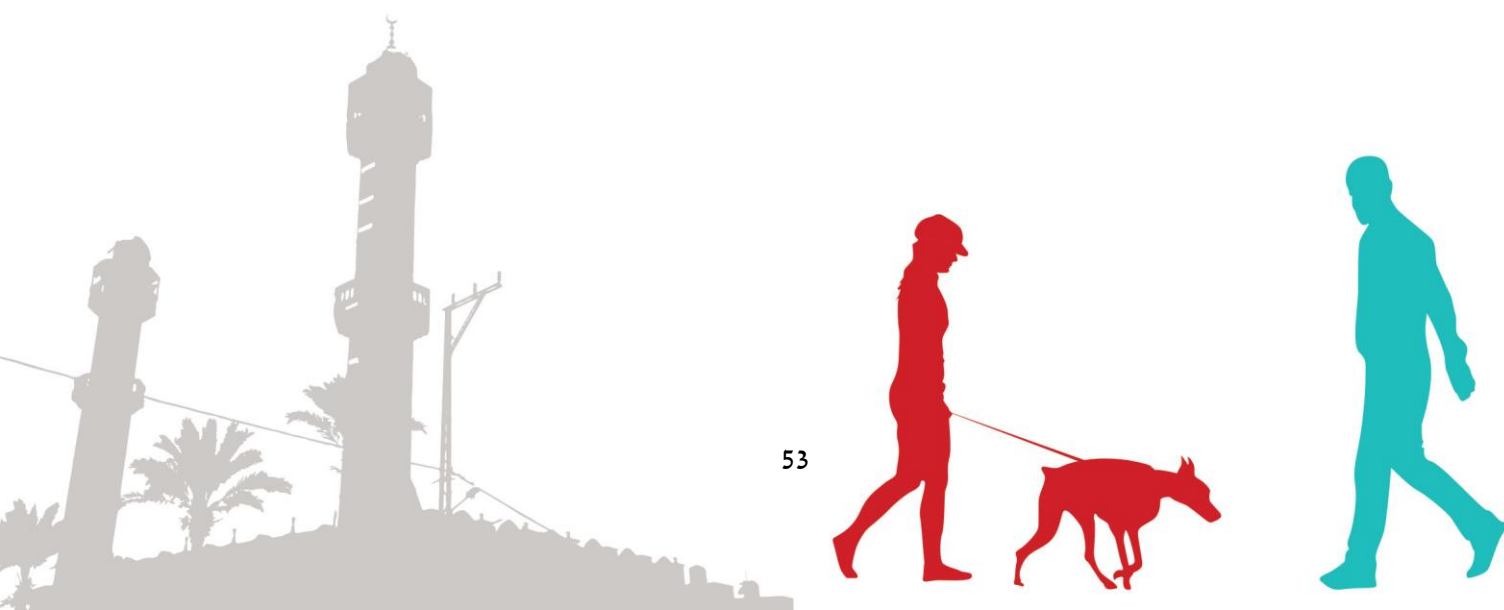
אנתרופולוג לשוני מבקר במוזיאון: שיח השתתפותי במוזיאוני מורשת והערות על נוסטלגיה ומוזיאליזציה של כתב יד

פרופ' חיים נוי, החוג ללימודי תיירות, המכללה האקדמית אשקלון

למוזיאונים, מכאן, ולדיסציפלינה האנתרופולוגית, מכאן, יחסים ארוכים ועשירים, הנפרשים משני צדי הוויטרינה: מוזיאונים רבים הוקמו על-ידי אנתרופולוגים, ארכיאולוגים ובעלי מקצוע וידע בתחומים קרובים, ואנתרופולוגים רבים לומדים וחוקרים (בתוך) מוזיאונים. בהרצאה זו בכוונתי להציג חלקים ממחקר אתנוגרפי ממושך במוזיאוני מורשת (יהודית) בארה"ב ובישראל, ולהציע נקודת מבט, ניתוח ותיאורטיזציה העולות כאשר אנתרופולוג לשוני מבקר במוזיאון. הביקור מושתת לכאורה על פרדוקס, שכן מוזיאונים מציעים סביבה חזותית וחמרית דומיננטית, עם תצוגות ואוספים של ארטיפקטים ממשיים ואוטנטיים. מוזיאונים שבהם ההסברים ארוכים מדי ויש לשפה מקום בולט מדי בתצוגה אינם נחשבים מוזיאונים העושים את מלאכתם נאמנה.

אך הפונקציה המסבירה היא רק אחת הפונקציות הלשונית ששפה ממלאת במוזיאונים. בהרצאה אתמקד בשיח השתתפותי בשני מוזיאוני מורשת. המדובר בנקודת המפגש בין מוזיאונים ובין מבקריהם, ובאמצעי התקשורת באמצעותם מזמנים המוזיאונים השתתפות פעילה בהיגוד (narration) מצד מבקריהם. חלקה העיקרי של ההרצאה יוקדש לבחינה השוואתית של שני מוזיאונים, ולתיאור האמצעים באמצעותם הם מזמנים השתתפות שיחנית מצד מבקריהם, ומה תכונותיו של השיח התגובתי של אלה. כל אחד מהמוזיאונים מציע אקולוגיה ואידיאולוגיה של אמצעי תקשורת (media ecology and ideology), וזו משפיעה ומעצבת את השיח ההשתתפותי בצורות שונות. ההרצאה תתמקד בשיח הכתוב והמוצג (displayed).

בסיכום אבקש להעיר מספר הערות על העבודה האינדקסיקאלית שמבצעים מוצגים הכוללים כתב יד (מכתבים, תעודות ומסמכים חתומים, ועוד). כן אציע שעם השימוש הרווח במדיה דיגיטלית כאמצעי תקשורת, הנייר והכתיבה עליו נטענים בערך נוסטלגי, וכך יותר ויותר מוצאים את מקומם כארטיפקטים מוזיאליים.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

		ארכאולוגים עושים אנתרופולוגיה: על תצפיות ותובנות אתנוגרפיות במהלך חפירות ארכאולוגיות
פרופ' ליאור גרוסמן	העברית	"גרים בקיבוץ וחופרים בכפר הפליאוליתי"
פרופ' רינה טלגם	העברית	החוקרת כיצרנית של מרחב קדוש: המקרה של בית הכנסת במגדלא
פרופ' גידי שלח	העברית	מה שרואים כשעושים משהו אחר: תצפיות כמו-אנתרופולוגיות תוך כדי מחקר שדה ארכאולוגי בצפון מזרח סין.
מגיב: פרופ' עופר בר יוסף	הרוורד	

ארכאולוגים עושים אנתרופולוגיה: על תצפיות ותובנות אתנוגרפיות במהלך חפירות ארכאולוגיות

עבור ארכאולוגים "עבודת שדה" מהווה נדבך מרכזי ומוכן מאליו במחקר. רוב רובם של הארכאולוגים יוצאים לשטח ושוהים בו תקופות ארוכות או קצרות כדי לחפור ולתור אחר ממצאים, אותם הם מנתחים במעבדותיהם ובטקסטים שהם מפרסמים. אולם הפעולות של יציאה לשדה, ביצוע סקרים, ואסוף ממצאים נעשות תמיד בהקשרים תרבותיים וחברתיים ספציפיים. לעתים מדובר בצוותים רב-לאומיים ורב-תרבותיים וביעדים מרוחקים מארץ המוצא, שם פוגשים הארכאולוגים את בני התרבות המקומית - צאצאיהם של אותם קדמונים שאחר עקבותיהם הם תרים. הארכאולוגים שוהים בשדה, עובדים, אוכלים, שותים וישנים ומקיימים מגוון אינטראקציות בינם לבין עצמם ועם תושבי המקום. במושב זה נדון בדינמיקה של השהות בשדה והמפגש עם ארכאולוגים מתרבויות אחרות ועם בני המקום, נחשוב על משמעות המפגשים וגם על השפעתם על תוצרי המחקר.

"גרים בקיבוץ וחופרים בכפר הפליאוליתי"

ליאור גרוסמן, החוג לארכאולוגיה, האוניברסיטה העברית

המחקר הפרהיסטורי שקע לתודעה הציבורית בצורה איטית מאז ראשית הארכאולוגיה בארץ ישראל. הציבור בעיקר בחר להתמקד בתקופות אשר נתנו גושפנקה לזכותנו על הארץ. בפרט הדבר נכון ליישובים הסמוכים לאתרי מפתח. קיבוץ עין גב נמצא בסמיכות למספר אתרים היסטוריים – בשטח הקיבוץ ישנו תל מקראי ובמורדות הגולן הסמוכים, האתר סוסיטא. במשך שנים אירח הקיבוץ את משלחות החפירה ותושבי הקיבוץ לקחו חלק בחפירות. הקרבה הגיאוגרפית והסיפורים ההיסטוריים הביאו להזדהות מוחלטת עם "מפעל" החפירות.

בחמש השנים האחרונות אני חופרת כפר פליאוליתי לרגלי האתר ההיסטורי סוסיטא. משנת 2011 המשלחת מתארכת בקיבוץ ובמשך כחודש מהווה חלק מנוף היום יום בקיבוץ. המשלחת מורכבת מסטודנטים וחוקרים מהאוניברסיטה העברית וגם מספר רב של חופרים מרחבי העולם.

במשך השנים אני עוקבת אחרי היחס של תושבי הקיבוץ למשלחת הפרהיסטורית ולשאר המשלחות באזור. במקביל, אנו שמים לב כיצד סביבת העבודה שלנו, בקיבוץ, משפיעה על המחקר עצמו. מעניין להתבונן בקשת הרחבה מאוד של תופעות בחיבור שבין תושבי העבר וההווה.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

החוקרת כיצרנית של מרחב קדוש: המקרה של בית הכנסת במגדלא

רינה טלגם, החוג לתולדות האמנות, האוניברסיטה העברית

במרחב גיאוגרפי אותו חולקים בני דתות ולאומים שונים מרחף תמיד החשש שהארכיאולוגיה תהפוך מאמצעי לחקירה והצגה של מגוון תרבויות העבר לכלי לקידום אג'נדות דתיות או לאומיות. בארץ שהיא ארץ קדוש יהודית, נוצרית ומוסלמית הסכנה של ניכוס הארכיאולוגיה להוכחת בעלות על שטחים ולטיפוח מיתוסים ונרטיבים לאומיים, פוליטיים ודתיים גדול עוד יותר. שיקולים כלכליים ותיירותיים עשויים להתווסף לאלו האידיאולוגים ולהכתוב מה ייחפר ובאיזו מידה.

הגוף המרכזי ובעל הסמכויות בתחום הארכיאולוגיה במדינת ישראל היא רשות העתיקות ולצדו פועלים גופים מחקריים אוניברסיטאיים, בתי ספר זרים לחקר הארכיאולוגיה (דוגמת מכון אולברייט ובית הספר הבריטי) וכן מוסדות מדעיים הפועלים במסדרים נוצריים (כמו בית הספר לחקר המקרא של הפרנציסקנים או בית הספר למקרא וארכיאולוגיה של הדומיניקנים). אלה האחרונים פעילים באתרים שבבעלותם, שהם על פי רב אתרים המקודשים לנצרות בירושלים, נצרת, כפר נחום, מגדל ועוד.

לפני ארבע שנים מצאתי עצמי מעורבת במחקר על פריט אבן יוצא דופן אשר נתגלה במרכז של בית כנסת מימי ישו במגדלה שעל חוף הכנרת. האזור בו נתגלה בית הכנסת נרכש מספר שנים קודם לכן בידי מסדר קתולי, המממן את החפירות, אחראי על פיתוח השטח והכשרתו למבקרים. בצמוד לשטח בית הכנסת מוקמת אכסניה לצליינים ובמרחק לא רב ממנו נבנתה כנסייה. תהליך הפיכת חלק זה של מגדלה לאתר קדושה נוצרי ריתק אותי, שכן מצאתי דמיון רב בינו לבין תהליך קידוש המרחב בשלהי העת העתיקה אותו חקרתי. עד מהרה התחוויר לי שאינני צופה המתבוננת בשדה מבחוץ, אלא בעלת תפקיד לא מבוטל בהנעת התהליך, שכן פרשנותי מעצימה את ייחודו וחשיבותו של האתר. הפוטנציאל שלי להפוך מצופה לנצפית הוא גדול. עד כמה מושפעת פרשנותי מקרבותי לאנשי המסדר עמם אני מקיימת יחסי עבודה וידידות? אלו מנגנוני ביקורת עלי להפעיל על מנת לחשוף זאת? מה מידת שליטתי בשימוש שנעשה בפרשנות ובידע שאני מספקת? כיצד אני נתפסת? והאם אני מבינה נכון את המתרחש? בשאלות אלו ואחרות אעסוק בשיחתי על תצפיות ותובנות אתנוגרפיות במהלך חפירות ארכיאולוגיות.

מה שרואים כשעושים משהו אחר: תצפיות כמו-אנתרופולוגיות תוך כדי מחקר שדה ארכיאולוגי בצפון מזרח סין.

גידי שלח, החוג ללימודי אסיה, האוניברסיטה העברית

עבודת שדה ארכאולוגית היא מסוג האתגרים הרב ממדיים שכוללים לא רק את שעות העבודה התובענית בשטח, אלא גם 24 שעות של פעילות שחורגת מחוויות היום יום הרגילות. קביעה זו נכונה עוד יותר לעבודת שטח המתבצעת בחו"ל, שבה למשך תקופה משמעותית (חודש או יותר) מתקיימת קהילה בין לאומית קטנה בסביבה זרה ובמידה רבה של ניתוק מהבית ומקהילת המוצא. למרות (ואולי דווקא בגלל) שהמחקר הארכאולוגי התובעני מהווה את מוקד הפעילות, נוצרות מדי יום סיטואציות חברתיות והזדמנויות לתצפיות בעלות אופי אנתרופולוגי הן על קבוצת החוקרים והן על האוכלוסייה שבקרבה אנחנו עובדים וחיים. תוך כדי במחקר השטח הארכאולוגים שאני מקיים מאז שנות ה-90 בצפון מזרח סין אני עוקב אחרי התהליכים החברתיים שמתרחשים בסין ומשפיעם הן על אוכלוסיית הסטודנטים הסינים שלוקחים חלק במחקר והן על אוכלוסיית האיכרים שבשדותיהם אנחנו חופרים ובקרבה אנחנו חיים. השעות בשדה מלמדות על תהליכי השינוי המהירים שהתרחשו בחברה הסינית בעשרים השנים האחרונות. בו בזמן, תצפיות אלו מעוררות מחשבות הקשורות ישירות לנושאי המחקר הארכאולוגי שלי על התפתחות הקהילות הכפריות בצפון סין בתקופה הנאוליתית, ועל היחסים בין העלית העירונית לרוב הכפרי בתקופת הברונזה.

מגיב: פרופ' עופר בר יוסף, אונ' הארוורד והאונ' העברית

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

אתנוגרפיה של קהילות חרדיות: קרבה, הרחקה ורפלקסיה		
מארגן: ד"ר מלאכי קרנצלר	בי"ס הבינתחומי לחברה וקהילה, הדסה	
ד"ר סימה זלצברג בלאק	בר אילן	מן ה"חצר" החסידית לחצר הוירטואלית: על השימוש באינטרנט בחקר החברה החרדית
אסף ליבוביץ	העברית	ברסלבס: ידוענים ישראלים, חסידות ברסלב ושאלת הישראליות
ד"ר שלמה גוזמן	בר אילן	גבולות החידוש: על ידע מתגונן בישיבה הליטאית ובכתיבה האנתרופולוגית
ד"ר מלאכי קרנצלר	בי"ס הבינתחומי לחברה וקהילה, הדסה	מה פתאום מביאים לנו אנתרופולוגית? מה, זה שבת באפריקה?", יחסי קרבה והרחקה בין חוקרים לחרדים בכנסים אקדמיים אודות החברה החרדית

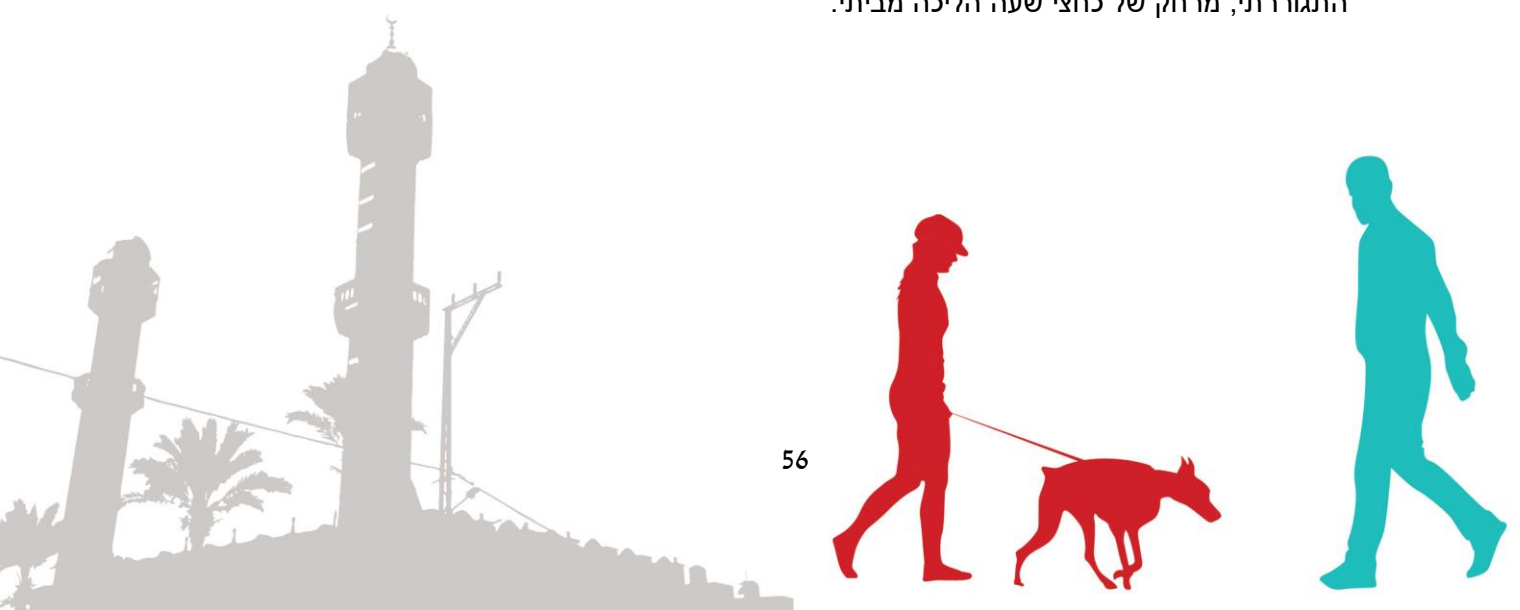
אתנוגרפיה של קהילות חרדיות: קרבה, הרחקה ורפלקסיה

במסגרת המושב תוצגנה אתנוגרפיות בקרב קהילות חרדיות ואתנוגרפיה על חקר קהילות חרדיות. שני צירי מחשבה מרכזיים מלווים מושב זה. הציר האחד, דיון בתהליכי המחקר והרפלקסיה שמתהווים תוך כדי המחקר האתנוגרפי בקהילות חרדיות. הציר השני, יחסי קרבה והרחקה המאפיינים את האתנוגרפיה של הקהילות החרדיות. כפי שנראה במסגרת המושב, יחסים אלה באים לידי ביטוי בין החוקר והנחקרים, בין קבוצות שונות של נחקרים ובין התפתחות הידע בחברה החרדית להתפתחות הידע האנתרופולוגי.

מן ה"חצר" החסידית לחצר הוירטואלית: על השימוש באינטרנט בחקר החברה החרדית

ד"ר סימה זלצברג בלאק

מרבית המחקרים האנתרופולוגים שעסקו, עד לשנים האחרונות, בחברה החרדית התבססו בעיקר על עבודת שדה בקרב קהילות חרדיות שונות. במרבית המקרים, הכניסה לשדה היתה כרוכה במאמצים בלתי מבטלים של בניית יחסי אמון בין החוקר לאינפורמנטים בשדה (אלאור, 1992; גודמן, 2013; היילמן, 1992). בדומה לכך, גם עבודת השדה שערכתי אני, לפני מעל לעשור, על נשים מאחת הקבוצות החסידיות בלב מאה שערים, היתה כרוכה במאמצים רבים לגיוס אינפורמנטיות מקרב נשות הקבוצה ולרכישת אמון. היתה זו "אנתרופולוגיה בבית" מן הבחינה ששדה המחקר היה בעיר בה התגוררתי, מרחק של כחצי שעה הליכה מביתי.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

אחת הסוגיות בהן עסק בשעתו מחקרי, נגעה לתפיסותיהן של נשות החסידות ביחס לדרישה המחמירה מהן לגלח את שער ראשן עם נישואיהן. סוגיה זו מעניינת במיוחד היות שהיא זורה אור על היחס לגוף, למיניות ולמקומה של האשה באותה קבוצה חסידית (Zalcborg, 2007). בחודשים האחרונים, מעל לעשור אחר כך, החלטתי להשלים את התמונה וללמוד על תפיסותיהם של הבעלים בנושא. בשל חדירת האינטרנט לחברה החרדית, לרבות לתוך הקבוצות הקנאיות ביותר (חרף האיסור הפורמלי על כך מצד האוטוריטיות הדתיות), החלטתי לנסות לאתר אינפורמנטים דרך האינטרנט (Zalcborg, 2015), ואף לקיים את ה"ראיון" באופן וירטואלי. הפעם הכניסה ל"שדה" כמעט שלא תבעה ממני במאמצים מיוחדים. בהקש מקלדת (או ליתר דיוק בכמה הקשים) הצלחתי לגייס אינפורמנטים למחקר. מתודולוגיה זו היא אפוא "אנתרופולוגיה בבית" במלוא מובן המילה. שכן, היא מאפשרת לי עריכת מחקר שלם והכל בתוך ביתי שלי, כששדה המחקר שלי הפך מ"חצר" חסידית זו או אחרת, לשדה וירטואלי של גברים חרדים המשתמשים בחשאי באינטרנט. יתרה מזאת, כמעט ללא מאמץ, נחשפתי לדיונים המתקיימים בנושא בין הגברים החרדים לבין עצמם. בהרצאה המוצעת בזאת, בכוונתי להציג מעט מן הממצאים שעלו מאותה עבודת שדה וירטואלית באשר לתפיסות הבעלים את גילוח ראשן של רעיותיהם, לדון בשאלות הנוגעות ל"לגיטימציה" שיש למתודולוגיה זו במחקר אנתרופולוגי, ולעמוד על היתרונות והחסרונות הגלומים בה באופן כללי ובחקר האוכלוסיה החרדית בפרט.

ברסלב: ידוענים ישראלים, חסידות ברסלב ושאלת הישראליות אסף ליבוביץ, המחלקה למדע המדינה, האוניברסיטה העברית

בעשור האחרון שורת ידוענים ישראלים עוסקים באופן פומבי ביהדות דרך המפגש והזדהות עם חסידות-ברסלב. במחקר איכותני זה אני מציע לבחון לראשונה את התקרבות ידוענים לחסידות-ברסלב, כתופעה פוליטית, המנסחת מחדש את משמעות הישראליות ואף את שאלת האזרחות בישראל.

במסגרת המחקר ראייתי ידוענים ישראלים המקורבים לחסידות-ברסלב, המשרטטים ציר נרטיבי המתחיל בהתפכחות מהידוענות וההצלחה הישראלית שהוא מייצג, ממשיך ביציאה למסע רוחני המוביל לחוויה של הארה ששיאה במפגש עם חסידות-ברסלב ומסתיים בזיהוי עצמי עם החסידות. בנרטיב שמשרטטים הידוענים מתרחש רגע של 'גילוי' והארה רוחנית המתרכזים סביב הביקור באומן, או סביב חשיפה לכתיבה של רבי נחמן מברסלב. אולם ההזדהות המתפתחת בקרבם ל'ברסלבים' אינה מובילה את הידוענים ל'חזרה בתשובה' אלא לגיבוש זהות קולקטיבית משותפת כחסידי-ברסלב 'שקופים'. זאת על בסיס התעקשותם להישאר בתוך 'הישראליות' ועולם הידוענות, הימנעותם מאימוץ ההלכה האורתודוקסית במלואה וסירובם להשתבץ בקטגוריות סוציו-פוליטיות ממוסדות. מחד-גיסא סבורים הידוענים כי תודעה זו, מעמדם הציבורי, סיפורם האישי והתקרבותם לחסידות ברסלב הפופולארית והעממית הופכים אותם לסמל כלל-ישראלי המזוהה עם קבוצות זהות מסורתיות ומאידך-גיסא חשים בידדות וחוסר שייכות בתוך הפוליטיקה של זהויות ממוסדות בישראל.

כחלק מהתמודדותם עם מתח זה, מנסחים הידוענים את מה שבעיניהם הם העקרונות המרכזיים של חסידות ברסלב ההופכים את החסידות לרלוונטית להם כפרטים ולחברה הישראלית בכללותה. בתפיסת הידוענים חסידות ברסלב מעודדת אינדיבידואליזם, חירות אישית ועצמאות מחשבתית, דרך הבז שלה 'לעולם', לנורמות חברתיות ולממסד דתי. ברסלב בתפיסת הידוענים מדגישה את היחיד ופנימיותו באמצעות התבודדות, קשר אישי לצדיק ולאל, ובאמונה בשביל הרוחני של כל פרט הייחודי לו ולכן שוללת כל השוואה של 'רמת דתיות' בין פרטים וקבוצות ומתנערת מחקיינות דתית ועדריות. הידוענים רואים בברסלב חסידות הבזה לסממנים חיצוניים, מוצא, ייחוס וכדומה לטובת אותנטיות. עקרון זה מאפשר לידוענים בתפיסתם 'לשוב' אל העצמי שלהם טרום עידן הפרסום והתהילה ומציע לחברה הישראלית כולה להשתחרר מהגדרות חברתיות וקטגוריות זהות קשיחות לטובת התבוננות ביחידים השונים מהם כשוים ולעודד כל פרט לממש את ייחודו וכישרונו בחופשיות. שנית מזוהה ברסלב אצל הידוענים עם פלורליזם ופתיחות, לאור היעדר אדמו"ר וחצר מוגדרת ולכן החסידות נתפסת כשוללת היררכיה, פתוחה, נזילה ורבת פנים. שלישי, ברסלב מהדהדת לידוענים ערכים של העידן החדש בדגשים שהיא נותנת לנושאים כגון טהרה (בטבילה במקווה), התבודדות,

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

ריקוד, תחושה ומוזיקה ודרך הפרשנות 'הרוחנית' שהיא מעניקה לריטואלים הלכתיים. ולבסוף, ברסלב נתפסת כחסידות כלל ישראלית, שיש בה מגוון של חוזרים בתשובה ומתחזקים הבאים מתוך ההווה הישראלית, בדגש על מזרחים וגם אופייה 'הסחבקי' האופטימי ונטול הגינונים מתאים לאופי הישראלי. בעיני הידוענים ברסלב מהווה את האופן בו המזרחיות מייצרת 'כור היתוך' ישראלי דרך החיבור שהיא מציעה בין המסורתיות והחסידות (האשכנזית) המחליף את זה הציוני אשכנזי נטול 'הלב' והחווייה הדתית.

המחקר האנתרופי שביצעתי חושף את האופן בו הידוענים עושים שימוש בתורתו של רבי נחמן מברסלב כדי לפתור את שאלת הזהות שלהם ותחושת אי ההשתייכות שלהם ולהעניק קוהרנטיות למתח בין לתנועה בין מרחבים התרבותיים והרעיוניים בהם הם פועלים כסלבס ו'ברסלבים'. אולם באופן מעניין, הסלבס רואים בחסידות ברסלב הצעה פוליטית לישראליות הנעה אל מעבר לחלוקות דתיות ושסעים ממוסדים, אשר עקרונותיה מעודדים ערכים של אינדיבידואליזם, סובלנות, אזרחות ביקורתית, בוז לממסד דתי ותפיסה חיובית של שוויון אזרחי. כך הופכים הידוענים חסידות בעלת תפיסות מהותנות-אורתודוקסיות מחמירות לתפיסה פוליטית-אזרחית ליברלית ופלורליסטית שתחתיה יכולים להתכנס ישראלים רבים. את עצמם רואים הידוענים כאלטה רעיונית-פוליטית שתפקידה להנכיח את חסידות-ברסלב דרך הופעות, ראיונות וסדנאות.

האופן בו מעגנים הידוענים פומבית ערכים ליברליים בתפיסתם הפומבית את חסידות ברסלב, מהווה לדעתי מקרה בוחן ייחודי ומרתק לאופן בו דווקא נטישת החזון החילוני-ניטראלי לטובת עיסוק בזהויות פוסט-חילוניות, עשויה לגייס קבוצות מסורתיות ולא ליברליות לטובת רעיונות דמוקרטיים.

גבולות החידוש: על ידע מתגונן בישיבה הליטאית ובכתיבה האנתרופולוגית ד"ר שלמה גוזמן, המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה, אוניברסיטת בר-אילן

הרצאתי מבוססת על עבודת שדה בישיבה חרדית בירושלים. בהרצאה אדון במשמעותו של המושג "חידוש" בישיבה בהתייחס ללימוד התורה ובמיוחד ללימוד התלמוד הבבלי, ואנסה לגזור בעזרת התובנות העולות מתיאור חידושים וחוויות לימוד של הלומדים בישיבה החרדית מסקנות הנוגעות הן לתהליכי לימוד במובן הרחב והן לאופן בעזרתו מנוסחות תיאוריות אנתרופולוגיות.

חידושים בלימוד הישיבתי מבטאים הסבר או תובנה חדשה באשר לסוגיה הנלמדת בעזרת אבחנה או חשיפת ממד משמעות שלא נמצא בטקסט בעבר. למרות הצגת החידושים בראיונות עם תלמידי הישיבה כאחת מהסיבות המרכזיות ללימודים בה, סיטואציות פרשניות המוגדרות על ידי הלומדים כחידוש נדירות למדי. נראה שקיים חשש לחדש הנובע מתסבוכת תרבותית מורכבת. התלמידים, כמייצגים נאמנים של החברה החרדית, אמונים על הקביעה לפיה "חדש אסור מן התורה", קביעה היוצרת מצב בעייתי לכאורה בכל הקשור לרצון בחידושי תורה. בעל החידוש המבקש להמשיך את הטקסט הנלמד נדרש לתקף את חידושו בהתבסס על פרשנויות קודמות. דומה שלעיתים עדיף, מתוך החשש מפני חידוש שבו טמון שינוי או פרשנות מהפכנית, אם יתאים חידוש האברך לפרשנות קודמת שאינה מוכרת לו, בשל כך רבים מהחידושים בכולל לא מתייחסים לטקסט המקורי באופן ישיר, אלא להרחבה של פרשנות קודמת, או לניסוח מחודש של פרשנות מסורתית. החשש מפרשנות מהפכנית של הטקסט יוצר חידושים בגבולות מתוחמים.

בסיכום ההרצאה אטען כי תהליך חשיפת גבולות הפרשנות של הלומדים חשוב לא רק להבנה אתנאגרפית טובה יותר של שדה המחקר הספיציפי הזה אלא גם לתהליך הרפלקסיה על אופן יצירתן של אופנות תיאורטיות אנתרופולוגיות בימינו.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

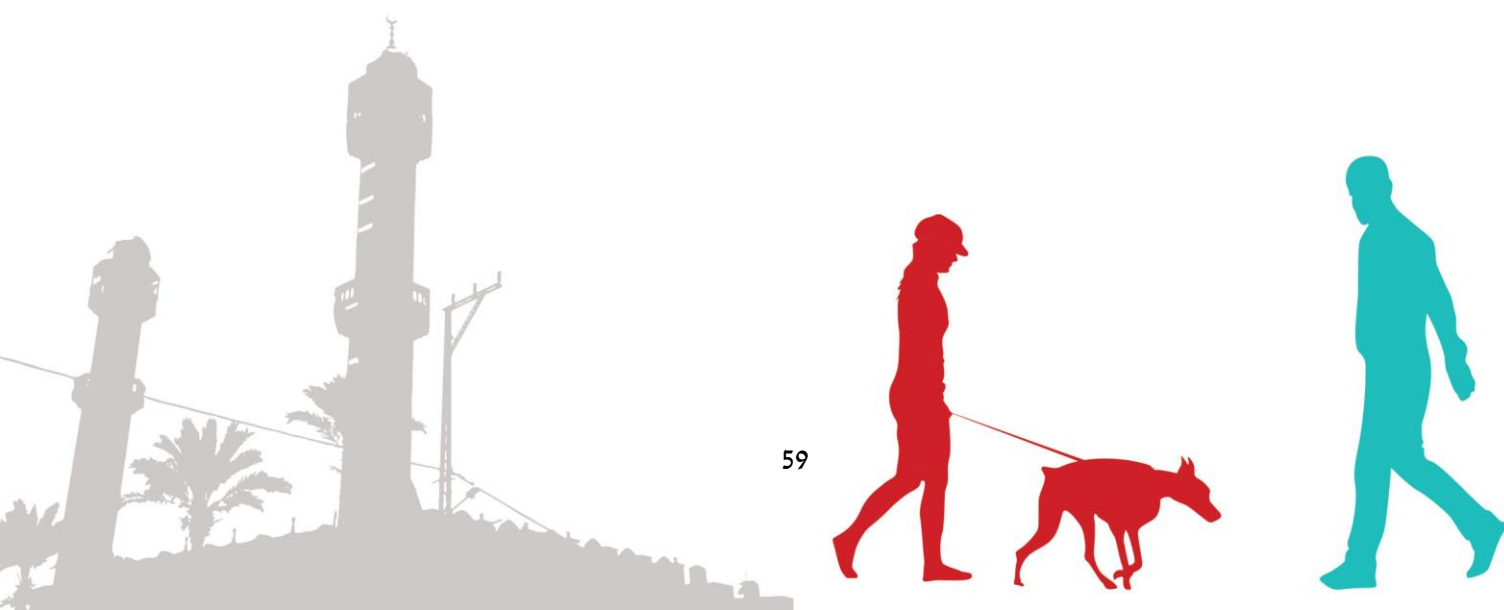
"מה פתאום מביאים לנו אנתרופולוגית? מה, זה שבט באפריקה?" יחסי קרבה והרחקה בין חוקרים לחרדים בכנסים אקדמיים אודות החברה החרדית
ד"ר מלאכי קרנצלר, בית הספר הבינתחומי לחברה וקהילה, המכללה האקדמית הדסה ירושלים

כחלק ממחקר רחב על התפתחות השיח המחקרי אודות החברה החרדית בישראל ערכתי תצפיות בשלושים מפגשים במסגרת כנסים אקדמיים וקבוצות מחקר בנושא החברה החרדית בישראל, במשך למעלה מתריסר שנים. תצפיות אלה מלמדות על היחס האמביוולנטי של חוקרי החברה החרדית לנשואי מחקרם, החרדים. דינמיקת היחסים בכנסים אלה אופיינה בהיכרות בין החוקרים לבין שומעים חרדים, בהקצנה של החרדים מצד החוקרים, בהבעת התנגדות מצד מגיבים חרדים לדברי החוקרים ובהלצות באשר לחברה החרדית.

במסגרת תצפיות אלה ניתן היה לראות, כי מצד אחד, המרצים-חוקרים יצרו הבנות חדשות וחשובות על החברה החרדית. הם הביעו דאגה לחברה זו והביעו קרבה כלפי החברה החרדית. מצד שני, המרצים-חוקרים הבליטו היבטים קיצוניים ותופעות קיצוניות של החברה החרדית, כמו קבוצות חריגות ויוצאות דופן, השמיעו ביקורת על מאפיינים שונים בחברה החרדית, הציגו את החברה החרדית כאיום על סביבתה הישראלית הלא חרדית ויצרו מרחק מהחברה החרדית. בכנסים התהוותה מעין "קליקה" של חוקרי חרדים ותוך כדי כך הודגשו המתח והאמביוולנטיות הקיימים במחקרים אודות החרדים, אך גם השיח ההדדי בין החוקרים לבני החברה החרדית.

במהלך תריסר השנים החולפות חלו שינויים בהשתתפות ובמעורבות של קהל שומעים חרדי ומרצים חרדים בכנסים אודותיהם. בכנסים בשנים הראשונות ההשתתפות והמעורבות היו דלות, לאחר מכן המעורבות כללה התנגדות, חריפה לעיתים, של שומעים חרדים לדברי המרצים. בהמשך השתתפו גם דוברים חרדים, בעיקר מרצות חרדיות, בכנסים ובימי העיון אודות החברה החרדית.

במסגרת ההרצאה אתאר את הדינמיקה שאפיינה את המפגשים הללו. אדגים באמצעות מקרים בולטים את היחסים האמביוולנטיים בין הדוברים-החוקרים לבין הציבור החרדי ואדון במשמעות יחסים אלה להבנת כלל המחקר אודות החברה החרדית בישראל, כפי שהתפתח במהלך יובל השנים האחרונות.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

זהויות השדה	בעבודת	
ד"ר אריאלה פופר - גבעון + פרופ' יעל קשת	דוד ילן, האקדמית גליל מערבי	בין עשייה אקדמית לאקטיביזם חברתי בזירה רגישה ושותקת
אריאל ינקלביץ'	בן גוריון	"יש אחריות למדינה, אבל 99% זה על הבן-אדם": תפיסות של אחריות אישית נאו-ליברלית בקרב מאמנים ממוצא אשכנזי ומזרחי
איילה שוגרמן קיסר	בן גוריון	ההביטוס הפסיכו-תרפויטי בפוליטיקת הזהויות הישראלית - והפעולות שלו בשדה המחקר
ד"ר גדי נסים	רפין	מי מגדיר את מי? כאשר שדה המחקר מגדיר אותך כאנתרופולוג

בין עשייה אקדמית לאקטיביזם חברתי בזירה רגישה ושותקת

ד"ר אריאלה פופר-גבעון (המכללה האקדמית דוד ילן) ופרופ' יעל קשת (המכללה האקדמית גליל מערבי)

ארגוני בריאות בישראל מהווים מקום מפגש מגוון אתני, בו עובדים שכמ אל שכמ אנשי צוות יהודים וערבים, בו מתקיים מפגש בין פציינטים יהודים וערבים, ובו מטפלים אנשי צוות משתי הקבוצות בפציינטים משתי הקבוצות. חקר גילויי גזענות בארגוני בריאות, ויותר מכך, בחינת הצורך במדיניות בנושא והצעת קווים מנחים למדיניות שכזו, מחברים את העשייה האקדמית עם רעיונות ופרקטיקות של אקטיביזם חברתי. סדרת מחקרים שערכנו בשנים האחרונות בקרב רופאים, עובדי סיעוד ורוקחים ערבים, העלתה שאנשי צוות רפואי ערבים, העובדים בארגוני בריאות ציבוריים, חווים גילויי גזענות על רקע אתני – מצד הפונים, בתוך הצוותים המעורבים ובתהליכי הקידום המוסדיים. ברוב ארגוני הבריאות שבחנו, לא קיימת מדיניות ברורה בנושא, אולי כחלק מהשתקתו והכחשתו. מחקרנו הנוכחי, המתבסס על שיטה מעורבת איכותנית וכמותנית, בוחן האם יש צורך במדיניות המתמודדת עם גזענות בארגוני בריאות ציבוריים ומכוון להציע קווים מנחים למדיניות זו. מחקר כזה, המחבר עשייה אקדמית עם אקטיביזם חברתי, מעלה שאלות מהותיות: מהן השלכות החיבור על איכותם של החומרים הנאספים? מהן המשמעויות המעשיות של ממצאי המחקר? מהן משמעויותיהם הפוליטיות?

החיבור של עשייה אקדמית עם אקטיביזם חברתי משפיע על החומרים הנאספים שכדי לחשפם יש לגרד את פני השטח. העובדים בשטח – רופאים, אחיות ומנהלי מחלקות – מתארים בתחילת הראיונות את יחסי הצוות כ"משפחה אחת שמחה ומאושרת" ורק בהמשך הראיונות נחשפים הדברים שבשתיקה, הקונפליקטים, המתח, הפגיעה. המרואיינים הערבים מעידים שהם שותקים, כי "אם נדבר יהיה יותר גרוע". המרואיינים היהודים שותקים, אולי כי הפגיעה בהם אינה כואבת דיה לעורר צעקה ואולי כי הם שבויים באתוס של ניטרליות ברפואה. מנהלים בתוך בתי החולים, בחלקם הגדול, מכחישים או ממעיטים בקיומה של גזענות בארגוני הבריאות, שוללים את הרעיון של מדיניות מוגדרת בנושא ושואפים באופן כללי לא להעיר דוברים מרובצם, אולי מתוך חשש שתיבת פנדורה זו, אם תפתח, תבריח עובדי צוות ערבים מארגוני הבריאות, בהם הם כה נדרשים.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

לדעתנו, במחקר מסוג זה, המחבר עשייה אקדמית עם אקטיביזם חברתי, והמבוצע בזירה רגישה, העוסקת בגוף ובנפש, בחיים ובמוות, נדרשים מצד אחד רגישות והקשבה גדולה, כדי שלא לפגוע במרקם העדין השורר בקרב הצוותים המעורבים בבתי החולים. מצד שני, נדרשים אומץ ונחישות, לחשוף עוולות, לקרוא לתופעה של גזענות בשמה, לעשות מעשה ולנקוט פעולות למיגורה. גזענות, כמו עוולות חברתיות אחרות, אינה מתמוססת מעצמה.

"יש אחריות למדינה, אבל 99% זה על הבן-אדם": תפיסות של אחריות אישית ניאו-ליברלית בקרב מאמנים ממוצא אשכנזי ומזרחי

אריאל ינקלביץ', אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

הרצאה זו מבקשת לבחון את השתרשותה של תפיסת אחריות אישית ניאו-ליברלית בקרב בני מעמד הביניים הישראלי ילידי שנות ה-50, אשר פנו לתחום האימון האישי (life-coaching) בתור קריירה שנייה. אחד המאפיינים המרכזיים של האימון האישי, המשגשג בישראל מאז תחילת שנות ה-2000, הוא עידוד אוטונומיה ולקיחת אחריות אישית והימנעות מתלות באחרים. לפיכך, האימון מהדהד ומשעתק את השיח הניאו-ליברלי הדומיננטי של אחריות אישית והתנערות המדינה מאחריות לרווחת אזרחיה.

בהרצאה זו אני מראה שאימוץ שיח האחריות האישית בקרב מאמנים ילידי שנות ה-50 אינו אחיד, אלא משקף תפיסות וחוויות קודמות אודות יחסי פרט-מדינה המעוגנות בהביטוס אתנו-מעמדי דורי מובחן. עבור מאמנים ממוצא אשכנזי, המהווים רוב בקרב הקבוצה הדורית הזאת, שיח האחריות האישית משתלב עם האמונה במשוואת האזרחות הרפובליקנית והתרפקות על עבר ציוני-סוציאליסטי, מה שיוצר עמדה אמביוולנטית ורוויית סתירות כלפי שיח האחריות האישית. כך, לקיחת אחריות אישית נתפסת כערך מוחלט מחד, אך מאידך גם כתגובה הסתגלותית למעבר לכלכלה ניאו-ליברלית. לעומת זאת, מאמנים ממוצא מזרחי מאמצים את שיח האחריות האישית ללא סייגים ומשתמשים בו באופן רטרואספקטיבי כדי לפרש ולהצדיק את המוביליות החברתית שלהם. טענתי היא כי פער זה משקף את המיקום השונה של שתי הקבוצות בתהליך התגבשות מעמד הביניים הישראלי בתיווכה של המדינה, ואת יחסן השונה לחוזה האזרחות הרפובליקני כתוצאה מכך. בעוד שהאשכנזים חוברתו אל תוך האתוס הציוני הסוציאליסטי שקשר הגשמה עצמית עם חזון קולקטיבי, המזרחים קיבלו תפקיד משני באתוס הזה וחוו על בשרם את הסתירה בין האידיאולוגיה השוויונית המפא"ניקית לבין מציאות של אפליה והסללה אתנית.

הרצאה זו מצטרפת למחקרים אנתרופולוגיים המראים כי כינון של סובייקטיביות ניאו-ליברלית אינו תהליך חד-גוני, אלא מושפע ומתעצב ביחס לזהויות אתניות, מעמדיות ודוריות שונות.

ההביטוס הפסיכו-תרפויטי בפוליטיקת הזהויות הישראלית - והפועלות שלו בשדה המחקר
איילה קיסר-שוגרמן. המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוני' בן גוריון

"אני מרגישה כמו בבירור בגסטאפו...: 'אז תוכיחי שאת בעצם מהגזע הארי!'"

כך הטיחה בפני אחת המרואיינות שראיינתי במחקר הדוקטורט העוסק בשיח הזהות של צעירים ישראלים דוברי רוסית ממוצא יהודי מעורב שאינם מוכרים כיהודים על ידי מדינה.

בישראל חיים כיום כ-340,000 ישראלים ממוצא יהודי מעורב שאינם מוכרים כיהודים על ידי המדינה. ישראל, הנשענת על ההלכה היהודית המכירה ביהדותו של אדם אך ורק אם נולד לאם יהודייה, מטילה מגבלות שונות על הזכויות האזרחיות שלהם, כמו רישום ייחודי במרשם האוכלוסין, איסור נישואין בישראל ומגבלות לגבי סדרי קבורה.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

במחקר נרטיבי הכולל 30 ראיונות עומק, בחנתי כיצד צעירים מקבוצה זו [בני 25-35] מגבשים את הזהות האתנית-לאומית שלהם, בהינתן הפרדוקס שבו הם מתקבלים לקולקטיב בזכות הדם שלהם, ובה בעת מוזרים ממנו. המחקר מצביע על מקומו של ההביטוס הרגשי הפסיכו-תרפויטי בכינון זהות מעורבת, ועל תפקידו ככוח מניע התנגדות בפוליטיקת הזהויות הישראלית.

בהרצאה זו אבחן את הפועלות של ההביטוס הרגשי הפסיכו-תרפויטי בדינמיקה שהתקיימה בין המרואיינים לביני בשדה המחקר – כחוקרת מבוגרת [הקרובה, במקרים רבים, לדור ההורים שלהם], המשדרת קונפורמיות ישראלית-צברית, ומייצגת, עבור חלקם, את הקול הדומיננטי שמדכא אותם במערך יחסי הכוח החברתיים.

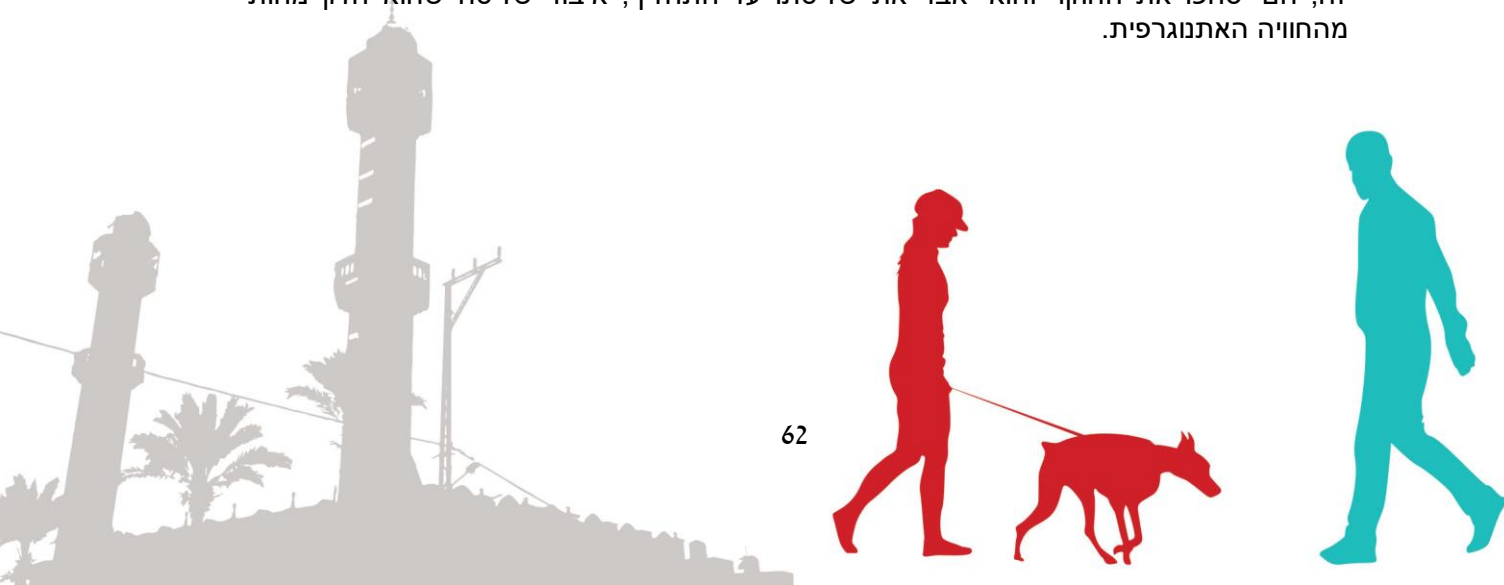
אני טוענת כי ברווח שבו "הואשמת" בייצוג הקול הדכאני לבין תחושות האשם שלי – התרחשה הדרמה המחקרית "האמיתית": תחת סטיג של מחקר אקדמי, הרגשתי, לעיתים, כמו אונסת את המרואיינים שלי לדבר על נושאים שמעוררים אצלם חוסר נוחות; לעיתים חשתי כפסיכולוגית או אחות בוגרת, שנותנים בה אמון ומשתפים אותה בסיפורים אישיים אינטימיים. התרשמתי מהפתיחות של המרואיינים שלי לבטא רגשות כמו זעם, תסכול ובלבול. חשבתי שאין לראות בדרמות הרגשיות, שהתקיימו בינם לביני, רעשים שצריך להסיר מהייצוג ה"ניטרלי" "מדעי" של הסיפור. אלא אפשר שהם לב העניין ומושא המחקר.

מי מגדיר את מי? כאשר שדה המחקר מגדיר אותך כאנתרופולוג ד"ר גדי נסים, מחלקה למדעי ההתנהגות, המרכז האקדמי רופין

כיצד הופך חוקר לאנתרופולוג? תשובה אפשרית לשאלה עולה ממחקר על איגוד העובדים הסוציאליים הישראלי. המחקר הוזמן לרגל עריכת ספר חדש המציין 85 שנה להתפתחות הפרופסיה בישראל. פיזורם של צירי האיגוד במרחב ותדירות הפגישות הנמוכה ביניהם הקשתה על קיום מחקר אתנוגרפי. לפיכך, המחקר החל כאיכותני, אך לא-אתנוגרפי, וכלל ראיונות עומק, ניתוח מסמכים ארכיוניים ותצפיות ספורות ופסיביות.

אולם, עם הזמן הסתבר לי כי יותר מאשר הגדרתי אני את השדה כאתנוגרפי, הגדיר השדה אותי כאתנוגרף. השדה הפוליטי של האיגוד מורכב מיחידות-דוריות, וויתקים וצעירים, אשר חלוקות על סוגיות רבות. גם אני היויתי מקור למחלוקת, עוד בטרם החלתי את המחקר. היות והאיגוד שותף למימון הספר, התפתח ויכוח בין היחידות הללו על זהות החוקר. מועמדותי אושרה מכיוון שלא הייתי מזוהה עם אף אחת מהן. כבר בשלבים הראשוניים של איסוף החומרים נבחנתי על ידי הצדדים. הם תהו עם מי מהם אני מזדהה, מהם מקורות ההשפעה האקדמיים שלי, ולמי אני נחשף יותר. לפיכך, ככל שהקפדתי ליצור קשרים מקיפים עם הצדדים השונים בארגון, זכיתי ללגיטימציה רבה יותר; וככל שהייתי מודע לרגישויות כך גם הקפדתי שכולם יידעו עם אני מי אני נפגש ומשוחח. החלטתי גם להיות גלוי בנוגע להשערות המחקר. הצגתי את ממצאי בפני כינוס האיגוד עוד לפני שחשפתי אותם בפני עמיתי לאקדמיה. למדתי שהנרטיב שלי על האיגוד מקובל על הצדדים השונים וחשף בפניהם היבטים חדשים של פעילותם.

הניסיון שלי למדע על אופיו האינטראקטיבי והרב-קולי של המחקר האנתרופולוגי. מחקר עשוי להפוך אתנוגרפי כאשר הנחקרים רואים בחוקר כחלק ממארג היחסים המשפיע עליהם. מרגע זה, הם יסחפו את החוקר והוא יאבד את שליטתו על התהליך; איבוד שליטה שהוא חלק מהותי מהחווייה האתנוגרפית.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

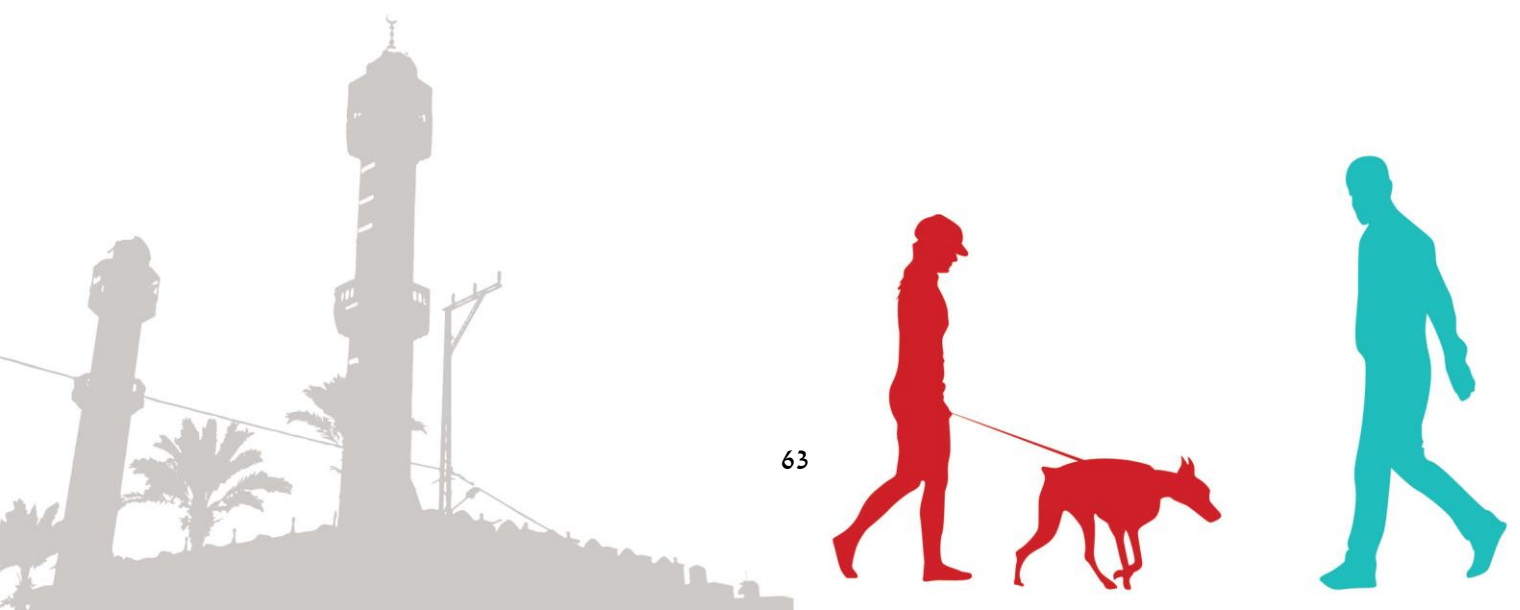
שולחן עגול דוקטורנטים: "סוגיות בעבודת שדה במהלך הדוקטורט"	
מארגנים: הילה נחושטן + מתן קמינר	העברית + משיגן
עדי שביט	בן גוריון
ערן חכים	תל אביב
מתן קמינר	משיגן
מגיבה: ריבי גיליס	תל אביב

תקציר נושא שולחן עגול: "סוגיות בעבודת שדה במהלך הדוקטורט"

אחד הסודות הגלויים של האנתרופולוגיה הוא שאת עבודת השדה הרצינית ביותר עושים כדוקטורנטים. אולם דוקטורנטיות ודוקטורנטים בישראל היום נדרשים לצאת לעבודת שדה בתנאים קשים ביותר, כאשר התחרות על מקורות המימון קשה וההבטחה למשרה מכובדת בסוף המסלול נגזזה. יתרה מכך, העובדה ששנות מחקר השדה חופפות לשנים בהן מצפים מאתנו להתחיל לגדל משפחה, מוסיפה מימד מגדרי וגילאי אקוטי לשאלה: איך משפיעה הרעיונות (precarity) שתחתיה אנו פועלים על יכולתנו להוציא לפועל מחקרים מעמיקים, חדשניים ואף מעוררי מחלוקת? פורום הסטודנטים באגודה האנתרופולוגית ו"אקדמיה לשוויון" מזמינים אתכם לחלוק חוויות ותובנות בנושא ולפתח יחד הצעות פעולה עבור האגודה, מתוך הבנה שללא עבודת שדה איכותית של דוקטורנטים, האנתרופולוגיה כפי שאנו מכירים אותה לא תוכל להתקיים עוד.

מבנה: המפגש מקבץ דוקטורנטים ודוקטורנטיות ממספר אוניברסיטאות בישראל. כל מציגה ומציג יספרו על הנושא שבחרו לדון בו כ-15 דקות, המגיבה תציג את תגובתה ותספר על נסיונה ולאחר מכן יתקיים דיון פתוח.

מגיבה: ריבי גיליס, החוג ללימודי עבודה, אוניברסיטת תל אביב.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

מיני מליאה: אקטיביזם אנתרופולוגי? היחסים בין אקטיביזם לאנתרופולוגיה	
מארגן: ד"ר לירון שני	ברנדייס
פרופ' דני רבינוביץ'	תל אביב
ד"ר עמליה סער	חיפה
ד"ר ראמז עיד	סכנין, האו"פ
אלעד בן אלול	תל אביב
ד"ר יעלה רונן	ספיר

מיני מליאה אקטיביזם אנתרופולוגי? – מליאה סביב היחסים בין אקטיביזם לאנתרופולוגיה.
בשיתוף דף הפייסבוק "בחברת האדם"

אקטיביזם אנתרופולוגי? – מליאה סביב היחסים בין אקטיביזם לאנתרופולוגיה.

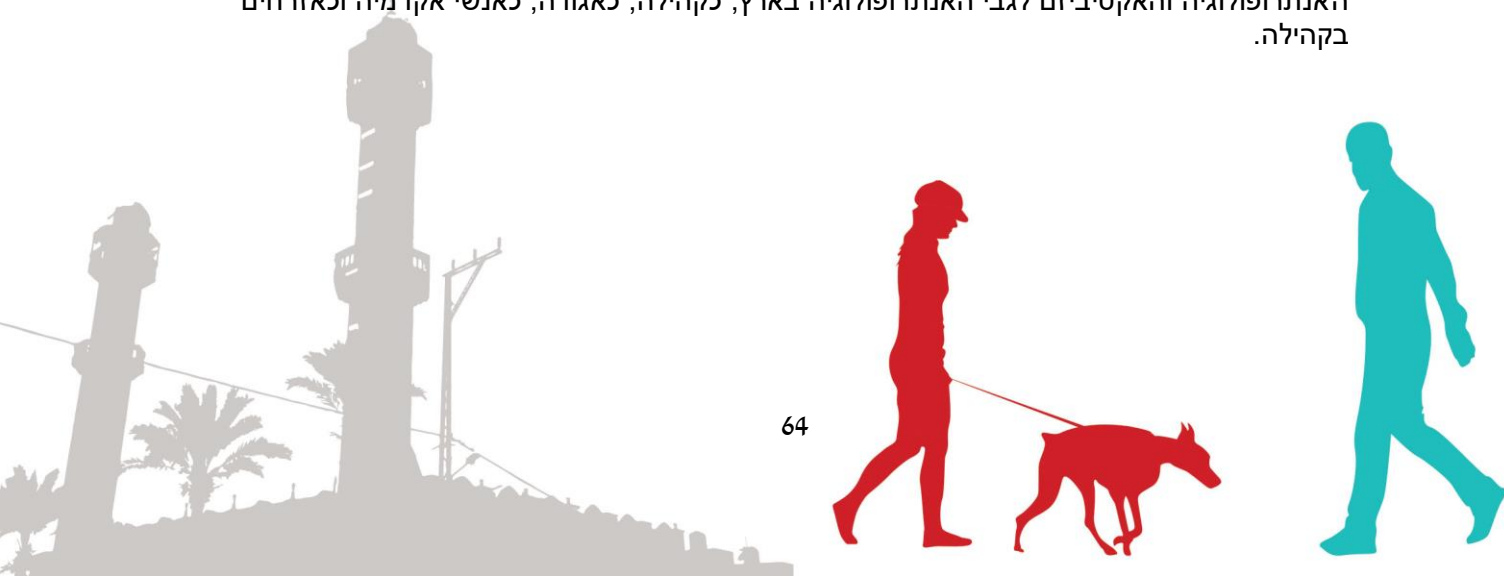
נדמה שבשנים האחרונות הוכרע הדיון על היחסים בין האנתרופולוגיה לאקטיביזם וכיום רוב האנתרופולוגים והאנתרופולוגיות מודעים להשפעתם על השדה ורואים באנתרופולוגיה כמצע לקידום שינוי חברתי. אך גם בתוך הסכמה זו מתקיים מגוון רחב של פעילות, דגמים ותפיסות שונות לגבי טיבם של היחסים בין האנתרופולוגיה ופעילות לשינוי חברתי ופוליטי. מטרת מליאה זו היא להציף את מגוון הדעות והתנסויות אלו ולדון במשמעות שלהם לגבי יחסי הקהילה האנתרופולוגית והחברה בישראל.

מליאה זו היא המשך ישיר למליאה "אנתרופולוגיה מתעוררת?" אשר התקיימה בכנס האגודה האנתרופולוגית ב-2015 ועסקה באנתרופולוגיה והציבור הישראלי, ובמקביל לפעילות המתנהלת סביב דף הפייסבוק "בחברת האדם", הפועל לקדם את הקשרים בתוך הקהילה האנתרופולוגית ובין האנתרופולוגיה לציבור בישראל.

המליאה תתקיים כשולחן עגול, בו יחלקו משתתפי המליאה מנסיונם וחייהם על המתחים והקשרים שבין אנתרופולוגיה לפעילות אקטיביסטית.

חלק מהנושאים שידון בשולחן העגול יהיו:

מהם הגבולות, אם יש, בין פעילות פוליטית לבין תחום המחקר? האם בעצם יכול להתקיים מחקר אנתרופולוגי שהוא לא אקטיביסטי? האם האנתרופולוגיה כיום, כדיסציפלינה, הלכה רחוק מידי בקישור בין הפוליטי לאנתרופולוגי? או אולי היא לא מספיק פוליטית? מה המשמעות של יחסי האנתרופולוגיה והאקטיביזם לגבי האנתרופולוגיה בארץ, כקהילה, כאגודה, כאנשי אקדמיה וכאזרחים בקהילה.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

משתתפים:

פרופ' דני רבינוביץ, חוקר בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה בתל אביב. לשעבר נשיא האגודה האנתרופולוגית הישראלית. רבינוביץ שילב לאורך כל הקריירה שלו פעילות אקדמאית לצד פעילות אקטיביסטית. רבינוביץ היה ממקימי "עיר לכולנו" ופעל לאורך שנים ליצירת דיאלוג בין יהודים לפלסטינים. בנוסף, הוא מבולטי פעילי הסביבה בישראל ואף כיהן כראש "חיים וסביבה", ארגון הגג של אירגוני הסביבה בישראל וכן כסגן יו"ר ארגון "גרינפיס" בריטניה וכיו"ר "האגודה לצדק סביבתי". בשנים האחרונות רבינוביץ מוביל את המאבק כנגד חרם אקדמי על ישראל.

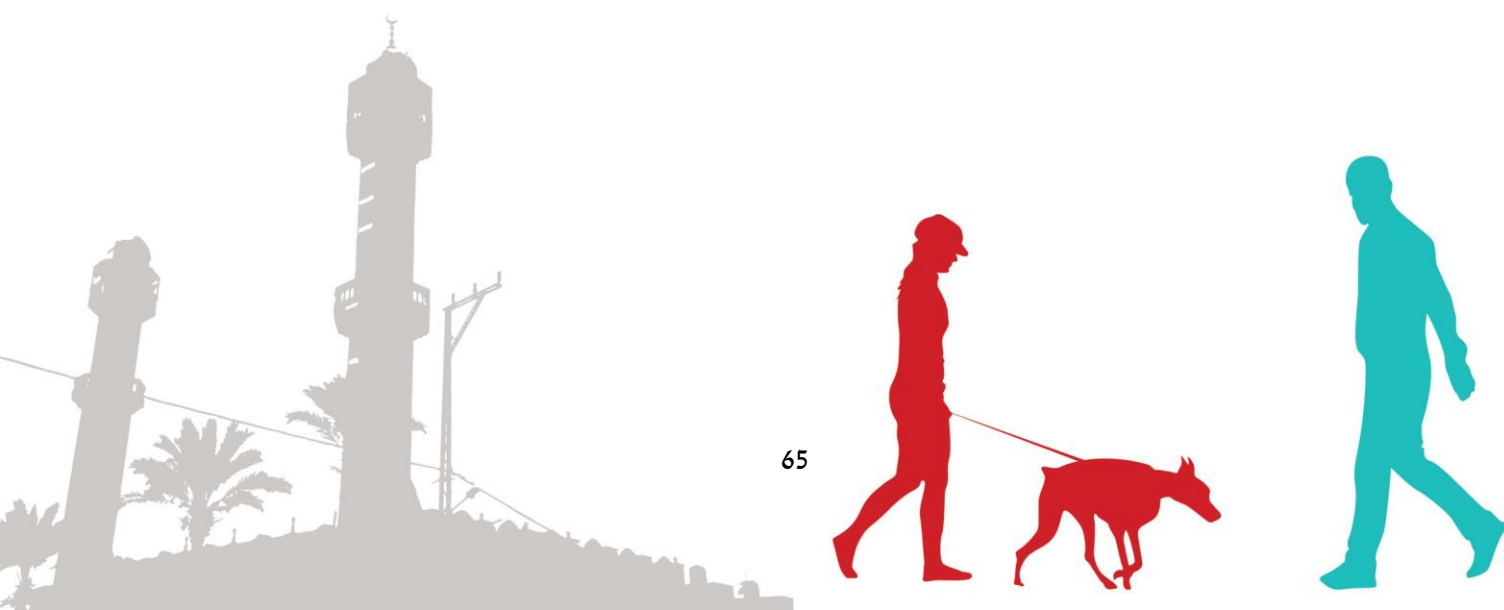
פרופ' עמליה סער, ראשת החוג לאנתרופולוגיה באוניברסיטת חיפה. מחקרה של סער עוסקים במיגדר ותיאוריה פמיניסטית, כלכלה בלתי פורמלית ובפלסטינים בישראל. במקביל, היא פעילה במגוון ארגונים הפועלים בתחומים המשיקים למוקדי העניין המחקרי שלה ואף משלבת בין שניהם תוך ביצוע מחקרי פעולה ונסיון להשפיע על הציבור ומקבלי ההחלטות.

אלעד בן אלול, דוקטורנט בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה בתל אביב. בן אלול חוקר רשתות חברתיות, התארגנות קהילתית וזהות בגאנה. בנוסף, בן אלול הוא בין יוצרי סדרות הרשת "נביאים" – אשר עסקה במאבק המזרחי העכשווי ו-"נביאים-מבצע עמר"ם", אשר התמקדה בפרשת ילדי תימן המזרח והבלקן החטופים. שתי הסדרות זכו לעשרות אלפי צפיות ושיתופים ועוררו דיון ציבורי נרחב, כחלק ממה שבן אלול מכנה "אקטיביזם אנתרופולוגי".

ד"ר ראמז עיד, מרצה במכללת סח'נין ובאוניברסיטה הפתוחה. סיים תואר ראשון במשפטים עם התמחות בזכויות אדם מהאוניברסיטה העברית, תואר שני באנתרופולוגיה מאוניברסיטת טקסס בארה"ב, ודוקטורט באנתרופולוגיה מאוניברסיטת ברן בשווייץ. בעבודותיו הוא עוסק באנתרופולוגיה כלכלית וסביבתית, מחקר אנתרופולוגי משווה, במאבקים חברתיים וסביבתיים בין קבוצות מיעוט, המדינה והכלכלה העולמית וכן במקומו של האנתרופולוג בתוך השדה המחקרי.

ד"ר יעלה רענן, אנתרופולוגית ומרצה במכללה האקדמית ספיר, היא פעילה חברתית ופוליטית בנגב. רענן שימשה כדוברת המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב וממשיכה להיות פעילה במאבק על זכויות הבדואים בנגב ולמען קיום משותף. רענן גם הוצבה במקום השמיני ברשימת חד"ש לכנסת הנוכחית.

מנחה: ד"ר לירון שני, פוסט דוקטורנט לאנתרופולוגיה באוניברסיטת ברנדייס ומנהל דף הפייסבוק 'בחברת האדם- אנתרופולוגיה בישראל ובעולם'.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

בכנס השנתי יוצגו שתי תערוכות תצלומים:

תמונת מצב: תערוכת תצלומים משדות המחקר

תמונות "מסע": תמונת מתוך סמינר תרבות חומרית בהודו בהנחייתה של פרופ' תמר אלאור

אוצרת התערוכות: ד"ר שלי שנהב – קלר

יועץ התערוכות: ד"ר רגב נתנזון

תמונת מצב: The Ethnographer's Eye

"הפער בין המפגש עם אחרים היכן שהם לבין הייצוג שלהם היכן שאינם, פער שהוא תמיד עצום אך לא יותר מדי מורגש, נעשה פתאום מוחשי להפליא" (קליפורד גירץ, עבודות וחיים).

תערוכת הצילומים משדות המחקר השנה, עומדת על קשרים ומנעדים מגוונים בין "עבודה" ל"שדה", בין "שדה" וידע ובין "השדה" וחזותו, הנשקפת, נראית וניבטת מבעד לתיעוד המצלום.

הצילום מעבודות השדה בדומה לצילום בכלל, מקפא, מתעד ואוצר רגעים, אך הוא מבקש לו מעמד נוסף בייצור ידע - הכנסת החיים "שלהם" אל תוך העבודות "שלנו" בדרך שאינה רק כתיבה ומילים. הצילומים מתכתבים עם הטקסטים של החוקרים, מאתגרים אותם ומנהלים דיאלוג פנימי.

התערוכה כוללת שני חלקים: האחד הוא תיעוד וויזואלי מעבודותיהם של עשרה חוקרים בשדות מחקר שונים, בתרבויות מגוונות ומרחבים גיאוגרפיים קרובים ורחוקים יותר (בשטחים מעבר לקו הירוק ובמקומות רחוקים כא"י פארוס ביוון, גאנה, סיאול וא"י טונגה). החלק השני הנו פרויקט תיעוד, מחקר ומסע של מרצה וקבוצת סטודנטים, בהודו בחיפוש אחר חומר ואומנות מסורתית.

התמונות בשתי התערוכות גם יחד מציגות את האסתטיקה שבתייעוד עבודת השדה לצד תרומתן המחקרית. הן עוסקות בליבת התחומים המרכזיים באנתרופולוגיה העכשווית: סוגיות של מקום, מרחב, זהות, זיכרון, סטאטוס חברתי- תרבותי ומעמד פוליטי.

תמונות "מסע"

"תארו את הרחוב שלכם. תארו רחוב אחר. השוו. ערכו את רשימת הדברים המצויים בכיסיכם, בתיק שלכם. חקרו את המקור, את השימוש ואת העתיד של כל חפץ שתוציאו מהם. חקרו את כפיות השולחן שלכם." ("ז'ורז' פרק, גישות למה).

פעמים רבות תהליך הלימוד מתואר כ'מסע', אך מעטים הרגעים בהם רעיון המסע יוצא ממרכאותיו ופוגש יבשת חדשה. גירץ סיפר לנו שהטקסט הוא תרבות, אך בהזדמנות זו, אנו מציעים תיאור תרבותי שאיננו טקסט, אלא אוסף תמונות שצולמו במסגרת מסע לימודי להודו.

במסגרת המחקר, אנו לרוב מתבקשים להפעיל את המחשבה, להסביר מהו הדבר, מה משמעותו, מה הוא מסמל, כיצד הוא הובנה, על מה הוא משפיע. בג'איופור ובוראנסי, התבקשנו להשהות את דפוסי המחשבה הללו, ולנסות לחזור אל נקודת המפגש הראשונית שבין האדם לחומר שסביבו. התבקשנו להפעיל ולעורר שרירים עדינים, דרך מבט, תחושה, מגע. במסענו רכשנו ידע שאינו שוכן בספר – למדנו כיצד כף ידנו מגיבה כשהיא נעטפת בבד קשמירי שסיבין דקיקים מעובי שערה אנושית, כיצד עינינו נפקחות לנוכח פיל עשוי שיש המתנשא לגובה שלושה מטרים, כיצד קצב נשימתנו משתנה לנוכח קצב הנולים של האורגים בסמטאות.

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

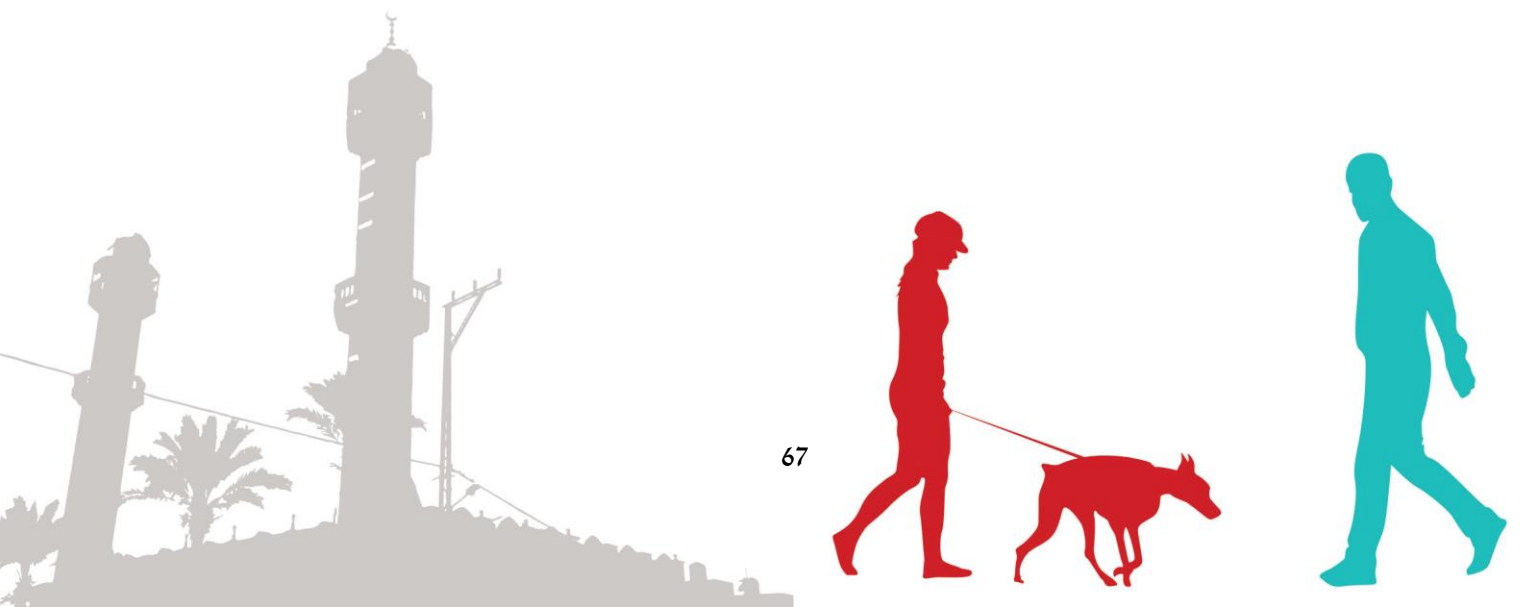
כפר קאסם 2017

בצילומינו, אנו מבקשים להפוך את התפאורה למושא, ואת המושא לנושא. בניסיון ללמוד על ה'אנושי', צילמנו את היופי אשר הוא יוצר ובמסגרתו הוא נוצר. צילמנו את הרושם שמותירה ידו של גבר הודי, כאשר היא שלובה מאחורי גבו; את הצבעוניות הנוכחת של שורת נשים, אשר מרימה ראשה אל מול אפור השגרה; כיצד השעות השונות של היום צובעות את הגנגס, וכיצד היא צובעת אותן חזרה; צילמנו את רגליו המקופלות של בעל מלאכה הודי, כי לא היו בידנו מילים לתאר שכך הוא יושב.

נופר גואטה, משתתפת ב'מסע'. בחודש פברואר 2017 יצאה כיתה של תלמידי תואר שני ודוקטורט מהאוניברסיטה העברית, לסמינר בתרבות חומרית בהנחייתה של פרופ' תמר אלאור.

חגיגת ספרים:

חגיגת ספרים: דת ומקום	הכותב	מציג הספר
Contemporary Alternative Spiritualities in Israel	ד"ר שי פרו	ד"ר שי פרו
Jews in the Age of Authenticity: Jewish Spiritual Renewal in Israel	ד"ר רחל ורצברגר	ד"ר אדם קלין אורון
Jaffa Shared and Shattered: Contrived Coexistence in Israel/Palestine	פרופ' דניאל מונטרסקו	ד"ר רגב נתנזון
חגיגת ספרים: חברות, ארגונים וטכנולוגיה	הכותב	מציג הספר
עושים את המוות: ארגונים חברתיים המקדמים תפיסות והסדרים חלופיים בנושא מוות בישראל	ד"ר זהר גזית	ד"ר מיכל אסא-ענבר
"Jumpers", Mismanagement and Morality	ד"ר ראובן שפירא	ד"ר ראובן שפירא
Economic Citizenship: Neoliberal Paradoxes of Empowerment	ד"ר עמליה סער	ד"ר עמליה סער
מצירי המערות לטלפון החכם: האבולוציה של המציאות המדומה	פרופ' יונתן מזרחי	פרופ' יונתן מזרחי
חגיגת ספרים: מגדר, משפחה וזיכרון	הכותב	מציג הספר
היה רע לתפארת: הלינה המשותפת- פוליטיקה וזיכרון	ד"ר תמה חלפין	ד"ר יעלה להב רז
סדקים של חירות: גוף מגדר ואידיאולוגיה בחינוך לריקוד בישראל	ד"ר הודל אופיר, ד"ר יעל (ילי) נתיב	ד"ר ציפי עברי
Us. Relatives: Scaling and Plural in a Forager World	פרופ' נורית בירד דוד	פרופ' נורית בירד דוד

הכנס ה-45 של האגודה האנתרופולוגית הישראלית

כפר קאסם 2017

מליאת סיכום		
פרס מקס גלקמן		
פרופ' אסא דורון	Australian National University	על פלאפונים ופסולת: הערות על מתודולוגיה, עבודת שדה ותיאוריה
מגיבה: פרופ' תמר אלאור		

על פסולת ופלאפונים: מחשבות על מתודולוגיה ועבודת שדה בהודו.

פרופ' אסא דורון, האוניברסיטה הלאומית של אוסטרליה

ההרצאה תתמקד בהיבטים תאורטיים ומתודולוגיים שבהם התחבטתי במהלך שנים מספר במסגרת עבודת שדה בהודו. עבודתי התמקדה בשני נושאים מרכזיים, הראשון הוא מהפכת הטלפונים הניידים בהודו, והשלוויתיה החברתיות ותרבותיות, והשני סובב סביב תפיסות תרבותיות ופרקטיקות הנוגעות לפסולת על כל צורותיה.

עבודתי בוחנת את האתגרים שעמם מתמודדות אוכלוסיות מוכפפות, המודרות באופן שיטתי כתוצר ישיר של מערכת הקסטות ומעמדות כלכליים. בהרצאה זו, אתמקד גם באתגרים הקשורים למגעים שקיימתי עם סוכני ממשל ואחרים המעורבים במדיניות והחלטות הקשורות למחזור ופסולת, ולעיתים קרובות מתייחסים אל האוכלוסיות המוכפפות באופן פתולוגי כחלק מתפיסה ממוסדת. אינטראקציות אלו מעלות אתגרים מתודולוגיים ניכרים ותסכולים לא מעטים במהלך עבודת השדה.

בחלקה השני של ההרצאה, אתמקד בהיבטים הנוגעים לכתיבה ותהליך התרגום של עבודת השדה למאמרים, פרקים או ספרים המיועדים לקהלים מגוונים. אבחן שאלות הנוגעות לקושי לפשט תכנים ומושגים תאורטיים על מנת להנגישם לקהל לא מקצועי וכן למשקלה של עבודת השדה בעשייה זו. לסיום אקדיש זמן מה לבחינה של תהליך שיתוף הפעולה עם קולגות מדיציפלינות מגוונות למשל בכל הקשור לכתיבה אשר נותנת ביטוי באופן קוהרנטי למסגרות חשיבה ומתודולוגיות המאפיינות דיסציפלינות שונות.

* * *

אסא דורון הוא פרופסור חבר באוניברסיטה האוסטרלית הלאומית במחלקה לאנתרופולוגיה. עבודתו עוסקת בנושאים תרבותיים וחברתיים ומתמקדת במדיה עכשווית, פסולת, ואורבניזציה בהודו. את מרבית עבודת השדה ערך בצפון הודו ובארנסי. בימים אלו פרופסור דורון מסיים ספר עם רובין ג'פרי על פסולת ומחזור בהודו. פרסומיו האחרונים כוללים:

The Great Indian Phone Book: how the cheap cell phone changes business, politics and daily life (Harvard, 2013, with Robin Jeffrey), The Cultural Politics Shit: class, gender and public space in India (Postcolonial Studies, 2015, with Ira Raja), and Unclean, Unseen: social media, civic action and urban hygiene in India (South Asia, 2016)

מגיבה: פרופ' תמר אלאור

